

Esport i valors

Avaluació del programa FutbolNet de la Fundació FC Barcelona a Catalunya, 2012-2013

Albert Julià Cano

Maria Prat Grau

FUNDACIÓ
Fundació
JAUME
Jaume
BOFILL
Bofill

Informes breus #43

Esport i valors

Avaluació del programa FutbolNet de la Fundació FC Barcelona a Catalunya, 2012-2013

Albert Julià Cano i Maria Prat Grau

Esport i valors

Avaluació del programa FutbolNet de la Fundació FC Barcelona a Catalunya, 2012-2013

Albert Julià Cano
Maria Prat Grau

Albert Julià Cano és sociòleg i investigador d'AINSR (*Analysis of Inequalities and New Social Risks*) de la Universitat de Barcelona.

Maria Prat Grau és llicenciada en Educació Física, doctora en Pedagogia i responsable principal del grup de recerca IVE (Innovació Didàctica i Valors a l'Educació Física i l'Esport) de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Informes Breus és una col·lecció de la Fundació Jaume Bofill en què s'hi publiquen els resums i les conclusions principals d'investigacions i seminaris promoguts per la Fundació. També inclou alguns documents inèdits en llengua catalana. Les opinions que s'hi expressen corresponen als autors.

Els *Informes Breus* de la Fundació Jaume Bofill estan disponibles per a descàrrega al web www.fbofill.cat.

Primera edició: desembre 2013

© de la primera part: Maria Prat Grau, de la segona part: Albert Julià Cano

© d'aquesta edició:

Fundació Jaume Bofill, 2013

Provença, 324

08037 Barcelona

fbofill@fbofill.cat

<http://www.fbofill.cat>

Edició a cura de la Fundació Jaume Bofill

Coordinació de continguts: Mireia Mas

Editorial: Edicions Els Llums

Disseny: Amador Garrell

Maquetació: Jordi Vives

Fotografia: Arxiu Fundació FC Barcelona

ISBN: 978-84-15526-37-7

DL: B. 22496-2013

Impressió: Bookprint digital

Índex

Resum	9
INTRODUCCIÓ	11
PRIMERA PART: L'EDUCACIÓ EN VALORS A TRAVÉS DE L'ESPORT. FONAMENTACIÓ TEÒRICA	15
<i>Maria Prat Grau</i>	
SEGONA PART: AVALUACIÓ FUTBOLNET A CATALUNYA 2012-2013	61
<i>Albert Julià Cano</i>	
1. FUTBOLNET COM A PROGRAMA EDUCATIU A TRAVÉS DE L'ESPORT	63
L'esport com a eina educativa	65
Sobre l'edició 2012-2013 a Catalunya	69
2. AVALUACIÓ DE LA IMPLEMENTACIÓ I ASSOLIMENT D'OBJECTIUS	73
Gestió i adaptació del programa en els diferents municipis	76
Components del programa. Necessitats i valoracions	80
Assoliment dels objectius del programa	84
Consideracions dels equips educatius	87
Síntesi	89
3. RESULTATS I IMPACTE	93
Incorporació dels valors de FutbolNet en els participants	96
Impacte del programa FutbolNet. Experiències	104
Síntesi	116
4. CONSIDERACIONS FINALS	119
5. BIBLIOGRAFIA	123
ÍNDEX DE MAPES, TAULES I GRÀFICS	127
ANNEX. METODOLOGIA I ANÀLISI DE L'AVAUACIÓ	131

RESUM

L'esport ha estat considerat tradicionalment com un mitjà apropiat per educar en valors de desenvolupament personal i social: respecte, tolerància, perseverança, treball en equip, etc. Totes són qualitats desitjables i que es poden aconseguir a través de l'esport i de l'orientació o intencionalitat educativa que li donin tots els agents implicats (educadors, entrenadors, família, etc.).

No obstant això, si bé existeixen en l'actualitat abundants evidències empíriques que corroboren els beneficis de l'activitat física i la seva influència positiva en diferents indicadors de la salut física i psicològica, no és menys cert que cal reflexionar sobre els criteris i objectius que han de guiar la pràctica esportiva infantil i juvenil per tal de fer compatible el rendiment esportiu amb els principis pedagògics i educatius vinculats a l'educació de valors.

En aquest informe s'analitzen la implementació i l'impacte del programa FutbolNet de la Fundació FC Barcelona a Catalunya, atès que s'entén que es tracta d'una bona pràctica de la qual se'n poden extreure aprenentatges. La Fundació Jaume Bofill té la voluntat que aquesta avaluació pugui ser d'utilitat en altres projectes d'educació en valors a través de l'esport, aportant-los reflexió estratègica i pautes per a l'orientació educativa.

Introducció

En els darrers anys, l'educació en valors ha adquirit importància en els centres educatius, tot i que l'escola no és l'única dipositària d'aquesta formació. Hi ha altres agents responsables com ara la família, els grups d'iguals, els mitjans de comunicació, els professionals de l'esport, etc. El projecte FutbolNet, de la Fundació FC Barcelona, ha estat concebut i dissenyat per incidir en l'educació moral dels preadolescents.

Aquest informe recull una avaluació del programa FutbolNet a Catalunya, una pràctica valuosa de l'educació en valors a través de l'esport. El document està orientat, fonamentalment, a proporcionar informació útil a qualsevol institució que treballi en l'àmbit de l'educació en valors a través de l'esport. Aquesta avaluació pretén complementar la que des de la Fundació Jaume Bofill ja es va realitzar en l'anterior edició de FutbolNet (curs 2011-2012) i que es va centrar en el disseny, la metodologia i la implementació del programa. Dels seus resultats en van sorgir una sèrie de propostes que, actualment, des de la Fundació FC Barcelona han estat aplicades en l'actual edició 2012-2013. Seguint el mateix objectiu de proporcionar eines i informació valuosa a tenir en compte per a posteriors desenvolupaments del programa, aquesta avaluació pretén donar més èmfasi a les àrees de **resultats i d'impacte del programa**.

Agraïm a la Fundació FC Barcelona que ens hagi donat accés a totes les dades del programa FutbolNet i a la informació necessària per avaluar-lo.

L'estructura de l'informe es compon de dues parts diferenciades. La primera estableix una aproximació teòrica al món de l'educació en valors a través de l'esport, i mostra l'estat actual d'aquesta qüestió i aporta elements de reflexió estratègica. La segona part es focalitza pròpiament en l'avaluació del programa FutbolNet 2012-2013, i està formada per quatre apartats. En el primer es fa una introducció del programa i de l'evolució de la seva aplicació a Catalunya, i prèviament se'n fa una breu descripció tècnica. El segon apartat se centra a descriure els diferents factors clau que han conduït a una gran varietat d'aplicacions del programa en els diversos municipis d'intervenció, identificant aquells més determinants per a la seva aplicació i que afecten, en major mesura, la consecució dels seus resultats. Així mateix, s'aporta la valoració de la necessitat d'aquests elements o factors per part dels equips educatius del programa, així com la pròpia percepció de l'assoliment dels objectius de FutbolNet en els participants i les propostes de millora identificades en aquest aspecte. L'avaluació de l'impacte i dels resultats finals del programa FutbolNet es troba, principalment, en el tercer apartat. Aquest conté els resultats de les enquestes proporcionades als infants i joves en relació amb l'adquisició de valors i actituds, i la descripció de diferents casos que exemplifiquen l'impacte del programa en els participants. Per últim, el darrer apartat pretén sintetitzar algunes consideracions finals.

Primera part:

L'educació en valors a través de l'esport. Fonamentació teòrica

Maria Prat Grau

A TALL D'INTRODUCCIÓ

El text que es presenta a continuació vol aportar elements de fonamentació metodològica i d'aprofundiment teòric complementaris a l'avaluació feta per l'Albert Julià Cano sobre l'educació en valors a través de l'esport, centrada en els resultats d'implementació i d'impacte del programa FutbolNet de la Fundació FC Barcelona en l'edició 2012-2013.

Cal remarcar que aquest text va formar part de l'apartat de fonamentació metodològica de l'avaluació en l'edició 2011-2012 del programa FutbolNet que la Fundació Jaume Bofill va dur a terme l'exercici 2012 i que, pel seu valor interpretatiu en el marc de l'esport com a eina d'educació en valors, es recupera en aquesta publicació per la seva alta qualitat i rigor sociològic, educatiu i científic.

És per aquest motiu que les referències a l'avaluació del programa en l'edició 2011-2012 s'han mantingut per respectar al màxim les aportacions de l'autora i la idiosincràsia del seu escrit.

L'EDUCACIÓ EN VALORS A TRAVÉS DE L'ESPORT

La pràctica esportiva, des dels seus orígens a l'Anglaterra del s. XIX, ja va ser concebuda com una valuosa eina de «formació del caràcter». Més enllà dels beneficis

físics que s'atribuïen a la realització d'una bona pràctica esportiva, diferents autors van adonar-se que, a diferència d'altres tipus d'activitats, l'esport tenia unes característiques que imprimien un gran potencial educatiu en els joves universitaris. Darrere d'aquesta idea, s'han refermat estudis posteriors que atribueixen a l'esport un cert «caràcter privilegiat» per educar en valors. Què és el que ens permet fer tal afirmació? Quines característiques o singularitats té l'esport que ens permeten atribuir-li aquest caràcter especial? Anem a exposar alguns dels trets més singulars (Prat, 2010).

Caràcter lúdic i vivencial

L'essència eminentment lúdica de l'esport el converteix en una activitat molt atractiva per a la majoria de nois i noies. És a partir d'aquesta motivació que permet captar l'interès de molts joves, i a la vegada pot generar actituds d'esforç, autoestima, superació personal, perseverança, etc., i una major predisposició a l'aprenentatge.

A través del joc i l'esport, s'involucren emocions, apareixen conflictes que afecten els aprenentatges, cal recórrer a la resolució de dilemes, etc. Totes aquestes situacions poden ser molt més significatives que en altres contextos.

Gran nombre d'interaccions

En l'esport es donen contínues situacions d'interacció amb altres persones, fet que permet el desenvolupament de diverses habilitats útils per a la vida en societat. La gran freqüència de situacions en què hi ha contacte físic i interacció directa amb els companys —ajudar-se en determinats exercicis, planejar la millor estratègia per arribar a l'objectiu, agafar-se de la mà, formar grups, etc.— permet el coneixement mutu, la creació de llaços d'amistat i l'establiment de relacions personals. El fet que diverses persones tinguin el mateix objectiu (gaudir d'un partit, marcar un punt, arribar al cim de la muntanya, fer una exhibició, etc.) facilita l'actitud de col·laboració i diàleg, ja que es comparteix el mateix propòsit, cal acordar la millor forma d'abordar-lo, i l'aportació de cada membre del grup pot ser valuosa per a la consecució de la meta.

Presència de situacions conflictives

Com a conseqüència de les múltiples relacions personals, l'esport també genera sovint l'aparició de conflictes: assumir si hi ha hagut una falta o no durant un partit, acceptar un paper o rol en l'equip, reconèixer l'error d'un company o companya que afectarà tot el conjunt, reconèixer una derrota, etc. El conflicte és una constant en l'esport i també té una gran transferència a la vida, ja que és un element privilegiat per a l'educació en valors d'aquells o aquelles que el protagonitzen.

Llenguatge universal

L'esport, gràcies al seu llenguatge corporal i de moviment, així com al fet que és present en totes les cultures, es pot considerar un fenomen social universal. Aquesta qualitat el converteix en una activitat privilegiada per a la creació d'espais de comunicació i relació entre persones amb diferents procedències o referents culturals: no existeixen les barreres d'idioma, sinó que predomina l'esperit lúdic i expressiu compartit per tots els éssers humans. Per això, es pot afirmar que el joc i l'esport són pràctiques presents en tots els racons del món i es converteixen en elements privilegiats per fomentar el contacte i aproximació entre persones de diferents identitats.

Enorme presència mediàtica i quotidiana

L'esport és un fenomen social indiscutible que forma part de la realitat més propera dels nois i noies. Molts dels elements presents en la vida quotidiana s'han «esportivitzat»: roba esportiva, cotxes esportius, ulleres esportives, cinema sobre esport, videojocs d'esports, webs sobre esport, publicitat que ven esport o utilitza el cos i l'esport per vendre i, sobretot, premsa, ràdio i televisió que parlen d'esport.

Aquesta enorme presència de l'esport li atorga una gran capacitat d'influència i impacte sobre la població: ja sigui amb bons exemples o amb mals exemples (insults, pràctiques perilloses per a la salut, violència, etc.). Tanmateix, tota aquesta informació ens aporta infinites possibilitats de reflexió i es fa imprescindible estimular el

sentit crític dels nois i noies davant aquesta allau de missatges que fan referència a l'esport. (Prat, Soler, Ventura, i Tirado, 2006)

Tot i les nombroses virtuts i el gran potencial educatiu que té l'esport, també s'ha de dir que l'esport, per si sol, no garanteix la transmissió de valors positius. Com diuen alguns autors, no es tracta d'una «vareta màgica», sinó que únicament **és un instrument o una eina** que, utilitzada de forma adequada, i amb una clara intencionalitat educativa, podrà promoure determinats valors. De fet, les investigacions més rigoroses no han pogut aportar suficient evidència empírica que la participació en un esport generi automàticament uns efectes positius en el practicant (Gómez, Puig, i Maza, 2009).

Cap esport té valors intrínsecs, sinó que dependrà de com s'orienti la pràctica esportiva que podrà promoure valors o contravalors. És per això que moltes persones destaquen el caràcter ambivalent de l'esport, ja que pot promoure valors desitjats però també pot produir just el contrari. Aquest fet és el que coneixem com «la cara i la creu» de l'esport.

EXPERIÈNCIES I RECERQUES PRÈVIES

Partint del potencial educatiu de l'esport, podem constatar que són moltes les experiències educatives que s'han portat a terme per difondre les seves virtuts entre els més joves i també en els col·lectius de risc. Ja sigui en el context de l'educació formal, com també en l'àmbit no formal, són remarcables les iniciatives que s'han incorporat en els municipis, clubs, federacions, associacions de pares i mares, etc., en què l'esport s'ha utilitzat com a eix vertebrador per educar en valors, aprofitant els suposats beneficis que la pràctica esportiva pot aportar. Sobretot en el terreny de les pràctiques és on realment han sorgit programes d'intervenció educativa molt interessants, però no sempre s'han pogut verificar des d'un punt de vista científic els resultats d'aquestes intervencions, ja que poques han estat avaluades.

Fent una revisió de recerques i investigacions prèvies similars a les del programa FutbolNet, podem veure com s'ha utilitzat el potencial educatiu de l'esport per treballar els valors des de diferents perspectives o àmbits: la sociologia, la psicologia, l'antropologia i la pedagogia.

A continuació, fem una breu descripció d'algunes de les aportacions actuals més rellevants sobre la temàtica.

Àmbit de la sociologia

Podem destacar els estudis del grup de recerca coordinat per Javier Durán, de l'INEF de Madrid, orientats inicialment a l'anàlisi de la violència en l'esport i la seva prevenció. Més endavant, una de les línies de treball del grup s'introdueix en l'àmbit dels programes de garantia social destinats a joves exclosos del sistema educatiu formal. En aquests estudis es destaca que:

«L'objectiu fonamental d'aquestes intervencions ha de ser el desenvolupament personal i social d'aquests joves per davant de millorar les seves qualitats físic-esportives. És a dir, es tracta de buscar el desenvolupament amb i no per a l'activitat física, de manera que les activitats físic-esportives són un mitjà i no una finalitat en si mateixes. No es busca formar grans atletes ni excel·lents futbolistes sinó formar millors persones.»

(Durán, 2006)

En els diferents projectes que porta a terme aquest grup de recerca, es destaca l'interès i l'èxit dels programes d'intervenció pel que fa a una millor formació dels joves. Segons els investigadors, l'avaluació dels programes implementats es realitza a partir de diferents instruments, però es destaca l'ús dels diaris de classe del professorat:

«En els treballs realitzats, adquireixen una especial rellevància els diaris de classe elaborats pel professorat on s'apunten diferents aspectes com: objectius, activitat utilitzada, metodologia, material, desenvolupament de l'actitud de l'alumnat, sensacions personals del professorat, possibles millores per a les properes sessions, conflictes i solucions, acords o comentaris de les assemblees i conclusions.»

(Durán, 2006)

Un dels projectes que mereix especial atenció és l'anomenat «*Modelo de intervención para educar en valores a través del fútbol*» de Gutiérrez (2006), aplicat a

futbolistes d'entre vuit i onze anys. En la proposta, es parteix d'un grup control i un grup experimental i s'avaluen les diferències, abans i després del programa, a partir de l'aplicació d'escales d'actituds basades en el joc net i l'esportivitat dissenyades per Cruz i col·laboradors (1996) en investigacions anteriors. En les conclusions de l'estudi, l'autor remarca que no hi ha hagut diferències entre els dos grups pel que fa referència a l'estructura dels valors, intueix que un dels motius podria ser a causa de la curta durada del programa —quatre mesos—, i indica que si el programa hagués durat tota una temporada sencera —nou mesos— podria haver-hi hagut resultats més significatius, considerant que la millora en els valors segueix un procés lent per poder detectar canvis immediats. En aquesta proposta, els valors més destacats per part dels participants van ser: esportivitat, diversió i companyonia. A banda, l'avaluació de la recerca es complementava amb una graella d'observació de comportaments i discussió de dilemes. Els instruments d'aquest estudi poden ser orientatius per a l'avaluació de FutbolNet, però tots s'haurien de redissenyar i adaptar al programa.

En les darreres aportacions del grup, Domínguez i col·laboradors (2011) fan una revisió dels estudis d'esport i immigració a nivell nacional i internacional. Una de les cites interessants és el *Foro deporte e inmigración* celebrat a Madrid el 2011. El focus d'atenció del *Foro* era l'anàlisi de l'accés a l'oferta esportiva municipal de la població immigrant en municipis de menys de 20.000 habitants de la comunitat de Madrid. En l'estudi es configura una radiografia sobre la realitat sociològica i els hàbits de pràctica esportiva d'aquesta població que mostra les dificultats de la integració del col·lectiu immigrant en propostes d'actuació. Entre algunes de les conclusions importants de les pràctiques esportives dels col·lectius d'immigrants es destaquen:

- L'escassa participació dels immigrants en les pràctiques físicoesportives, i especialment de la participació de la dona, amb una presència pràcticament nul·la.
- Una marcada preferència pel futbol com a activitat practicada.
- Una pràctica informal amb poc material esportiu i dificultats per a la pràctica causades per falta d'informació sobre les possibilitats esportives de l'entorn, falta de temps i incompatibilitats horàries.
- La contradicció de considerar l'esport com un gran instrument per integrar aquestes persones en les societats receptores, però no confirmant-se en la seva situació personal.

En els informes finals del *Foro* es defensa la necessitat de definir polítiques i estratègies d'intervenció en relació amb l'esport i la immigració, atès que aquesta és una realitat cada vegada més present a la nostra societat.

Àmbit de la psicologia

A l'Estat espanyol, adquireixen una especial rellevància els estudis del grup GEPE (Grup d'Estudis de Psicologia de l'Esport de la UAB), dirigit per Jaume Cruz. En els seus inicis el grup pren com a referència les recerques de l'anglès Martin Lee, orientades a conèixer la presència de l'esportivitat i el joc net a l'esport. L'autor parteix de la idea que l'excés de competitivitat no sempre afavoreix la millora de valors positius en la pràctica esportiva, i ha treballat en l'aprofundiment sobre aquesta qüestió. El grup GEPE fa una proposta d'avaluació de conductes associades al *fair play* i l'esportivitat a partir, sobretot, de l'aplicació d'escala d'actituds. També utilitza l'observació i discussió de dilemes morals com a instruments d'avaluació per contrastar i triangular els resultats. Els estudis del grup són un referent important a l'Estat espanyol i també en l'àmbit europeu.

El grup de recerca GEPE també ha incorporat interessants investigacions en l'anàlisi del rol dels agents socials en la promoció del *fair play*, destacant especialment en el rol de les famílies, els entrenadors, els àrbitres i els mitjans de comunicació. D'una manera especial, en els seus estudis es fa referència al «triangle» esportiu format per l'entrenador, els pares i l'esportista, en el qual consideren que s'han de reforçar les propostes d'anàlisi i intervenció. A més, afegeixen la necessitat d'incorporar en aquest triangle els organitzadors de les competicions i els àrbitres, ja que tots tenen una important funció a l'hora de promoure valors d'esportivitat i joc net.

Fent referència al comportament dels pares, Cruz i altres (1996) esmenten els estudis de Lee i Cook, en els quals indiquen que:

- Les famílies pressionen massa els seus fills.
- Les famílies insulten els àrbitres, entrenadors i jugadors.
- Els entrenadors es preocupen més per guanyar que per divertir-se.

En la campanya «Compta fins a tres»¹ de l'Ajuntament de Barcelona, el GEPE fa tot un seguit de recomanacions sobre el comportament de les famílies per aconseguir millorar i recuperar el joc net. L'objectiu de la campanya és sensibilitzar i formar les famílies a través de xerrades i altres intervencions, per tal que contribueixin al foment d'un esport més educatiu.

Podem dir, però, que gran part de les investigacions del grup es focalitzen molt més en el camp de l'esport convencional o federat de competició que en l'àmbit educatiu o de l'esport com a eina d'inclusió social.

Àmbit de l'antropologia social

Destaquen les aportacions de doctors procedents de diferents disciplines i universitats: estudis de Gaspar Maza, de la URV (Tarragona), sovint coordinats amb sociologia de l'esport, de Núria Puig, de l'INEFC de Barcelona, o de Klaus Heinneman (Alemanya). Aquests autors han orientat les seves investigacions en l'anàlisi dels processos migratoris i les dinàmiques de models d'identitat social creades al voltant de la pràctica esportiva. És interessant l'anàlisi que fan sobre com les migracions dels darrers anys han afectat els models de pràctica esportiva i també com han incidit en l'ocupació d'espais públics per part de diferents col·lectius. Els investigadors exposen com l'esport sovint ha esdevingut un factor de segregació dels grups de població minoritaris, més que un element integrador.

En la línia de la intervenció social, cal fer menció a les aportacions de Gómez, Puig, i Maza (2009) en l'anàlisi d'esport i infància en situació de vulnerabilitat social, en les quals indiquen que no sempre l'esport representa una eina d'integració i formació, sinó que també pot representar una eina de marginació i exclusió:

«El futbol és el punt de trobada per a la joventut del barri i un pretext per a l'anàlisi antropològica. Els joves del Raval viuen en contextos de marginalitat i produeixen i reproduïxen els aspectes propis del seu entorn, perpetuant així la seva condició d'exclusos. Tanmateix el futbol és un entorn on es poden

1. Més informació en línia: <<http://www.comptafinsatres.com/ca/index.html>>

establir les xarxes comunitàries que contribueixen a l'augment del seu capital social i cultural.»

(Gómez, Puig, i Maza, 2009)

Tot i això, els autors insisteixen també en la capacitat de la pràctica esportiva per generar xarxes de relacions i espais on els participants experimenten sentiments de pertinença i dinàmiques comunitàries. A la vegada, alerten sobre la incertesa de la transferència dels coneixements i valors adquirits pels participants en l'esport cap a la seva vida privada i remarquen que els beneficis que pugui aportar una pràctica esportiva en joves d'exclusió social s'hauran d'analitzar a llarg termini i sempre dins del conjunt d'intervencions complementàries: equilibri emocional i objectius pedagògics.

En el monogràfic de la revista *Apunts. Educació Física i Esports*, núm. 91, coordinat per Núria Puig i Gaspar Maza (Puig i Maza, 2008), es fa un recull interessant sobre com les diferents pràctiques esportives sorgides en els espais urbans (places, carrers, platges, parcs, etc.) poden representar una nova manera de configurar espais de cohesió social i de construcció de ciutadania. Per això, alguns plans estratègics municipals apunten cap al disseny de ciutats on es promoguin pràctiques esportives en aquests contextos, per tal d'afavorir noves xarxes i espais de trobada pels seus practicants.

Àmbit de la pedagogia

Són molts els grups de recerca i investigadors que s'han implicat en l'aprofundiment de l'estudi dels valors en l'esport des d'una perspectiva més pedagògica. Seria injust no citar alguns autors o autores que han treballat amb rigor sobre el tema, però, com que el nivell d'aprofundiment sobre la qüestió no ens permet dedicar-hi tot l'espai que voldríem, destacarem algunes de les principals aportacions.

El grup de recerca Innovació Didàctica i Valors en l'Educació Física i l'Esport (IVE) de la UAB, coordinat per Maria Prat, s'ha significat per la voluntat d'apropar teoria i pràctica, ja que sovint el discurs de valors ha quedat en un nivell excessivament teòric i no sempre s'ha traduït en estratègies d'intervenció concretes aplicables a

la pràctica educativa. D'aquesta manera, el grup ha fet importants aportacions des de la vessant pràctica: a nivell escolar i extraescolar. Algunes propostes d'avaluació formativa del grup poden ser d'interès per aquest estudi, ja que són propostes més properes a l'àmbit escolar i educatiu i no pensades estrictament per a la recerca.

També, cal destacar les valuoses aportacions realitzades al voltant de l'aprenentatge cooperatiu en l'educació física i l'esport per part del *Colectivo la Peonza. Educación física para la paz*², que aglutina diferents professionals interessants per una educació física per la pau i la cooperació:

«Desarrollar proyectos de renovación e innovación educativa y pedagógica orientados a promover programas de Educación Física que, mediante la práctica de actividades físicas, promuevan el desarrollo de los valores derivados de la cultura de la paz (integración, cooperación, coeducación, tolerancia, interculturalidad, ecologismo...).»

Les propostes de Devís i Peiró (1992) —i de molts altres autors—, vinculades amb la modificació de les normes dels jocs i els esports convencionals, han estat un referent per a molts professors d'educació física. El procés d'adaptació i reconstrucció de les normes de «l'esport d'adults» en el procés d'iniciació esportiva dels infants es fa totalment necessari ja que és important l'adaptació de les normes de l'esport a les necessitats dels nens, i no a l'invés. La participació progressiva dels nens i joves en l'adaptació de les normatives implica reflexió, diàleg, consens i respecte per allò acordat en el conjunt d'iguals, i té un valor pedagògic perquè s'ha decidit de manera cooperativa. Es tracta d'una proposta metodològica molt arrelada en els professionals de l'educació física i no representa una gran novetat pel col·lectiu.

Finalment, si hem de destacar un model que realment ha tingut un fort impacte pel que fa a diferents grups de recerca en tot l'Estat espanyol i a nivell mundial és el model o «Programa de Responsabilitat Personal i Social a través de l'educació física i l'esport» (PRPS) de Don Hellison, de la Universitat d'Illinois (Chicago). Hellison afirma que:

.....
2. Més informació en línia: <<http://lapeonz3.wix.com/lapeonza#!page2/cjg9>>

«L'esport i l'activitat física són sovint molt populars entre els nois i els joves i poden, en conseqüència, servir de “ganxo” per ensenyar habilitats per a la vida. De fet, els professionals de l'àrea sovint proclamen que la pràctica de l'esport desenvolupa el caràcter. No obstant això, els resultats de les investigacions no recolzen aquestes declaracions. L'esport ensenya habilitats per a la vida depenent de les estratègies utilitzades i de qui s'encarrega d'ensenyar o entrenar.»

(Escartí, Pascual, i Gutiérrez, 2005)

De la gran difusió dels seus estudis es desprèn la importància del programa, però el mateix Hellison reconeix que les metodologies i les persones que l'impartiran encara són més importants que el propi programa, i d'aquestes dependrà l'èxit.

El model de Don Hellison és una proposta d'intervenció educativa que ha estat un autèntic referent a nivell mundial. Amparo Escartí, després d'una estada de recerca als EUA, difon la proposta a l'Estat espanyol i el model s'aplica en diferents contextos i col·lectius: a les classes d'educació física, en l'esport extraescolar, en l'àmbit federatiu, i també en grups de joves vulnerables o en risc social.

Atès que el programa FutbolNet té elements en comú amb el PRPS, volem fer un breu apunt sobre el seu plantejament.

El programa associa dos valors al benestar i desenvolupament personal: **esforç** i **autogestió**; mentre que atorga dos valors relacionats amb el desenvolupament i la integració social: **respecte** als sentiments i drets dels altres i **empatia** a partir de l'escolta. Escartí ens exposa algunes característiques del programa: «el model ha de ser parsimoniós, i els valors que es transmeten han de ser senzills, concisos i pocs en nombre. El lema és “menys és més”».

Segons Escartí, els participants aprenen a desenvolupar la seva responsabilitat personal i social de manera gradual a partir d'objectius concrets i senzills, i de diferents nivells de comportament i actituds:

- Nivell 1: Respecte pels drets i sentiments dels altres.
- Nivell 2: Participació.
- Nivell 3: Autogestió.

- Nivell 4: Ajuda.
- Nivell 5: Fora del gimnàs o la pista (aplicació en altres contextos).

Per a cadascun dels nivells s'estableixen unes pautes d'intervenció. D'altra banda, l'estructura de la sessió consta de quatre parts diferenciades:

- **Presa de consciència** dels comportaments que s'esperen dels participants. Importància d'aquest primer temps, de salutació-benvinguda i establiment de consignes concretes per a la sessió.
- **Responsabilitat en acció.** S'espera que es posin en pràctica els compromisos acordats en la primera part. Qualsevol tipus de pràctica o habilitat esportiva poden ser útils, sempre que siguin motivants per als joves.
- **Trobada del grup.** Dinàmica de grup per compartir opinions, sentiments, idees i fer valoració de la sessió.
- **Avaluació i autoavaluació.** En quina mesura s'han assolit els objectius plantejats.

Un dels aspectes que es considera fonamental de la proposta és el de les relacions entre el professorat i l'alumnat:

«Les relacions que el professorat manté amb els estudiants, la manera com plantegen els objectius i les actituds que adopten a l'aula, constitueixen elements decisius del programa.»

(Escartí i altres, 2005)

D'altra banda, Escartí aporta reflexions sobre la problemàtica de l'avaluació del programa PRPS que ens seran d'utilitat en el disseny de la proposta d'avaluació de FutbolNet i que comentarem més endavant.

Com a conclusió d'aquest apartat, podem veure que en les recerques realitzades des de diferents disciplines s'utilitza l'esport com a eina educativa per a la promoció de valors personals i socials, però en cap de les investigacions citades s'identifiquen o es posicionen vers uns valors concrets o intrínsecs de la pràctica esportiva —tret de les vinculades en el model d'Hellison—. Anem a veure en el següent apartat si això és pertinent.

IDENTIFICACIÓ DE VALORS? QUINS VALORS?

El primer conflicte que ens trobem a l'hora de parlar de valors és de tipus conceptual. Què són els valors i què no són? Per això creiem necessari fer una clarificació conceptual abans d'abordar aquest apartat.

Clarificació conceptual

Malgrat que socialment es reconegui la importància dels valors, hi ha molta confusió terminològica, especialment en relació amb dos conceptes estretament vinculats al terme de *valors*: les actituds i les normes. Aquests termes generen confusions i no tothom els interpreta de la mateixa manera. Per tant, abans d'endinsar-nos en el tema pròpiament dit, es fa necessari clarificar el seu significat: què són els valors, les actituds i les normes? Quines diferències hi ha entre uns i altres? Quines relacions s'estableixen?

Els **valors** són ideals abstractes, fonamentats en les creences —o coneixements— i que es construeixen a partir de les experiències. Són metes, objectius desitjables d'assolir de manera individual o de forma col·lectiva. Tenen un caràcter força durador i estable, tot i que poden canviar. Com que són ideals abstractes, no són observables i, per tant, difícils d'avaluar.

Les **actituds** són predisposicions, o tendències relativament estables, a comportar-se i actuar d'una determinada manera. Mentre que els valors no són directament observables, les actituds són visibles i, per tant, més fàcils d'identificar. Si bé els valors tenen un caràcter més estable, les actituds, o comportaments, es modifiquen i són educables. Els valors s'aprenen a partir del treball de les actituds (o comportaments) i les normes.

Les **normes** fan referència a les regles o pautes de conducta. Determinen allò que s'ha de fer o no s'ha de fer. Poden ser externes o imposades —fet que pot generar rebuig—, o bé subjectives fruit d'una decisió personal o un consens en un determinat col·lectiu. Les normes gairebé sempre fan referència a principis de seguretat —per exemple, normes de circulació— o estan relacionades amb principis de valors.

Per entendre la relació que hi ha entre els termes:

«Els valors són projectes globals d'existència (individuals i socials) i s'instrumentalitzen a través de la vivència d'actituds i l'acompliment assumit d'unes normes.»

(Gonzalez Lucini, 1993)

«Els valors han de traduir-se (treballar-se) en les corresponents actituds i aquestes en normes o hàbits de conducta davant situacions concretes.»

(Bolívar, 1995)

D'aquesta manera, també podríem afegir que un sol valor pot concretar-se o construir-se a partir de diferents actituds o comportaments. O dit d'una altra forma, la suma de vàries accions i comportaments va configurant i construint un valor.

En qualsevol cas, és important parlar de **coherència**. Si una institució o un programa aposten per uns determinats valors, haurien de concretar amb quines actituds, propostes o comportaments es concretaran aquests valors, o bé si establiran unes determinades normes per a la seva implementació. De no ser així, hi ha el perill de caure en la retòrica dels valors, o discurs «políticament correcte», i de no ser coherent amb les bones pràctiques. Salvador Cardús fa una dura crítica a les propostes que no van acompanyades d'experiències pràctiques.

«Es pot caure fàcilment amb la retòrica dels valors si aquests es tracten de forma descontextualitzada i allunyats d'una experiència viscuda. [...] el primer problema és fer la llista d'aquests valors i posar-nos d'acord en què entenem per cadascun d'ells [...] els llistats de valors serveixen de ben poc per avançar i no poden anar deslligats de l'experiència i sobretot de l'exemplaritat.»

(Cardús, 2000)

Sembla de sentit comú que, si s'aposta per un valor, s'hauria de concretar també amb quines propostes es treballaran per portar-lo a la pràctica. Com a conseqüència, en el programa FutbolNet s'haurà d'indagar també sobre la coherència i vinculació entre els valors proclamats en el programa i les actituds, comportaments i normes que es proposen.

Quins valors? Té valors l'esport?

Diferents clubs o entitats esportives han intentat respondre aquesta pregunta; també molts investigadors s'ho han preguntat, però no hi ha una resposta única i satisfactòria a la pregunta donat el caràcter excessivament abstracte dels valors.

En els intents de concretar respostes a la pregunta, sovint es barregen plànols i dimensions dels valors a diferents nivells o categories: valors existencials i finalistes amb valors més instrumentals, i valors de caràcter moral, etc., fet que genera confusió. A banda d'això, el primer que ens hauríem de preguntar és de quin tipus d'esport parlem. És evident que l'esport escolar no tindrà els mateixos valors que l'esport d'alt rendiment o l'esport recreatiu, per exemple.

S'ha consultat molta bibliografia per saber si podem atorgar uns valors a l'esport, i en les lectures s'ofereixen una gran diversitat de propostes i classificacions de possibles valors per assolir a través de la pràctica esportiva. La majoria de les propostes ens porten a llistats, classificacions, etc., acompanyades o no de les definicions corresponents, que barregen categories o dimensions —valors morals amb valors més instrumentals— en què, una vegada seleccionats i definits els valors, no es concreta com portar aquests valors a la pràctica.

Melchor (1995) i Ruiz (2004) —entre d'altres— van fer una recopilació d'estudis i propostes en què, diferents autors, intentaven definir i posicionar-se en els valors de l'esport. Gran part de les propostes coincideixen a classificar-los en valors personals i socials, però les propostes són molt diverses i passen per definir conceptualment els valors. De l'estudi dels dos autors es desprèn que no hi ha una proposta única, sinó que les propostes van resultar molt diversificades i de caràcter excessivament conceptual. Aquest fet és causat, sobretot, per la naturalesa abstracta dels valors i, a banda, ens porta a considerar que l'esport en si mateix no té uns valors universals.

De fet, encara que sembli una paradoxa, hi ha autors que afirmen obertament que «l'esport no té valors», ja que els valors que vulguem atribuir a l'esport dependran de les persones que formen part d'un determinat context o situació i de les condicions com es realitzi la pràctica esportiva (Heinemann, 2001). Per tant, són les persones

les que atorguen a l'esport un conjunt de valors en funció de les finalitats o objectius que aquestes voldran aconseguir.

Això significa que en la implementació d'un programa es farà necessari un procés de reflexió per part de les persones implicades per definir i consensuar de manera conjunta els valors o finalitats que volen aconseguir, i dependrà dels contextos que un mateix programa hagi de reajustar-se o definir-se en funció de cada realitat.

D'això se'n deriva que haurem de posar els nostres esforços a analitzar especialment les *condicions de la pràctica esportiva* i els *contextos* que ofereixen els clubs, entitats o associacions responsables per tal de centrar el debat en els valors que es voldran potenciar, i apropar d'aquesta manera la teoria —o valors desitjables— a la realitat —propostes concretes—.

Si bé és fonamental reflexionar sobre les nostres intencions educatives, les haurem d'acompanyar amb alguns valors (però pocs), i dedicar més esforços a articular propostes concretes per assolir-los. D'altra banda, la definició d'una llarga llista de valors ens pot fer caure en la retòrica ja esmentada per Cardús.

Una definició tancada de valors, a més, pot tendir a ser excessivament moralitzant i caure en l'error de l'universalisme dels valors pensant que hi ha uns valors únics, absoluts i vàlids per a tothom, fet que aniria en contra de la llibertat de les persones o col·lectius per definir les pròpies necessitats derivades del context o realitat específica.

Per concloure, tot i que les llistes de valors no ens permeten avançar molt, no renunciem que hi hagi un debat filosòfic o de fons en el si de l'entitat o club responsables del programa que utilitzarà l'esport com a eina d'intervenció social per reflexionar sobre el tema. Aquest debat és fonamental i imprescindible, i correspondria al que anomenem *la missió* del club o entitat responsable, en la qual s'estableixin les grans finalitats i els fonaments bàsics de la institució esportiva, social o recreativa.

Com a resum d'allò que s'ha exposat:

- No existeixen uns valors intrínsecs associats a l'esport —o al futbol— que tinguin caràcter universal i siguin vàlids per a tothom.

- Els valors són propis de la voluntat explícita de cada institució. Són les persones, responsables o educadors qui atorguen valors als programes o intervencions que volen portar a terme.
- Cada club o entitat haurà de definir els seus propis valors, d'acord amb el seu propi context i necessitats, i establir un compromís per portar-los a terme.
- Cal establir comportaments i normatives coherents amb els valors que es desitgen promoure.
- S'han d'avaluar les propostes en cada context, perquè cada context té o pot tenir definits diferents valors per assolir.

COM APRENEM ELS VALORS?

Tot i la complexitat de la resposta, intentarem exposar de manera resumida tres formes sobre com s'aprenen o adquireixen els valors:

- Per imitació, o aprenentatge vicari (teoria social de A. Bandura).
- A través de l'anomenat *procés de construcció moral racional i autònoma* (J. Piaget i L. Kohlberg com a autors de referència).
- A través de la pròpia pràctica i «per contagi».

Possiblement, els tres plantejaments, en la pràctica, es complementen.

La teoria social de l'aprenentatge de Bandura

Parteix del fet que l'aprenentatge moral és el resultat d'una interacció de factors personals i ambientals, però sobretot juga un paper fonamental el que anomena *aprenentatge vicari*, considerant que serà a través de l'observació dels diferents models que per el nen o la nena anirà configurant els seus valors morals. Segons Bandura, és a través de les vivències i experiències com, a poc a poc, els nens aniran integrant una representació cognitiva dels diferents models viscuts i que, posteriorment, podran incidir en la seva conducta. Serà, doncs, a partir de l'observació de diferents models que s'interioritzaran les regles o principis morals i s'aplicaran a situacions amb certa analogia als models viscuts.

Per tant, seran molt importants tots els models que els infants adquireixin en la família —en les primeres edats—, a l'escola o en els clubs esportius, i també a través de les amistats —època de l'adolescència, etc.—. En la mateixa línia, els models que arriben als nens des dels mitjans de comunicació, especialment els dels grans ídols esportius, podrien guiar la conducta dels més joves, ja que aquests tenen un enorme poder d'influència. Pot arribar a tenir més poder d'influència el que digui o faci un determinat líder esportiu que no el que el professor d'educació física pugui dir a l'aula o al gimnàs.

El procés de construcció moral racional i autònoma

El procés de construcció moral es basa en les teories cognitives de Piaget i més tard en les de Kohlberg. Es tracta d'un procés en què la persona construeix la seva personalitat moral a partir de les interaccions amb els altres i l'entorn. Kohlberg indica que es un procés continu, gradual, i l'estructura en uns «estadis de desenvolupament moral» que van evolucionat amb l'edat i la maduració de la persona. En la seva proposta, hi ha uns aspectes importants a destacar:

- La relació de l'infant amb les normes socials.
- La resolució de dilemes morals o situacions conflictives.
- Proposa el diàleg i la reflexió com a estratègies del procés de construcció de la moral autònoma.
- La idea de comunitat justa.

L'interès de les teories de Kohlberg en relació amb l'àmbit de l'esport rau en el fet que justament a través del joc i l'esport hi ha una relació constant amb les normes; s'estableix un procés d'aprenentatge, d'acceptació i de respecte a la normativa i, d'aquesta forma, l'esport pot configurar-se com un espai previ a d'altres aprenentatges de normes socials. El context esportiu, en certa manera, és com una rèplica o una reducció del que posteriorment serà la norma social.

D'altra banda, les propostes actuals d'ensenyament-aprenentatge de l'educació física no es limiten a promoure l'aprenentatge dels esports convencionals i els corresponents reglaments, sinó que molts educadors aposten per la necessitat

d'adaptar els reglaments a les necessitats dels grups, i a construir la pròpia normativa molt sovint amb la participació de l'alumnat. Cada vegada són més ben acceptats els jocs i esports modificats —Devís i Peiró (1992)—, o els jocs alternatius als esports tradicionals. Els esports alternatius no estan tan estereotipats, poden ser més participatius, l'alumnat parteix de situacions d'aprenentatge similars i, finalment, es construeixen i dissenyen a partir de la implicació activa dels participants. Prendre part en aquest procés creatiu requereix diàleg, reflexió i un procés de raonament moral progressiu.

Si tenim present la importància que Kohlberg dóna als conflictes i a la resolució de dilemes, també podem afirmar que l'avantatge és que en l'educació física i l'esport els dilemes i conflictes són reals, mentre que en les propostes de Kohlberg parteixen sovint de conflictes ficticis. Aquest fet està molt ben recollit i exemplificat per diferents autors en la monografia *La resolución de conflictos en y a través de la educación física* (Fraile, 2008).

Finalment, el model de D. Hellison, citat anteriorment, des del nostre punt de vista, és una adaptació i simplificació del model de Kohlberg en l'àmbit de l'educació física i l'esport.

Aprenentatge a través de la pràctica

Els valors no s'aprenen com s'aprenen les matemàtiques o la història, sinó que es van interioritzant a poc a poc a través de les experiències que vivim, les situacions que ens envolten, les rutines o fets que configuren el nostre dia a dia, les nostres pràctiques, etc. Els clàssics grecs ja havien reflexionat sobre aquest tema i, més tard, pedagogs com Freinet ens recordaven:

«La moral és com la gramàtica. Podem conèixer-ne perfectament les regles però ser incapaços d'aplicar-les a la vida quotidiana [...]; la moral no s'ensenya, es viu.»

(Freinet, 1975, a Bolívar 1995:165)

Si ens centrem en l'àmbit de l'esport, els joves van adquirint uns comportaments i unes maneres de fer i actuar en relació amb l'esport que practiquen a partir de

les vivències: al pati de l'escola, a les classes d'educació física, als entrenaments esportius al club, als partits del barri o de cap de setmana, quan miren una final de futbol amb la família o els amics, en escoltar o llegir els comentaris dels periodistes sobre un determinat fet o situació esportiva, etc.

Per aprendre virtuts o actituds morals, la noció de **pràctica** és crucial. Desenvolupar i practicar hàbits és semblant a aprendre a tocar la guitarra o a anar en bicicleta. Exposar les normes a un nen sobre com anar en bicicleta no és suficient per aprendre'n (Jones, 2008). Per això és absurd pensar que establir un conjunt de normes serà suficient per tal que aquestes siguin incorporades o assumides. Aprendrem els hàbits higiènics practicant-los, i a respectar les normes amb la pràctica mateixa. Els discursos teòrics serveixen de ben poc si no els portem a la pràctica amb els comportaments i les rutines (recordem que els valors s'aprenen a través de les corresponents actituds).

Una de les grans potencialitats de l'esport és justament que ens permet portar a la pràctica i de manera vivencial, a través del joc i les normes, la seva aplicació en un context determinat (no en abstracte). La pregunta que cal fer-nos és si hi ha transferència del món de l'esport a la vida quotidiana. Malgrat que aquest sigui un objectiu dels models d'educació en valors a través de l'esport, no sempre hi ha garanties que això realment sigui així, però sens dubte aquest és el repte de molts programes o educadors.

Finalment, l'aprenentatge de valors és un procés molt transversal, en què el clima o atmosfera moral de l'activitat o del programa seran fonamentals per aconseguir l'objectiu que es proposi l'entitat o institució organitzadora. Sobre aquest tema reflexionarem en l'apartat següent.

FACTORS QUE INCIDEIXEN EN EL TREBALL DELS VALORS

Si bé no hi ha un consens sobre la identificació dels principals valors, tots els estudis destaquen la importància de la intervenció dels monitors, les metodologies i el clima o ambient d'aprenentatge.

El rol de l'educador/a

L'èxit d'un programa o una intervenció educativa no es troba únicament en el seguiment del contingut o les activitats que s'hi promouen com si es tractés d'un manual a seguir, sinó que té molt a veure amb les persones que hauran d'implementar-lo, amb el seu perfil personal i professional, el seu tarannà personal i, sobretot, amb les relacions que mantinguin amb els participants i les actituds que desenvolupin en el procés d'aprenentatge.

Les sessions d'entrenament o de joc són espais on els monitors i l'alumnat interactuen constantment. Els educadors o monitors fan preguntes, proporcionen *feedback*, feliciten o castiguen, alaben o critiquen, etc., i tot això forma part del procés d'ensenyament-aprenentatge.

En l'esport extraescolar s'incorporen monitors molt joves, plens d'entusiasme, amb gran domini de les tècniques i habilitats esportives i que sovint responen més a un perfil d'entrenadors que d'educadors. Per mimetisme, sovint ensenyen de la mateixa manera en què han estat ensenyats i reproduïxen el model d'esport tradicional, no sempre ajustat a una concepció educativa en la qual els valors ocupin un lloc destacat.

Investigacions recents aprofundeixen en la influència del professorat sobre l'adquisició d'actituds de l'alumnat. Tenint en compte que la figura del monitor o monitora sol respondre a un perfil de persona jove, activa, molt pròxima al jove esportista, aquesta figura pot arribar a ser un autèntic referent per a l'alumnat. Els alumnes i les alumnes tendeixen a atribuir credibilitat i confiança sobre el marc d'unes relacions interpersonals respectuoses i cordials. D'altra banda, hem de tenir en compte que l'observació, l'afecte i l'admiració que sent l'alumnat cap als seus professors i professores pot influir en la formació i desenvolupament d'actituds mitjançant processos com ara la imitació i la identificació. D'aquesta manera, el monitor o monitora tendeix a ser també un model a seguir per als joves esportistes: la roba que porta, el comportament, les valoracions i comentaris sobre l'esport d'elit, el tarannà personal, etc.

A més de l'actitud general del monitor esportiu, haurem d'aprofundir també en aquells aspectes derivats de la **seva pròpia actuació i del clima motivacional** que

estableix en les seves sessions. Ens referim a reflexionar sobre aspectes com la relació que estableix amb l'alumnat, les demostracions que realitza, la seva participació en les activitats, la forma d'informar i comunicar-se amb els nens i nenes, els mecanismes de control del grup, la forma de resoldre els conflictes, els elogis i correccions que estableix, la seva actitud davant d'un partit o competició: actitud cap a l'àrbitre, importància que dóna al resultat, relació amb les famílies, etc. i, fins i tot, aquells aspectes més concrets i específics de la relació amb l'alumnat: aspectes tan subtils com la forma de mirar els alumnes, el to de veu, el contacte amb ells, etc. (Prat, 2010). Van Manen reconeix i anomena aquests aspectes com *el tacte o sensibilitat pedagògica del professorat* (Van Manen, 1998).

A més, serà necessari conèixer i reflexionar si el tècnic esportiu fomenta la participació, no exclou els menys hàbils, afavoreix rituals de respecte, adapta les normatives, reforça actituds positives, fomenta el diàleg i la cooperació, i veure com resol i aborda els conflictes: comportaments agressius, intolerància o falta de respecte.

Molts dels documents o referències bibliogràfiques que es refereixen a l'observació dels monitors se centren en aspectes organitzatius, tècnics, etc., però en pocs es reflecteix una anàlisi dels comportaments i intervencions relacionades amb aspectes vinculats al desenvolupament o no d'actituds de foment de civisme, respecte i tolerància en les pràctiques esportives.

Interessats pel rol del monitor en l'esport extraescolar, en un estudi del grup de recerca IVE de la UAB centrat en els tècnics esportius, es van proposar algunes pautes i orientacions adreçades als monitors esportius destinades a promoure protocols de bones pràctiques que facilitessin la seva intervenció educativa. A la pàgina web Esport i Civisme³ es poden trobar exemples de guies destinades als monitors i tècnics esportius.

Quines qualitats ha de tenir un/a bon/a monitor/a?

- En el model PRPS d'Hellison aplicat en contextos de grups vulnerables, s'apunten algunes característiques (Escartí i altres, 2005):

.....
 3. Més informació en línia: <<http://www.esportivisme.cat>>

- Gaudir de la companyia dels nens i nenes o joves. Cal trobar-se a gust amb els infants i joves.
- Cultivar els valors personals i fer debats amb el grup.
- Ser pacients i preocupar-se pel grup. Tenir autocontrol.
- Mantenir les promeses i complir-les, per garantir la credibilitat.
- Comunicar-se de manera eficaç:
 - escolta activa;
 - promoure debat i diàleg;
 - sentir-se a gust amb el silenci;
 - no esperar respostes immediates;
 - posar atenció en el llenguatge corporal;
 - repetir el que els participants diuen, per assegurar-se que han entès bé les seves aportacions; i
 - utilitzar un llenguatge senzill i adequat.

Tenint en compte que l'educador es mourà en un marc on el conflicte pot ser molt present i constant, a causa de la naturalesa conflictiva del joc i l'esport, caldrà que domini eines de resolució de conflictes, ja que sovint haurà d'actuar com a mediador i ajudar a resoldre determinades situacions. En els conflictes, no sempre és pertinent dir "espavileu-vos com pugueu".

«L'emancipació de l'alumnat en la resolució autònoma de conflictes ha de ser un horitzó cap a on es camini el dia a dia, però deixar que l'alumnat resolgui els seus conflictes sense cap més referència que la seva pròpia capacitat per fer-ho, a vegades pot portar conseqüències positives però també resultats negatius.»

(Ruiz, 2004)

Per concloure aquest apartat, cal remarcar que un dels aspectes importants que s'ha de tenir present és el de prendre consciència de la intencionalitat educativa. Un primer pas per treballar els valors és «ser conscients» de la seva importància i plantejar-se'ls com a objectius, o sigui, tenir la «voluntat expressa» de treballar-los.

Les metodologies

Què ensenyem és important, però *com* ho ensenyem encara ho pot ser molt més. S'han escrit un munt de llibres sobre tècniques per educar en valors: aquests van des de clarificació de valors fins al *role playing*, discussió de dilemes, etc. Moltes d'aquestes tècniques són de gran interès, especialment per a l'aula, per a la reflexió, però com ja hem dit en el punt anterior, l'espai esportiu ofereix un gran nombre de situacions que, ben aprofitades, poden ser molt significatives per educar en valors i no sempre s'aprofiten.

El **diàleg i la reflexió** són dos elements fonamentals. En l'educació física i l'esport, sovint exposats a poc temps de pràctica, s'ha tendit a donar poques explicacions: instruccions i consignes clares i curtes. Això, en ocasions, s'ha confós, i en algunes situacions s'ha arribat a l'extrem de no introduir el diàleg i la reflexió, ja que alguns professionals consideren que és una «pèrdua de temps». D'aquesta manera, alguns professionals desaprofiten l'oportunitat que ofereix la pròpia pràctica per treballar el conflicte i les freqüents situacions de dilemes a partir del context de joc. És cert que el fet de fer-se a l'aire lliure, o en unes determinades condicions ambientals, no sempre ha facilitat la comunicació.

Algunes de les tècniques específiques exposades anteriorment s'han incorporat a les classes d'educació física, a allò que seria la part de «tornada a la calma», en la qual s'utilitzen les tècniques de frases inacabades, qüestionaris d'autoavaluació, etc., o bé mecanismes de debat en grup que propicien espais de reflexió amb l'alumnat. En l'esport extraescolar, aquestes tècniques són més excepcionals.

En els clubs i associacions esportives, han proliferat un gran nombre de campanyes orientades a la promoció del joc net i l'esportivitat, i s'han concretat propostes de decàlegs esportius o compromisos ètics, acompanyats de mascotes, lemes o eslògans, rituals de salutació a les competicions esportives, premis al joc net, etc. Experiències com les de puntuar el comportament a més del resultat també han estat incorporades en competicions escolars i universitàries. Totes aquestes propostes han tingut diferents graus d'acceptació i els resultats han estat diversos, però sobretot han estat una resposta del compromís de l'entitat organitzadora amb la voluntat de promoure espais més educatius.

Un aspecte que sempre ha estat polèmic en l'educació física i l'esport és el rol de la competició. Des d'un punt de vista educatiu, la competició és un mitjà excel·lent per desenvolupar determinats valors, però també és cert que l'excés de competitivitat, l'afany per guanyar i el caràcter exclouent i selectiu de la competició han fet que alguns autors promoguessin espais de treball i metodologies de caràcter més cooperatiu.

«Una estructura interna competitiva exigeix que els jugadors actuïn uns contra els altres i això, freqüentment, provoca la no acceptació de les regles amb la finalitat de guanyar, fer trampes, i l'aparició del joc brut, les discussions, crítiques, disgustos, conflicte, l'aparició de líders i marginats, rebuig i discriminació en funció del grau d'habilitat o del sexe, etc.»

(Bantulà, 1998)

D'aquesta manera, en els darrers temps han sorgit moltes propostes de jocs i esports cooperatius enfront dels competitius. Són més educatives les propostes cooperatives que les competitives? El cert és que la competició, tot i tenir els seus defectes, té un gran potencial de motivació, repte i superació, i tot dependrà de com s'utilitzi per tal que ajudi o no a aportar un caràcter educatiu. La competició forma part de l'essència de l'esport. Deixar-la de banda, com han fet alguns educadors, és desestimar una gran oportunitat pels valors que ens pot aportar.

La competició pot ser un element formatiu de primer ordre i està sotmesa a les mateixes consideracions que qualsevol altra, però en aquest cas les administracions que l'organitzen han de ser molt curoses a l'hora de definir el seu marc, com també tot el personal que hi està implicat. Cal que es prioritzin, per sobre de tot, els elements integradors i educatius i que es deixi de banda tot allò que comporti la consecució de finalitats a qualsevol preu. Per això cal reglamentar-les contemplant protocols d'esportivitat i potenciant els criteris que afavoreixin la participació de tothom.

A banda d'aquests aspectes de reglamentació, la competició, perquè sigui veritablement educativa:

- Ha d'estar impregnada d'esperit lúdic.
- Ha de ser oberta: no ha de discriminar ningú per raons de gènere, de nivell d'habilitat, de qualitats físiques, etc.

- Ha d'aconseguir el respecte total vers el reglament establert, les persones implicades i un mateix.
- Ha de suposar un esforç, personal i grupal.

L'ambient o «atmosfera moral» del context

Kohlberg, després de proposar els diferents estadis o nivells de maduració en l'educació moral, ja va suggerir treballar a partir del que s'anomena *democràcia educativa o comunitat escolar justa*, basada en la participació activa de tots els membres de la comunitat. L'autor introdueix el concepte d'*atmosfera moral*, que actualment s'ha anat substituint pel terme *cultura moral*, referint-se a tots aquells aspectes del conjunt de la comunitat que poden afavorir o no un bon desenvolupament moral d'un determinat col·lectiu i que s'han de treballar de manera compartida. Tal com afirma Puig (1999): «l'educació moral no és un treball en solitari, és un treball col·lectiu fet en el si d'una comunitat que ha d'expressar valors i ha de ser democràtica». Per això l'autor ens acosta a la idea de clima o atmosfera moral d'un centre:

«Clima o atmosfera moral d'un centre és allò que sempre s'està respirant. El que es viu sempre i a tot arreu, i de tant proper i habitual que de vegades ens costa veure i adonar-nos del seu valor.»

(Puig, 1999)

En l'àmbit de l'esport, un bon clima o atmosfera moral no ha d'implicar únicament els i les esportistes, sinó tot el conjunt de la comunitat: entrenadors i tècnics esportius, directiva i tots els membres d'un club, associació o entitat (des del conserge fins als administratius o les persones que s'ocupen de la neteja, si és el cas). En aquest sentit, forma part d'aquesta atmosfera moral tot allò que fa referència a les qüestions més quotidianes o rutines més bàsiques, la distribució dels espais, les relacions que s'estableixen, els mecanismes de comunicació, etc.

En el context esportiu, més que de cultura moral es parla de **cultura organitzativa**, fent referència al conjunt de creences, valors i normes —escrites o no— que determinen la manera de ser i actuar del club o entitat. La manera d'organitzar les competicions o les lligues de FutbolNet pot ser causa d'un determinat clima o atmosfera moral. En

aquest espai es visualitzen les normes de convivència, les relacions que s'estableixen entre les persones, els protocols o rituals d'actuació, la importància que es dona a la competició, als resultats, al reconeixement de les persones més destacades, premis, celebracions, etc. Tot això formarà part de la cultura moral del programa i pot tenir una repercussió important en la configuració de determinats valors en els participants i organitzadors.

«L'impacte que la pràctica esportiva pugui tenir en el procés de socialització dels nens depèn de l'orientació que hi donin els organitzadors de les competicions i altres persones importants per als joves com són els entrenadors, els pares, els amics o el públic en general que assisteix a les competicions.»
(Boixadós, Valiente, Mimbrero, Torregrosa, i Cruz, 1998)

Per tant, són molts els «agents socials» que influiran en la pràctica esportiva dels més joves i que de manera progressiva aniran impregnant el noi o noia d'uns valors i uns comportaments —conscients o no—. En funció de l'edat i/o del context de la persona, determinats agents influiran amb més força que d'altres. D'aquesta manera, en les edats més joves, per exemple, el rol i implicació de la família seran fonamentals, mentre que a l'adolescència el grup d'iguals pot passar a tenir molt més poder que cap altre dels agents descrits.

Les institucions públiques, i l'escola en concret, formen part d'aquesta cultura organitzativa i, en aquest sentit, el seu rol és fonamental.

«L'escola i l'administració local són les institucions més properes a la població i les que, a primera línia, han de donar resposta a una nova realitat ciutadana cada vegada més diversa i canviant. Des d'ambdues institucions, l'Educació Física i l'esport poden ser eines molt útils per afavorir la inclusió, la convivència i la interculturalitat, sempre que s'utilitzin de forma adequada.»
(Soler, Flores, i Prat, 2012)

En l'anterior referència, els autors presenten alguns estudis i experiències en què es mostra el rol de l'administració local i les institucions en les polítiques d'inclusió a través de l'esport. En totes les propostes, es constata la importància de tres principis bàsics que cal tenir en compte a l'hora de planificar intervencions:

- La participació dels col·lectius implicats en el disseny de les propostes.
- La transversalitat dels projectes, a partir d'unificar esforços de les diferents institucions i col·lectius, i diferents àrees i disciplines, per configurar una proposta integral.
- La continuïtat. Buscar mecanismes que donin continuïtat als projectes, perquè hi ha el risc que quedin com a anècdotes si no es fan amb constància i continuïtat, de manera que es puguin anar revisant i millorant a partir d'un procés continuat.

Finalment, no hem d'oblidar-nos de l'enorme influència que tenen els mitjans de comunicació en l'àmbit de l'esport en els més joves. Aquests, com a espectadors, i també com a practicants, han d'aprendre a discernir entre l'esport d'alt rendiment i la pròpia pràctica. Promoure un esperit crític forma part de l'educació moral autònoma i seria un dels objectius últims a assolir en els programes d'educació en valors.

En aquest document no podem entrar en detall sobre el rol dels agents socials. El grup GEPE i altres grups de recerca hi han dedicat molts estudis i han publicat sobre el tema. D'altra banda, és difícil determinar en quina mesura poden influenciar uns o altres agents socials, però és evident que tots interactuen i és important tenir-ho ben present.

LA COMPLEXITAT DE L'AVALUACIÓ

Pertot el que s'ha exposat fins ara, i sobretot a causa de la naturalesa abstracta pròpia dels valors, és fàcilment deduïble que avaluar el seu procés d'aprenentatge també serà una tasca complexa i difícil d'aconseguir. Segons hem apuntat anteriorment, «els valors s'han d'avaluar mitjançant les corresponents actituds o comportaments», ja que aquests no són visibles, mentre que les actituds són més concretes i, com a conseqüència, més fàcils d'avaluar.

Una de les grans aportacions de l'antiga LOGSE va ser la reivindicació dels continguts actitudinals —actituds, valors, i normes— però, a la vegada, una de les seves grans mancances i contradiccions va ser que des dels documents, programes i guies oficials no es va oferir cap mena d'orientació sobre com treballar-los, ni

molt menys sobre com s'havien d'avaluar. Bolívar, un dels autors experts en la temàtica, apuntava que:

«Si ens proposem com a continguts i objectius dimensions actitudinals i de valors, és evident que suposem que poden ser modificats com a conseqüència del seu ensenyament i, per tant, resulta necessari jutjar i estimar, és a dir, avaluar en quin grau i sentit han canviat.»

(Bolívar, 1995)

L'autor fa un recull de propostes i tècniques possibles per avaluar els continguts actitudinals, però el punt de partida és reconèixer que es tracta d'un tema controvertit i difícil. El conjunt de propostes que fa sobre l'avaluació dels valors i les actituds es poden agrupar de la següent forma:

- **Metodologies observacionals i narratives.** Basades en el registre anecdòtic o incidents crítics, escales de control o d'avaluació, observacions externes i diaris de sessió. Aquestes són les més adaptables a la pràctica, tot i que tenen el problema del temps i dedicació que comporta la seva aplicació. Les persones responsables de la pràctica sovint es veuen desbordades pel control i organització de la sessió i del grup i, si no disposen de molta experiència, no sempre poden col·laborar en aquest tipus de registres, o no saben com utilitzar-los.
- **Tècniques no observacionals.** Basades en qüestionaris i escales d'actitud de diferents característiques. Molt utilitzades en l'àmbit de la recerca però molt difícils de construir de forma correcta. Cal afegir també que les escales d'actitud tenen moltes limitacions relacionades amb la veracitat de les respostes que aporten els participants. Sovint es contesta el que «s'espera o suposa que és políticament correcte». D'altra banda, aquestes tècniques tenen interès pel caràcter formatiu de l'ús del propi instrument més que pels resultats que ens poden aportar, ja que fan reflexionar l'alumnat sobre els propis comportaments, i això, ja de per sí, és interessant.
- **Anàlisi del discurs i resolució de problemes.** En aquest apartat recolliríem totes aquelles tècniques que fan referència als grups de discussió, entrevistes, recull de debats o assemblees, i discussió de dilemes morals. Són instruments molt interessants, de tipus qualitatiu, i que ens poden aportar una informació d'acord amb la naturalesa dels valors. La seva dificultat d'implementació rau,

bàsicament, en el temps que suposa aplicar-los i, posteriorment, en fer una anàlisi qualitativa dels resultats.

- **Avaluació del «context» o «cultura moral».** Bolívar, tot i que es centra en l'àmbit escolar, indica la necessitat d'avaluar la cultura moral o organitzativa del centre, i dóna pautes sobre com poder-ho portar a la pràctica.

I en l'àmbit de l'esport?

Tots els anteriors instruments s'han adaptat i reconstruït per avaluar també les actituds i valors en l'àmbit esportiu. D'aquesta manera, hem vist com des de l'àmbit de la psicologia, com en el cas del GEPE, s'han dedicat molt al disseny d'escales d'actituds o a adaptacions d'escales de valors pensades molt sovint com a instruments de recerca. Des del nostre punt de vista, aplicar una escala d'actituds al context FutbolNet, no ens aportaria una valoració dels valors que s'han treballat en el programa, ni dels comportaments o actituds reals dels participants.

La gran majoria de les intervencions i estudis vinculats en valors es posicionen per la utilització de tècniques observacionals i narratives: les observacions, les entrevistes i els grups de discussió són, possiblement, els instruments més utilitzats en els programes citats en aquest document. És sobre aquesta línia que en l'avaluació del programa Futbolnet, que es desenvolupa en la segona part de la publicació, es faran aquest tipus de propostes d'avaluació, ja que ens donaran informació qualitativa del procés i també d'indicadors per a poder-lo millorar.

D'altra banda, en l'àmbit escolar s'ha treballat en el disseny d'instruments de caràcter formatiu. El grup IVE o les propostes de Ruiz Omeñeca —ja citats anteriorment— aporten diferents instruments que tenen un interès pedagògic i formatiu pels estudiants o participants. Ara bé, cal ser conscients que aquests instruments no ens permetran avaluar l'impacte o els resultats d'una intervenció educativa de curta durada. Entre altres coses, perquè els canvis en els valors i les actituds requereixen temps i no són mesurables a curt termini.

En el model d'Hellison, que possiblement sigui el més similar al de FutbolNet, l'avaluació ha estat un dels temes més discutits i sobre el qual se n'ha escrit més

d'un article. El mateix autor del model recull en un article que, malgrat la percepció d'èxit i acceptació del programa aplicat en gran nombre de contextos i països arreu del món, no existeix una resposta al tema. En el seu escrit fa un recull de vint-i-sis investigacions en les quals es va aplicar el programa en joves en risc social i analitza de quina manera es van avaluar els resultats. L'autor i molts dels seguidors del programa és preguntat: «*Does it work?*» (Hellison i Walsh, 2002), partint de les crítiques que molts acadèmics havien fet sobre el programa i que exposaven la debilitat de la seva fonamentació teòrica, la falta de rigor en l'avaluació i la poca credibilitat del model. En la seva reflexió, l'autor afirma que cap de les vint-i-sis investigacions realitzades ens permet la generalització del model, però tots ells afirmen que «funciona». D'altra banda, l'autor constata que aquest tipus d'intervencions s'han avaluat des de diferents perspectives, però una gran majoria ha incorporat diferents instruments per triangular les informacions, fet que ell considera altament recomanable.

El principal problema de l'avaluació d'un model com el d'Hellison, o d'un programa com el de FutbolNet, és el de determinar la perspectiva des de la qual es vol contemplar els resultats de l'estudi. La recerca educativa o de les ciències socials es pot abordar des de diferents aproximacions: des de posicions positivistes fins a postures més interpretatives o crítiques.

Les aproximacions de caràcter positivista es fonamenten en els models de les ciències tradicionals, en què la tendència és esperar resultats a partir d'una relació «causa-efecte». En aquest tipus de plantejaments es busca «l'eficàcia» dels aprenentatges per tal de poder fer rèpliques en altres contextos i poder generalitzar. El conductisme s'ha basat en aquest tipus d'estudis i intervencions. O sigui, s'aplica un programa o es fa una intervenció i, com a conseqüència, s'esperen uns resultats, uns canvis de conducta, mesurables i observables.

Des d'un posicionament d'un model d'anàlisi més interpretatiu o crític, la recerca de la «generalització» no constitueix un objectiu, ja que es parteix de la premissa que els aprenentatges no són lineals, sinó que són multifactorials, holístics, i dependran de molts altres factors, més enllà de la intervenció o del programa. El que es busca des de postures més interpretatives és **analitzar i comprendre** la realitat per tal de millorar-la i no intentar *predir* els resultats d'una intervenció. Si

això és així en la investigació educativa, encara és molt més evident en l'àmbit de l'avaluació dels valors.

Tornant a l'article d'Hellison i la seva reflexió sobre l'avaluació, un dels elements que destaca és **la importància de considerar el procés** com a part del resultat. Segons l'autor, l'avaluació qualitativa ha de vincular i relacionar els processos com a part dels resultats, ja que la tendència és a separar-los. A més, tal com ja s'ha dit anteriorment, es fa difícil separar el context dels resultats.

Finalment, cal tenir present que els canvis en els valors i les actituds es produeixen a llarg termini, i per tant, amb la intervenció de FutbolNet de tres mesos de durada, avaluar l'impacte del programa en els participants serà un objectiu realment difícil de valorar, a causa del curt període de temps que suposa la seva aplicació⁴. A banda, els possibles canvis que es produeixin no necessàriament han de ser per efectes del programa, ja que la persona no es pot aïllar i poden haver moltes altres causes que hi intervinguin.

UN APUNT SOBRE LA TEMÀTICA DE GÈNERE

Un dels objectius del projecte FutbolNet és promoure la igualtat de gènere. Per això una de les propostes del programa consisteix en establir dues regles bàsiques, suposadament per fomentar aquesta igualtat: *a)* la constitució d'equips mixtes amb la presència com a mínim de dues noies, i *b)* perquè els gols siguin compatibilitzats, almenys una de les noies ha de marcar.

L'avaluació del programa ens dirà realment els resultats de la seva aplicació: hi ha hagut una participació femenina?, com ha estat valorada la incorporació d'aquestes normes?, les persones implicades en el projecte han valorat positivament o no aquesta iniciativa?, etc. Abans, però, volem fer algunes breus reflexions sobre el tema, de manera que ens ajudin a interpretar alguns dels possibles resultats obtinguts a partir de la pròpia avaluació.

.....
4. En l'edició 2011-2012, el programa FutbolNet es basava en una intervenció de tres mesos de durada. En l'actual edició (2012-2013) l'execució s'ha situat en una mitjana de set mesos.

Desigualtat i estereotips sexistes a l'esport

L'àmbit de l'educació física i l'esport es configura com un dels entorns en què les desigualtats de gènere i els estereotips sexistes són altament visibles i significatius (Soler, 2007). Els mitjans de comunicació ens ofereixen contínuament mostra d'això actuant d'altaveus de la realitat, sovint reforçant les diferències i reproduint estereotips. Les xifres de participació de les dones en l'esport escolar i professional, o la presència de la dona en l'àmbit de la gestió de l'esport estan molt lluny d'assolir la igualtat. Des de l'àmbit educatiu, el debat sobre el tema no es limita a reconèixer les diferències en termes de participació, sinó també a analitzar les possibles causes.

Els valors que dominen en el món de l'esport estan molt vinculats al rendiment, la competitivitat, o a aconseguir la victòria. Els valors en què es fonamenta l'esport s'identifiquen amb seguretat, capacitat de decisió, domini de l'espai, i s'accentua un perfil motriu basat en la força, potència i resistència, enfront de capacitats de treball més cooperatiu i de participació, o de caràcter més expressiu, de ritme i de coordinació, que són considerades de segona categoria. El model de referència és el model masculí, inspirat en el model d'alt rendiment i d'elit. No és d'estranyar, doncs, que moltes noies i dones, de forma majoritària, no se sentin motivades per incorporar-se a aquests tipus de pràctiques (García i Asins, 1994).

Un estudi sobre els hàbits esportius dels escolars del Consejo Superior de Deportes, coordinat per Susanna Soler (2009), ens mostra la gran diferència existent entre la participació de nois i noies, de manera que es posa de manifest que la pràctica esportiva de les noies està molt per sota de la dels nois. En el mateix estudi es constaten també grans diferències: no només es troben en el nombre de participants, sinó també en el tipus de pràctica que realitzen uns i altres. Mentre que en el rànquing d'activitats més practicades pels nois destaquen el futbol, el futbol sala, el bàsquet, la natació i les arts marcial, en el cas de les noies destaquen especialment les danses, la natació, el bàsquet i les activitats de gimnàs.

A la nostra societat encara persisteix la idea que hi ha un tipus de pràctiques esportives considerades més adequades per «als nens» (futbol, esports, lluita, rugbi, etc.), mentre que hi ha altres pràctiques que són socialment considerades pròpies «de nenes» (gimnàstica, patinatge o aeròbic, per exemple). Al seu torn, hi ha altres

pràctiques que tenen un caràcter més neutre, ja que les realitzen ambdós sexes indistintament (bàsquet, voleibol, natació). Aquesta situació, ens agradi o no, és com una radiografia de la realitat escolar. Quins motius són els que provoquen aquesta desigualtat? Podem intentar canviar aquesta realitat? Com hem d'actuar davant d'aquesta situació?

Les etiquetes de gènere: una qüestió cultural?

El femení i el masculí varien en funció del context, la cultura o el moment històric en què ens trobem, ja que és la societat la que va definint el que és propi d'uns i el que és propi dels altres: el futbol, per exemple, que a Europa s'ha considerat tradicionalment com una activitat més aviat adequada per als homes, és a dir, masculina, als Estats Units, futbol —o *soccer*, com diuen allà— es considera també una activitat femenina. Per això diem que el gènere és una construcció social.

En realitat, gairebé totes les pràctiques esportives poden ser practicades per nois o noies de manera indistinta, però a moltes activitats esportives socialment se'ls ha assignat una etiqueta de gènere, fet que suposa una barrera per nois i noies que no se senten atrets per certes activitats pel simple fet de considerar-se del sexe oposat.

El gènere femení i el gènere masculí ens vénen identificats pels estereotips. Però, què són realment els estereotips? Els estereotips són representacions mentals simplificades de determinats grups (en funció del sexe, la raça, la professió, etc.) que acaben configurant una etiqueta social. És a dir, són idees preconcebudes sobre les persones que formen part d'aquest grup, i que utilitzem com a model de referència encara que no tinguin constatat personalment la veracitat de l'estereotip.

Els estereotips de gènere s'han articulats tradicionalment com a oposats, no com a complementaris, de manera que si una característica correspon a un dels gèneres, ja no pot pertànyer a l'altre. Aquest fet limita les possibilitats de nois i noies per poder desenvolupar plenament totes llurs capacitats. D'aquesta forma s'acaba imposant el que s'anomena «cultura hegemònica o dominant», en la qual generalment s'imposa allò que socialment està més ben acceptat, ja que juga un paper

molt important en la construcció social de les actituds i valors propis del model tradicional masculí.

Susanna Soler, en la seva investigació sobre les relacions de gènere en l'educació física, ens aporta cites rellevants (Soler, 2007):

- «L'esport és un laboratori de masculinitat.» Hans Bonde, 1996.
- «Esport i masculinitat són realitats socials que se suporten, informen i reforcen.» Nancy Theberge, 1985.
- «L'esport de competició l'han desenvolupat els homes per als homes.» Kari Fasting, 1991.
- «Forta vinculació entre l'èxit esportiu i la masculinitat».» Messner, 1990.
- «Agressivitat i violència en l'esport s'associen a masculinitat.» Messner, 1990.

Segons l'autora, «el futbol, dintre dels esports d'equip, es converteix en una activitat, àmpliament estesa, que està fortament relacionada amb la construcció de la identitat masculina».

Si bé moltes noies són seguidores i entusiastes del futbol com a espectacle, les xifres de participació ens demostren que l'interès i motivacions per a la seva pràctica queden molt lluny del nombre de nois que participen i hi tenen interès. D'altra banda, Soler i altres especialistes en la temàtica ens indiquen que no s'ha de plantejar el tema com una dicotomia entre interessos entre nens i nenes, homes i dones, com si es tractessin de dos grups homogenis, sinó que hem de tenir present que dins del mateix grup sexual existeix també una important diversitat. D'aquesta manera, Soler fa referència a l'existència d'un «mosaic masculí» i un «mosaic femení». En el cas del futbol, podem dir que a una gran majoria de nens els agrada, però també hi ha nens a qui no els agrada.

Qui posa etiquetes?

En realitat, si en el nostre entorn sempre veiem homes jugant a futbol o practicant judo, per exemple, i per contra dones practicant dansa, acabarem associant aquests tipus d'activitats a uns o altres. Els mitjans de comunicació, pel·lícules, notícies,

diaris, etc., reforcen constantment aquests models i influeixen en les motivacions dels nens i nenes, i també en l'elecció de les seves pròpies pràctiques. Si preguntem als propis nois i noies, ells mateixos afirmen que certes activitats «són de nois» o «són de noies», i la seva pràctica pot comportar qüestionar la «masculinitat» o «feminitat», i per això alguns ni se la plantegen, mentre que altres s'atreveixen a intentar superar la barrera, però el camí no sempre és fàcil, tot i que la llei no impedeixi que aparentment tots i totes puguin practicar el que desitgin.

A més, un altre element que també influirà és la cultura religiosa o procedència de l'alumnat per implicar-se o no en una determinada pràctica esportiva. El film britànic *Quiero ser como Beckham* (2002) ens presenta un clar exemple de la problemàtica d'una noia que vol jugar a futbol i com, des de la seva família i les creences religioses, es dificulta l'accés de la noia a l'esport. Aquesta situació no és únicament una ficció o una anècdota, sinó que la realitat està plena de situacions com les que il·lustra el film ja que, sovint, la realitat fins i tot supera la ficció. Per tant, atreure les noies cap a la pràctica d'un esport no resultarà fàcil, i menys encara si es tracta de futbol, que és una pràctica molt associada a la «masculinitat».

Pràctiques mixtes o segregades?

Un dels debats que ha generat més literatura en qüestions de gènere és el debat sobre la conveniència que les pràctiques en les classes d'educació física i en l'esport es realitzin de manera mixta o segregades per sexes, i en quina mesura una o altra opció poden aportar avantatges o inconvenients per afrontar les qüestions d'igualtat d'oportunitats. Mentre que en alguns països, com és el cas d'Espanya i Holanda, per exemple, aquest pot semblar a primera vista un tema absolutament superat (tot i que actualment molts experts tornen a qüestionar-lo), en el cas del Regne Unit és encara un tema molt controvertit, ja que en una gran majoria dels centres educatius, per diferents raons, en les classes d'educació física els nois i les noies se separen. En l'àmbit extraescolar, la majoria de pràctiques esportives es realitzen separant els nois de les noies. Les pràctiques mixtes afavoreixen la participació de les noies o la dificulten?

Una part important dels estudis mostren com les noies perden oportunitats en les sessions mixtes per la incapacitat del professorat de provocar canvis pedagògics

en la forma d'ensenyar el currículum i pel comportament dels nois, que dominen l'acció, no comparteixen l'espai i sol·liciten major atenció per part del professorat (Scraton, 1995).

«Per tant, tot i que es pot treballar en entorns mixtes, a vegades determinades propostes de participació es veurien afavorides si separem els nois i les noies, ja que les noies se senten amb més confiança a l'hora de participar. El tema és: “junts mentre sigui possible, i separats quan sigui necessari”.»
(Soler, 2007)

Un factor important és l'edat dels participants. Mentre que fins als deu o dotze anys la pràctica mixta en termes generals no constitueix un problema, perquè les característiques físiques d'ambdós sexes no són massa determinants, és a l'entrada de la pubertat quan els nois experimenten un ràpid creixement físic i milloren la força, i en determinades pràctiques, molt sovint, preferiran organitzar la seva pròpia pràctica per separat. Alguns dels motius són: excés d'agressivitat en els nois, relacions de poder, ridiculitzacions i burles, etc. A més, la percepció de competència en relació amb el nivell d'habilitat, amb l'edat es va accentuant. Si a això hi afegim que molts nens practiquen esport col·lectiu extraescolar, el sentit d'incompetència per part d'algunes noies —i també d'alguns nois— es fa evident en edats més avançades. Això farà que moltes noies, i també alguns nois, s'autoexclouin perquè «no es consideren bons».

La majoria de les persones que han investigat el feminisme en educació física i esport estableixen una clara distinció entre el concepte de pràctica mixta i coeducativa, i indiquen que «les classes mixtes no són garantia d'igualtat efectiva». La majoria de les investigacions coincideixen a considerar que una educació física coeducativa no es pot equiparar de manera simplista amb una millora de les experiències de les noies.

García i Asins (1994) fonamenten la coeducació en educació física bàsicament en dos aspectes: un currículum equilibrat, que implica no acceptar el model masculí com a universal, i desenvolupar totes les qualitats individuals amb independència del sexe, fet que requereix corregir estereotips sexistes.

Coeducar en l'educació física i l'esport significa proporcionar als nens i nenes un ampli ventall de vivències, experiències i activitats perquè puguin practicar-les

d'acord amb els gustos i interessos —no tots som iguals, ni ens agrada el mateix. D'aquesta manera, cal intentar trencar els models tradicionals de gènere i altres tipus d'estereotips i prejudicis vinculats a la cultura del cos. Parlem, per tant, de diversificar pràctiques i atendre les diferències. Si únicament oferim una modalitat esportiva, estem tancant les portes a totes aquelles persones a qui no els agrada o no senten interès per aquesta pràctica.

Per acabar aquest apartat, posarem dos exemples sobre la participació fora de l'àmbit escolar.

En un estudi que es va portar a terme a la UAB el curs 2004-2005, es va detectar que hi havia una baixa participació en el servei d'activitat física (SAF) de noies en relació amb nois. En particular, en els esports d'equip, hi havia una lliga amb més de 700 nois inscrits en la competició, mentre que no hi havia ni un sol equip femení. Els equips mixtes —modalitat també acceptada— eren excepcionals, tot i que el reglament no els prohibia. És més, els organitzadors inicialment deien: «si les noies no participen és perquè no volen», ja que des de l'organització s'havia intentat incentivar la participació femenina a través dels grups mixtes. La solució al problema no passava per la promoció d'equips mixtes en què les noies «que volguessin» també hi poguessin participar, sinó per crear una lliga pròpia separada dels nois. Aquesta proposta va representar que l'any següent més de 150 noies s'apuntessin a equips de futbol, quan en la proposta de competició establerta en grups mixtes tan sols hi havia apuntades vuit noies.

Altres exemples sobre l'oportunitat o no de fer pràctiques mixtes o separades es donen en l'organització de curses populars (atlètiques, ciclistes, etc.). Si s'organitzen curses en algun municipi, poques noies se senten atretes i el nivell de participació és molt baix. D'altra banda, si s'organitza una cursa o activitat només per a dones, sovint el nivell de participació augmenta. Feministes inicialment resistents a aquest tipus de propostes finalment s'han adonat que, en determinades ocasions i activitats, la participació pot ser més alta si a les noies els oferim espais propis on desenvolupar «estils propis» i diferents als proporcionats per la cultura masculina.

Propostes d'intervenció per promoure igualtat

Susanna Soler, en la seva tesi doctoral (2007), analitza possibles estratègies per afavorir la participació de les noies en els esports. En aquesta tesi recull algunes propostes semblants a les del programa FutbolNet i dissenyades amb l'interès de promoure la igualtat d'oportunitats, com ara:

- Introduir noves normes en el joc mixt de manera que, per al grup més hàbil, el joc tingui més nivell de dificultat o hagi de col·laborar. Es pretén que les noies disposin de més oportunitats, i més justes, per participar sense separar els participants segons el sexe.
- Donar punts extres pels gols marcats per les noies.
- Insistir als nens que han de passar la pilota a les noies abans de fer punt.
- Insistir a les nenes que han de córrer i esforçar-se.
- Intervenir en la composició dels grups: fer-los equilibrats demanant a un bon alumne que s'incorpori amb les nenes per dinamitzar o igualar forces, etc.

Segons Soler, malgrat que aquests tipus de propostes afavoreixen les possibilitats de participació de les nenes, l'èxit esportiu encara es defineix en termes masculins, i el rendiment i l'eficiència tècnica són els objectius que es persegueixen. Aquestes estratègies, doncs, fomenten els valors de la cultura masculina, ignoren les maneres en què les dones viuen la pràctica esportiva i donen a entendre que qui no assoleix el nivell ha fracassat.

Per tant, si bé sovint la menor participació d'alguns grups en la pràctica de cert tipus d'esports és identificada com a problemàtica, «rarament es qüestiona l'especificitat cultural dels esports en qüestió». D'aquesta forma, aquests tipus de propostes encara poden reforçar la inferioritat de les noies i reforçar els efectes contraris als desitjats.

«Aleshores, les normes que modifiquen els jocs generalment serveixen per reforçar la idea que les noies no són tan fortes o hàbils per aconseguir participar per elles mateixes [...]»

(Vertinsky, 1992, a Soler, 2007: 100)

«Tal i com assenyala Carme Peiró (1992), així acaben deduint que els nens, els actius, forts i hàbils, són més importants que les nenes i els nens menys hàbils. D'aquesta manera es poden generar efectes contraris als buscats, i si no hi ha un plantejament adequat en cada situació, poden reforçar la idea d'inferioritat de les noies en l'esport.»

(Makazaga, Llorente i Kortabitarte, 2001, a Soler, 2007:10)

Malgrat els intents de promoure una igualtat efectiva i real, els canvis són lents i cal una actuació coordinada de diferents agents socials, ja que són aquests els que construeixen la realitat. Recentment, s'ha presentat la *Guía PAFiC, para la Promoción de la Actividad Física en Chicas*⁵, en la qual es pretén abordar la problemàtica des de diferents àmbits (Fernández i altres, 2010):

- Nois i noies, com a practicants.
- Professorat d'educació física i tècnics esportius.
- Equips directius de clubs i institucions.
- Famílies.

També han estat un referent els Quaderns per a la Coeducació a l'Educació Física de Garcia i Asins (1994) de l'ICE de la UAB, en els quals es reflexiona i es donen pautes per actuar. Les propostes d'igualtat s'han d'abordar d'una manera transversal i a tots els nivells, però, en la implementació d'un programa, una de les claus essencials serà en l'àmbit de treball dels professionals que estiguin en contacte amb els nens i nenes. A grans trets, podem destacar alguns dels aspectes en què més incideixen aquest tipus de guies o manuals de bones pràctiques:

- Ser conscients de la desigualtat existent ja és un primer pas, però caldrà que els monitors i les monitores tinguin també una formació i sensibilització en relació amb temes de gènere.
- Reflexionar sobre els models que es transmeten a través de la pròpia actuació: com es reforcen les intervencions dels nois i les noies, els lideratges o rols més destacats, ser capaços de captar i atendre els interessos i necessitats dels dos

.....
5. Més informació en línia a: <http://www.csd.gob.es/csd/estaticos/myd/CarreraMujer/GUIA_PAFiC.pdf>

sexes, oferir exemples de persones que hagin trencat estereotips, i ser crítics amb els models que ofereixen els mitjans de comunicació.

- Tenir cura del llenguatge i les formes de comunicació. Evitar possibles expressions en què es reforcin estereotips: «els nens són més forts que les nenes», «no siguis nena», «sembles un noi», «has jugat com un noi»... Adreçar-se als dos sexes: corregir i fer participar per igual uns i altres.
- Vetllar per aspectes organitzatius: creació de grups equilibrats i distribució dels espais i materials, ja que sovint els nens ocupen els espais més centrals i les nenes espais més perifèrics (l'ús d'espais té connotacions de poder). Establir un clima col·laboratiu i afectiu, en lloc d'un clima de rivalitat i confrontació (nois «contra» noies).
- Qüestionar les pròpies creences i prejudicis. Molt sovint ni els propis monitors s'adonen que en la seva actuació i manera de fer reforcen i perpetuen alguns prejudicis. Per tant, cal adonar-se del propi «currículum ocult», o de les pròpies expectatives sobre comportaments i actituds esperats dels nois i les noies.
- Prevenció d'actituds d'assetjament sexual. Evitar acudits i burles de tipus sexista, comentaris inadequats, gestos inoportuns o situacions en què es posin de manifest pràctiques que puguin incomodar les persones participants.
- Desenvolupar qualitats individuals i diversitat de propostes. Molts autors destaquen el fet de fer emergir, donar valor i reforçar les activitats i pràctiques més pròpies de la cultura més femenina. En l'esport serien les pràctiques realitzades amb suport musical o les d'expressió. Quan s'ofereix un sol tipus de pràctica, no es garanteix la llibertat d'elecció ni els principis d'individualització i de diversitat d'interessos.
- Promoure el suport de les famílies en la pràctica esportiva. Buscar la seva complicitat, comunicar-se amb les famílies per tal d'afavorir i donar suport afectiu, econòmic i organitzatiu a la participació dels joves en diferents tipus de pràctiques, ja que les noies normalment tenen un menor suport.

Bibliografia

BANTULÀ, J. (1998). *Juegos motrices cooperativos*. Barcelona: Editorial Paidotribo.

BOIXADÓS, M., VALIENTE, L., MIMBRERO, J., TORREGROSA, M. i CRUZ, J. (1998). «Papel de los agentes de socialización en deportistas en edad escolar». *Revista de Psicología del Deporte*, volum 7, núm. 2, p. 295-310.

BOLÍVAR, A. (1992). *Los contenidos actitudinales en el currículo de la reforma. Problemas y propuestas*. Madrid: Escuela Española.

BOLÍVAR, A. (1995). *La evaluación de valores y actitudes*. Madrid: Grupo Anaya.

CARDÚS, S. (2000). *El desconcert de l'educació: les claus per entendre el paper de la família, l'escola, els adolescents, els valors, la televisió... i la incertesa del futur*. Barcelona: La Campana.

CRUZ, J., BOIXADÓS, M., TORREGROSA, M. i MIMBRERO, J. (1996). «¿Existe un deporte educativo?: Papel de las competiciones deportivas en el proceso de socialización del niño». *Revista de Psicología del Deporte*, volum 5, núm. 2, p. 111-134.

DEVÍS, J. i PEIRÓ, C. (1992). *Nuevas perspectivas curriculares en educación física: la salud y los juegos modificados*. Barcelona: Inde.

DOMÍNGUEZ, S., JIMÉNEZ, P. J. i DURÁN, L. J. (2011). «Revisión de los principales estudios realizados en deporte e inmigración a nivel nacional e internacional». *Revista Española de Educación Física y Deportes*, núm. 394, p. 37-50. En línia: <<http://www.consejo-colef.es/revista-reefd/archivo-revista-reefd.html>>.

DURÁN, J. (2006). A: J. DURÁN i P. J. JIMÉNEZ (eds.). *Valores en movimiento. La actividad física y el deporte como medio de educación en valores*. Madrid: Consejo Superior de Deportes. MEC. En línia: <<https://sede.educacion.gob.es/publiventa/detalle.action?cod=12115>>

ESCARTÍ, A., PASCUAL, C. i GUTIÉRREZ, M. (2005). *Responsabilidad personal y social a través de la educación física y el deporte*. Barcelona: Graó.

FERNÁNDEZ, E. (dir.) (2010). *Guía PAFIC, para la Promoción de la Actividad Física en chicas*. Madrid: Instituto de la Mujer del Ministerio de Igualdad. Consejo Superior de Deportes. En línia: <http://www.csd.gob.es/csd/estaticos/myd/CarreraMujer/GUIA_PAFiC.pdf>

FRAILE, A. (coord.) i altres (2008). *La resolución de conflictos en y a través de la educación física*. Barcelona: Graó.

GARCÍA, M. i ASINS, C. (1994). *La coeducación en educación física*. Bellaterra: Institut de Ciències de l'Educació, Universitat Autònoma de Barcelona.

GÓMEZ, C., PUIG, N. i MAZA, G. (eds.) (2009). *L'esport com a eina d'intervenció educativa per a infants en situacions d'exclusió social*. Barcelona: Fundació Barcelona Olímpica - Fundació Ernest Lluch.

GONZÁLEZ LUCINI, F. (1993). *Temas transversales y educación en valores*. Madrid: Alauda.

GUTIÉRREZ DEL POZO, D. (2006). «Modelo de intervención para educar en valores a través del fútbol: Una experiencia con niños entre ocho y once años en el colegio Mirabal». A: J. DURÁN i P. J. JIMÉNEZ (eds.). *Valores en movimiento. La actividad física y el deporte como medio de educación en Valores*, p. 67-95.

Madrid: Consejo Superior de Deportes. MEC. En línia: <<https://sede.educacion.gob.es/publiventa/detalle.action?cod=12115>>

GUTIÉRREZ SANMARTÍN, M. (1995). *Valores sociales y deporte: La actividad física y el deporte como transmisores de valores sociales y personales*. Madrid: Gymnos.

HEINEMANN, K. (2001). «Els valors de l'esport. Una perspectiva sociològica». *Apunts. Educació Física i Esports*, núm. 64, p. 17-25. Barcelona: INEFC – Generalitat de Catalunya.

HELLISON, D. i WALSH, D. (2002). «Responsibility-based youth programs evaluation: Investigating the investigations». *Quest*, núm. 54, p. 292-307.

JONES, C. (2008). «Teaching virtue through physical education: Some comments and reflections». *Sport, Education and Society*, volum 13, núm. 3, p. 337-349.

PRAT, M. (2010). «Deporte y ciudadanía». A: J. M. Puig Rovira (Ed.). *Entre todos. Compartir la educación para la ciudadanía*, p. 149-164. Barcelona: ICE-Horsori. Universitat de Barcelona.

PRAT, M., SOLER, S., VENTURA, C. i TIRADO, M. A. (2006). «El deporte como instrumento para el desarrollo de la capacidad crítica de los adolescentes». A: J. DURÁN i P. J. JIMÉNEZ (eds.). *Valores en movimiento. La actividad física y el deporte como medio de educación en valores*, p. 127-160. Madrid: Consejo Superior de Deportes. En línia: <<https://sede.educacion.gob.es/publiventa/detalle.action?cod=12115>>

PUIG, J. M. (1999). *Feina d'educar: Relats sobre el dia a dia d'una escola*. Barcelona: Edicions 62.

PUIG, N. i MAZA, G. (2008). «El deporte en los espacios públicos urbanos. Reflexiones introductorias». *Apunts. Educació Física i Esports*, núm. 91, p. 3-8. En línia: <<http://www.revista-apunts.com/es/hemeroteca?article=540>>

RUIZ, J. V. (2004). *Pedagogía de los valores en la educación física*. Madrid: Editorial CCS.

SCRATON, S. (1995). *Educación física de las niñas: un enfoque feminista*. Madrid: Morata.

SOLER, S. (2007). *Les relacions de gènere en l'educació física a l'escola primària. Anàlisi dels processos de reproducció, resistència i canvi a l'aula*. (Document no publicat). Departament de Teoria i Història de l'Educació, INEF Catalunya.

SOLER, S. (coord.) (2009). *Plan integral para la actividad física y el deporte. Igualdad efectiva entre mujeres y hombres*. Madrid: Consejo Superior de Deportes. En línia: <<http://www.csd.gob.es/csd/estaticos/plan-integral/PlanIntegralAD1.pdf>>

SOLER, S., FLORES, G. i PRAT, M. (2012). «La educación física y el deporte como herramientas de inclusión de la población inmigrante en Cataluña: el papel de la escuela y la administración local». *Pensar a Práctica*, volum 15, núm. 1, p. 1-127. En línia: <<http://www.revistas.ufg.br/index.php/fef/article/view/16653/10745>>

TERRICABRAS, J. M. (2002). *I a tu, què t'importa?: Els valors, la tria personal i l'interès col·lectiu*. Barcelona: La Campana.

VAN MANEN, M. (1998). *El tacto en la enseñanza: El significado de la sensibilidad pedagógica*. Barcelona: Paidós.

Webs referenciades:

Compta fins a tres. Ajuntament de Barcelona. Institut Barcelona Esports.
<http://www.comptafinsatres.com/ca/index.html> [consulta a juliol 2013]

Esport i Civisme. Grup de Recerca Valors en Joc.
<http://www.esporticivisme.cat/> [consulta a juliol 2013]

Guía PAFIC, para la Promoción de la Actividad Física en Chicas.
http://www.csd.gob.es/csd/estaticos/myd/CarreraMujer/GUIA_PAFiC.pdf [consulta a juliol 2013]

La peonza. Colectivo de docentes de Educación Física para la paz.
<http://lapeonz3.wix.com/lapeonza#!page2/cjg9> [consulta a juliol 2013]

Segona part:

Avaluació FutbolNet a Catalunya 2012-2013

Albert Julià Cano

1 FutbolNet com a programa educatiu a través de l'esport

L'ESPORT COM A EINA EDUCATIVA

L'esport és una excel·lent via pedagògica i formativa pels infants i joves, i també de desenvolupament de valors socials i personals. Les pràctiques que s'organitzen al voltant dels programes esportius han de buscar el desenvolupament integral, del cos i la ment, de l'autoestima, del sentit ètic i moral, de la responsabilitat, de l'autonomia, de la superació i de la relació i acceptació dels altres, de l'acceptació de les normes, de la cooperació, del treball en equip, de la responsabilitat, etc. I tot en un clima lúdic i de gaudiment (Ruiz i Cabrera, 2004; Cruz, 2004; Gutiérrez, 1994, 1995, 2003; Kleiber y Roberts, 1981; Sage, 1998). Programes com FutbolNet plantegen l'esport segons aquests objectius, intentant evitar la vessant més individualista, narcisista o competitiva que pot comportar també la pràctica esportiva.

Així mateix, psicòlegs, pedagogs, sociòlegs i educadors físics vénen destacant el valor educatiu de l'esport pel desenvolupament psicosocial de l'individu i com a mitjà d'integració social i cultural (Gutiérrez, 2004). Són molts els valors que poden treballar-se mitjançant la pràctica esportiva. Per exemple, valors utilitaris (esforç, dedicació, entrega), valors relacionats amb la salut (cura del cos, consolidació d'hàbits alimentaris o higiènics), valors morals (cooperació, respecte a les normes, compromís), etc. (Amat i Batalla, 2000).

En aquest aspecte, FutbolNet es considera un **programa d'educació en valors a través de l'esport**, atès que planteja el treball i la integració de **sis valors específics**:

compromís, respecte, tolerància, treball en equip, responsabilitat i esforç, entre d'altres valors transversals vinculats a aquests (com per exemple, la igualtat de gènere, etc.), tal com es mostra en la següent fitxa tècnica⁶.

Fitxa tècnica FutbolNet

FUNDACIÓ
FCBARCELONA

Entitat promotora: Fundació FC Barcelona.

Tipus de programa: Educació en valors a través de l'esport.

Any de llançament: Exercici 2011.

Definició: proposta dissenyada, a través de la pràctica esportiva vinculada al futbol, per educar en valors a infants i joves, afavorint experiències de desenvolupament humà en barris de ciutats catalanes identificats com a prioritaris per a la intervenció social i comunitària.

Filosofia: la pràctica esportiva com a millora de la salut física de nens i joves tot permetent l'aprenentatge dels valors implícits, un major coneixement d'estils de vida saludable, una major autoestima i un millor comportament, tant en el terreny de joc com en l'entorn familiar i la comunitat en general.

Elements clau: diversió, activitat física, aprenentatge en valors, identitat i compromís amb l'entorn (família, educadors i comunitat).

Persones destinatàries: grups mixtes d'entre 45 i 60 infants i joves en edats compreses entre els 10 i els 16 anys en cada territori. Els criteris de selecció són les dificultats socioeducatives i de vulnerabilitat social dels infants i joves i les dificultats econòmiques de llurs famílies.

Objectiu general: la transmissió dels valors de compromís, respecte, tolerància, treball en equip, responsabilitat i esforç als participants mitjançant activitats lúdiques i la pràctica de l'esport. Com a objectius específics també s'inclouen:

- Ampliar l'oferta d'espais extraescolars per a nens i joves a Catalunya.
- Utilitzar el futbol com a eina d'educació i reflexió al voltant dels valors.
- Transmetre hàbits saludables a infants i joves.
- Promoure la igualtat de gènere.
- Fomentar la cohesió i la integració social.

Estructura: 38 sessions de 2h (dues sessions a la setmana) al voltant d'una temàtica concreta vinculada als sis mòduls de valors que promou el programa. Les temàtiques han de permetre

6. Fitxa tècnica adaptada del *Manual oficial de FutbolNet*.

treballar cada mòdul de valors assolint fites intermèdies tals com: exercitar la capacitat d'opinar; dialogar i arribar a acords; reconèixer la utilitat de les normes; treballar la consciència ambiental; etc. Les sessions poden ser de tres tipus:

Ordinàries	<p>Són pròpiament activitats de treball en valors i presenten diferents tipus de subactivitats amb diferents distribucions temporals:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arribada: acollida dels participants i organització de la sessió (7,5'). • Trencar el gel: dinamització de l'inici de la sessió de forma eminentment lúdica (15'). • Aprenentatge: treball d'una temàtica concreta vinculada a un valor determinat amb els participants, fomentant-ne l'aprenentatge (30'). • Trobades FutbolNet: espai per a la pràctica esportiva del futbol (30') seguida d'una part de relaxació per fer estiraments i recuperació (15'). • Reflexions: espai en el qual s'expliciten els aprenentatges de la sessió i en què els participants poden expressar les seves inquietuds i preocupacions (15'). • Cloenda: comiat dels participants, recollida de material i recordatori de la següent sessió (7,5').
Lligues:	<p>Es realitzen sis lliguetes durant l'aplicació del programa (una per a cada mòdul de valors). Cada una d'elles consta de dues sessions en què es juga una lliga de futbol per equips segons la metodologia dels tres temps.</p>
Festivals:	<ul style="list-style-type: none"> • Inaugural o local: es celebra a l'inici del programa en el territori d'implementació amb l'objectiu de presentar en societat el programa amb la participació de nens i nenes i les seves famílies i que la comunitat s'involucri en el procés educatiu. • Intermedi o central: es realitza a Barcelona i acull una selecció de vint participants de tots els municipis d'implementació per fomentar l'intercanvi d'experiències i la interrelació entre els participants. • Final: es planifica com una trobada de tots els participants dels municipis d'implementació.

Metodologia: el partit de FutbolNet es divideix en tres temps:

Primer temps	Els/les jugadors/es dialoguen de forma autònoma i arriben a acords sobre el comportament i les regles de joc durant la trobada de futbol.
Segon temps	<p>Es juga la trobada de futbol. Les regles del joc són:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. No hi ha àrbitre. En el seu lloc s'adopta la figura del <i>teamer</i>. 2. Els equips són mixtes. 3. La noia ha de participar a la jugada del gol perquè aquest puntui.

Terçer temps	Els jugadors avaluen el compliment dels acords pactats i defineixen el resultat de la trobada. La puntuació final de la trobada és la suma total de la participació, l'avaluació de l'altre equip, l'autoavaluació i la puntuació de la trobada. No sempre guanya qui més gols marca, sinó qui millor participa i es comporta durant la trobada.
---------------------	--

Equip educatiu: en cada territori d'implementació es dóna la següent estructura:

Coordinador/a local	Responsable del programa en el territori, realitza tasques de coordinació i seguiment amb els òrgans derivants durant el programa: serveis socials bàsics, centre obert, equip d'atenció psicopedagògica, centre de salut mental infantil i juvenil i centres educatius.
Educadors/es	Figures educatives que apliquen la metodologia FutbolNet en els joves participants. Es concerten tres en cada municipi.
Teamer (opcional)	Joves del territori de més de 16 anys que dinamitzen les trobades de FutbolNet, emulant en certa mesura la figura de l'àrbitre, que afavoreixen el diàleg i la relació entre els jugadors, tot permetent-los guanyar confiança i responsabilitat.

Suport extern: de forma transversal, també es donen les següents figures:

Coordinadors d'entitats executores	Suport, seguiment, control i avaluació de la implementació del programa a Catalunya als equips educatius locals de la mà de dos coordinadors generals.
Assessors metodològics	Orientació pedagògica als equips educatius en els territoris amb l'objectiu de millorar les activitats d'aprenentatge del programa i oferir un nou banc d'activitats de cara a posteriors edicions.

Àmbit geogràfic d'aplicació: durant el curs 2012-2013 s'ha implementat a vint municipis de Catalunya. No obstant això, la metodologia FutbolNet s'ha aplicat enguany a diferents països del món (Qatar, Iraq, Oman, etc.) mitjançant l'acord amb diversos *partners* internacionals.

Gestió en el territori: la implementació, desplegament, seguiment i control de les accions del programa a Catalunya s'han gestionat de la mà de dues entitats socials específicament seleccionades per la Fundació FC Barcelona: la Fundació Ser.Gi (demarcació de Girona) i la Cooperativa Eduvic (demarcacions de Barcelona, Lleida i Tarragona). Aquestes han desenvolupat pròpiament les activitats del programa en els territoris i han seleccionat, format, aportat o contractat els equips educatius i les figures de suport transversal.

Elements i materials didàctics:

Manual FutbolNet	Manual oficial del programa, dirigit a les entitats executores del projecte i als equips educatius, destinat a orientar les activitats que es realitzen. El dossier consta d'un currículum detallat, en el qual s'estableixen un seguit d'activitats vinculades als valors seleccionats i als temes que d'ells es desprenen.
Equipaments	Porteries, pilotes i equipament esportiu per als participants.

SOBRE L'EDICIÓ 2012-2013 A CATALUNYA

La primera edició del programa es va aplicar en cinc municipis (Salt, Banyoles, Olot, el Carmel —Barcelona— i Santa Coloma de Gramenet). Un dels objectius del programa és abastar el màxim de participants arreu del territori català. Així, en l'edició d'enguany, que començava el setembre del 2012 i acabava l'abril del 2013, el programa ha ampliat fins a quatre cops el nombre de municipis respecte l'anterior edició. Segons refereix el mateix manual del programa, «FutbolNet pretén oferir al màxim de nens i joves la possibilitat de participar d'activitats lúdiques que els permetin obtenir els beneficis individuals, físics, psicològics, socials, ètics i normatius implícits en la pràctica del futbol i de l'esport en general».

Seguint aquest esperit d'ampliar la participació, s'ha volgut desenvolupar el programa en vint-i-un municipis en l'edició 2012-2013. No obstant això, a aquests s'hi ha de descomptar el cas de Badalona, en el qual no va arribar a aplicar-se, i també s'ha de tenir en compte que, en el cas de Banyoles i Girona, aquests van començar més tard (gener 2013) i el seu programa ha presentat certes variacions respecte a la resta, així com també ha succeït en el cas del municipi d'Olot (juliol 2013)⁷. En conseqüència, tant el cas d'Olot com el de Girona no s'inclouen en l'avaluació perquè el seu programa ha sofert més variacions que a Banyoles⁸.

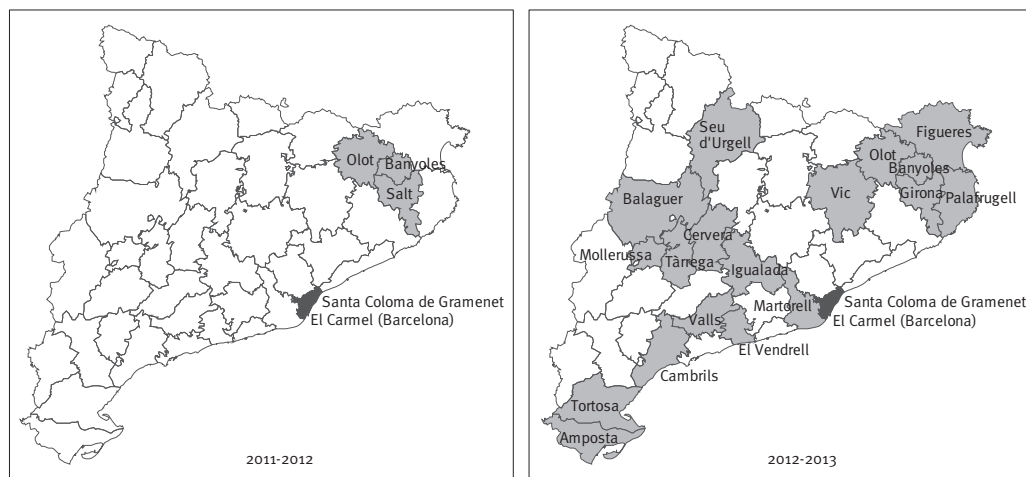
7. Cal dir que a Olot es realitza una iniciativa FutbolNet en format casal d'estiu que compta amb una avaluació pròpia, i que assoleix l'expansió del programa en vint territoris en aquesta edició.

8. El programa a Girona va començar més tard i les hores que quedaven pendents s'han inclòs en un campus esportiu, entre els mesos de juny i juliol de 2013, amb la conseqüència que només la meitat dels nois que van començar el programa des de l'inici van poder inscriure's al programa d'estiu.

comarcals es pot observar l'evolució que hi ha hagut en l'expansió del programa i s'indiquen els vint diferents municipis que, finalment, l'han implementat.

Mapa 1.

Expansió del programa FutbolNet a Catalunya, de la 1ª edició 2011-2012 a la 2ª edició 2012-2013.

Font: Elaboració pròpia.

Així doncs, en aquesta avaluació considerem que els municipis que han participat segons el programa més estandarditzat en l'edició d'enguany són, per demarcació, divuit:

- Barcelona (5): el Carmel, Igualada, Martorell, Vic i Santa Coloma de Gramenet.
- Girona (3): Banyoles, Figueres i Palafrugell.
- Tarragona (5): Amposta, Cambrils, El Vendrell, Tortosa i Valls.
- Lleida (5): Balaguer, Cervera, Mollerussa, Tàrraga i la Seu d'Urgell.

Respecte a l'anterior edició, tres dels divuit municipis repeteixen l'experiència: el Carmel, Santa Coloma de Gramenet i Banyoles.

L'aplicació del programa s'ha realitzat en zones dels municipis amb un percentatge considerable de famílies en risc d'exclusió social, en concordança amb el públic destinatari del programa: nois i noies que tinguin certs nivells de vulnerabilitat social, situacions familiars i/o econòmiques adverses, etc. Seguint aquesta línia, s'ha donat que el percentatge d'infants i joves participants nascuts a Catalunya de pares immigrants ha estat elevat, de pràcticament el 100% en alguns casos. Això respon, en gran part, a la realitat sociodemogràfica dels municipis d'intervenció. No es pot obviar que si el programa està dirigit, a priori, a famílies amb fills en risc d'exclusió social, siguin les famílies de pares i mares estrangers les que tinguin una alta probabilitat de vincular-s'hi, ja que aquest perfil és un dels que té associades més taxes de risc d'exclusió (Marí-Klose, Marí-Klose, Vaquera, i Argeseanu, 2010).

Pel que fa a les edats dels participants del programa, cada municipi ha acabat agafant diferents rangs d'edat —des de vuit fins a setze anys—, ampliant la franja d'edat estàndard del programa), propiciant així diverses formes d'aplicar les activitats i de distribuir els grups. Com veurem més endavant, hi ha grans diferències en els perfils dels participants de cada municipi i en les instal·lacions que han pogut utilitzar, així com també en les relacions amb els agents socials, representants educatius, del govern local o amb les famílies.

L'expansió del programa FutbolNet en l'edició 2012-2013, doncs, ha propiciat multiplicitat de formes d'aplicació, d'experiències i de resultats.

2 **Avaluació de la implementació i assoliment d'objectius**

L'aplicació del programa FutbolNet en la seva 2ª edició s'ha donat en un nombre força més gran de territoris que en l'anterior. Com ja s'ha comentat prèviament, aquest augment obeeix a una de les prioritats essencials del programa, que és donar el màxim de cobertura arreu del territori català. A cada un dels municipis on s'aplica s'intenta que es reproduxeixi el programa estàndard, però tenint en compte les condicions i les particularitats que aquests poguessin tenir. En conseqüència, la implementació del programa FutbolNet depèn de molts factors: les instal·lacions, els equipaments, la coordinació, la dedicació de l'equip educatiu, la planificació, etc.

Així doncs, la importància d'aquests factors ve determinada, en part, per la concepció dels objectius del programa. Tot i que en la formació dels equips educatius i en el manual els objectius estan determinats *grosso modo*, cada equip educatiu els acaba interpretant i adaptant en certa manera segons les condicions amb què es troben. Alguns coordinadors i educadors donen més èmfasi a alguns objectius concrets segons les característiques del «seu» FutbolNet, i d'altres ressaltaran diferents objectius segons altres premisses. És en relació amb aquesta diversitat que resulta rellevant analitzar com han rebut els equips educatius els diferents elements per desenvolupar el programa FutbolNet —com els valoren i què els ha mancat—, conèixer la seva percepció sobre el grau d'assoliment del programa segons els diferents objectius preestablerts, i identificar llurs possibles propostes de millora de cara a futures edicions.

GESTIÓ I ADAPTACIÓ DEL PROGRAMA EN ELS DIFERENTS MUNICIPIS

Les característiques de cada municipi fan que el programa FutbolNet no sigui igual en cada lloc. Per obtenir un breu dibuix del paper que alguns **factors** han jugat en l'aplicació del programa i poder avançar en l'avaluació de la seva implementació, s'ha analitzat el paper d'aquests elements a partir de l'observació participant i d'enquestes⁹ proporcionades als equips educatius (*Enquesta a Coordinadors i Monitors*) del programa FutbolNet.

Selecció i perfils dels participants

- Els **escenaris** que s'han donat en aquesta edició en el moment de seleccionar els participants han estat molt diversos. Des de municipis en què els agents socials o les escoles del territori proporcionaven directament els casos fins a l'estratègia de diversificar les fonts de captació per poder assolir una adequada quota d'inscripció.
- El factor **temps** és una de les claus a l'inici del programa. En la majoria de municipis es va disposar d'un marc temporal reduït (dues setmanes) per endegar el programa, captar els nens i nenes i fer la corresponent selecció. Aquest temps, vist per molts com a limitat, no permetia comptar amb un marge de maniobra ampli per cercar diferents vies de captació de més infants o buscar perfils que mancaven en alguns territoris, com és el cas de les nenes. El temps per planificar, contactar, informar, fer difusió o resoldre possibles problemes és molt determinant en aquesta fase i condiona en gran mesura el desenvolupament posterior del programa.
- La **diversitat de perfils dels participants** derivada de la selecció augmenta d'alguna manera el grau de complexitat de l'avaluació i dels resultats esperats. Tot i la multiplicitat de formes de captació, hi ha un discurs comú que valora molt positivament la varietat de perfils dels participants, fins i tot en el fet de diversificar els estrats socials. La diversitat de perfils en un mateix grup es planteja, doncs, com un element enriquidor que afavoreix la no-guetització del programa. D'altra banda, alguns coordinadors valoren positivament que els orígens siguin més diversificats, ja que si hi ha una concentració elevada de nois i noies conflictius, es fa més difícil el desenvolupament del programa i el

9. La metodologia d'anàlisi emprada es troba descrita a l'annex de l'informe.

seu control per part dels educadors. Les solucions per minimitzar els possibles efectes que puguin derivar-se dels perfils dels participants, i que dificulten el bon desenvolupament del programa, són diverses. Algunes han demostrat el seu bon funcionament, com el fet de tenir algun *teamer* o educador que pertanyi a la cultura majoritària en el cas de ser estrangera. En altres casos, una de les estratègies que han utilitzat alguns municipis és la de dividir els grups entre els educadors per poder diferenciar activitats segons edats i millorar el control.

Contacte amb les entitats, centres educatius i famílies

- El **contacte amb les entitats i les famílies és cabdal en el procés de captació dels participants**, però la importància d'aquestes relacions no només rau a l'inici del programa. El fet de compartir informació constant sobre l'infant i la seva evolució entre les entitats i els educadors de FutbolNet d'una forma bidireccional facilita en gran mesura el treball amb valors, comportaments i actituds. Aquestes interaccions han suposat un element clau tant per als resultats del programa com per al seu impacte en els participants. El fet de treballar en xarxa pot potenciar els diferents missatges que es volen transmetre a través del programa i augmentar les probabilitats que traspassin a la vida diària dels nens i nenes.
- La relació amb les **entitats socials** s'ha donat en diferents graus. En general, la relació ha estat molt bona i constant, en part precedida per la vinculació que ja tenien els coordinadors locals del programa amb les entitats per haver col·laborat prèviament en altres projectes. En alguns municipis, tot i no disposar d'aquests contactes previs, s'ha potenciat positivament la creació d'aquesta dinàmica de transmissió d'informació.
- En el cas de les **escoles i instituts**, no tots els coordinadors han utilitzat aquesta eina per intercanviar informació sobre l'evolució dels infants. De fet, alguns han remarcat que no han endegat aquesta via perquè la majoria dels participants ja tenien un seguiment des de Serveis Socials i ho consideraven una duplictat innecessària. En canvi, d'altres sí que han mantingut contacte amb les escoles, o amb alguns dels tutors o intermediaris, per compartir l'evolució dels nens i nenes. Aquest intercanvi d'informació ha estat útil per aconseguir treballar diferents temes vinculats, sobretot el comportament i l'actitud.

- Cal destacar el contacte amb **les famílies** com un dels eixos més importants en les possibles relacions dels coordinadors amb altres agents. La Fundació FC Barcelona ja va detectar aquest element com un dels factors més importants a tenir en compte per potenciar el treball en valors que persegueix el programa. Per aquesta raó, en aquesta edició s'han dut a terme una sèrie de sessions en paral·lel per fomentar l'anomenada *parentalitat*, o criança positiva, amb l'objectiu de potenciar formes d'actuació dels pares dels participants de FutbolNet que repercuteixin en una millor relació intergeneracional i en el benestar dels infants. A part de les sessions, la majoria de municipis facilitaven tutories amb els pares i altres formes de comunicació per mantenir cert contacte i seguiment.

Instal·lacions

- Cada municipi disposa de **diferents instal·lacions** per portar a terme les sessions. Dels municipis visitats, el 35% disposava d'un espai cobert i d'un altre a l'aire lliure. Aquesta situació ha propiciat dinàmiques de gestió de grups molt positives. La resta de territoris no disposaven de l'alternativa *indoor* i, en alguns casos, presentaven diferències notables entre la qualitat d'unes instal·lacions i unes altres. En qualsevol cas, per a la majoria d'infants i joves les condicions de les instal·lacions no han suposat una dificultat per desenvolupar la pràctica esportiva del futbol. Tot i això, no s'ha de menystenir la importància de l'escenari i la imatge en el sentiment de pertinença que es vol fomentar en el Programa FutbolNet.

Equip educatiu i teamers

- Els **equips educatius** són l'element fonamental en el desenvolupament d'un programa de caire educatiu com FutbolNet. La implicació de coordinadors i monitors fa que el programa funcioni i arribi a tenir un impacte positiu en els participants. Aquests equips estan compostos per un coordinador local i tres educadors, i aquesta estructura no s'ha variat en cap municipi. Això ha provocat que la **ràtio educador-participants** hagi tingut diferències entre les localitats, ja que el nombre d'inscrits o assistents sí que ha variat en funció del territori. Tot i les dificultats que es poden suposar, causades *a priori* per una ràtio més

gran, la realitat ha demostrat que no ha estat un factor determinant. El que determina l'èxit del programa en major mesura és el perfil dels participants.

- Els **recursos** dels equips educatius depenen en gran part de les experiències acumulades prèviament i del seu currículum formatiu. En cada territori on s'aplica el programa els tècnics dels ens locals s'encarreguen de proporcionar la borsa de candidats per formar els equips educatius. Aquest fet es llegeix en clau positiva, ja que és una manera d'arrelar el programa al territori si els educadors hi pertanyen.
- L'altre factor que s'ha evidenciat que també enriqueix les dinàmiques del programa és el fet de **diversificar els perfils dels educadors** barrejant professionals que provenen del món de l'esport (monitors esportius, INEF, etc.) amb els que ho fan del món educatiu o de la intervenció social (mestres, educadors socials, treballadors socials, etc.). Aquesta diversitat té com a resultat una varietat més gran d'eines per afrontar les diferents situacions i facilita la creació d'activitats adaptades als diferents mòduls, cosa que manté la vessant tant esportiva com educativa de FutbolNet. En els casos en què els equips tenien un perfil homogeni, però, cal destacar que s'ha observat un millor desenvolupament en els que estaven formats únicament per monitors provinents del món educatiu.
- La tasca dels **coordinadors** no només inclou la que és manté durant les sessions del programa, sinó que també desenvolupen tota una sèrie de gestions que van des del control dels inscrits i la gestió de l'equip i de les activitats que es posen en pràctica fins al manteniment del contacte amb les entitats executores i amb la resta d'agents implicats (pares, entitats socials, escoles, etc.). Però no tots els coordinadors duen a terme les mateixes tasques ni de la mateixa manera. La **implicació** del coordinador local en el moment de les sessions del programa ha estat, doncs, força diferent entre els diferents territoris, però, en general, la seva implicació, així com la dels educadors, ha estat molt alta i ha esdevingut una peça clau per a la posada en funcionament del programa i per assolir resultats positius en pocs mesos.
- Les figures de **teamer** analitzades (joves que col·laboren amb l'equip educatiu) han evidenciat que aquest rol té una gran potencialitat per al desenvolupament de les sessions. Com s'ha mencionat, el fet de tenir un **teamer** de la mateixa cultura que la majoria dels participants, per exemple, ha simbolitzat l'oportunitat d'incloure joves del mateix territori en el programa, cosa que ha facilitat el diàleg i la cohesió de grup dels participants amb referents comunitaris, positius i motivadors.

COMPONENTS DEL PROGRAMA. NECESSITATS I VALORACIONS

Com hem pogut veure en l'apartat anterior, l'adaptació del programa s'ha donat de forma diversa per diferents factors. Alguns d'aquests poden tenir una **importància** cabdal en el funcionament del programa, i d'altres no acaben sent tant rellevants. Aquests elements poden ser de caràcter físic, com el camp de futbol, els vestuaris o el material per dur a terme les activitats (pilotes, petos, etc.), o relacionals, com el contacte amb entitats, amb les escoles o amb els familiars dels participants. Allò que s'ha considerat significatiu és conèixer quina **percepció de necessitat i de valoració han fet els equips educatius**.

D'acord amb els resultats de l'*Enquesta a Coordinadors i Monitors*, els elements que es van rebre amb més freqüència estan posicionats per ordre en el gràfic 1°. Es pot observar que pràcticament la totalitat dels municipis enquestats van tenir el camp de futbol des de l'inici del programa (93,8%) i el suport del govern local per portar-lo a terme (93,3%). Tot i que només un municipi no disposava d'un camp de futbol a l'inici del programa, es considera un element imprescindible. D'altra banda, quan es demana als educadors que qualifiquin els camps que han rebut s'obté una nota mitjana de 7,76 —la qualificació més alta dels diferents serveis rebuts—. Seguidament, trobem una àmplia majoria d'instal·lacions, si bé no la totalitat, que disposen d'un despatx o sala per mantenir alguna reunió (87,5%) i d'un despatx o sala per deixar el material (81,3%). D'aquests dos elements declaren que és més necessari l'espai per deixar el material, que rep una de les qualificacions més elevades (7,28). Això és comprensible, ja que l'espai per deixar el material necessita pocs requisits perquè pot arribar a ser tan bàsic com una habitació que es pugui tancar amb clau. En canvi, respecte als espais per mantenir reunions són més exigents, ja que aquests requereixen una sèrie d'elements (taules, cadires, etc.) que permetin fer les trobades. La qualificació dels que n'han disposat en aquesta edició és de 6,74.

Si hi ha un element que destaca, amb diferència, per ser considerat el menys necessari, aquest és el vestuari, amb una valoració de necessitat. La utilització dels

.....

10. En el gràfic 1 les freqüències són per municipi, donant més rellevància a la resposta dels coordinadors en cas de divergència d'opinió amb els monitors (n=16). En canvi, el grau de valoracions i necessitats són el conjunt de respostes de monitors i coordinadors (n=39).

vestuaris és molt minoritària, relegada al fet que uns pocs participants es canvïin —la majoria ja ve vestit d'esport des de casa—, i pràcticament no es dóna la utilització de les dutxes en acabar les sessions encara que en disposin. Tot i això, tres quartes parts dels municipis enquestats disposaven de vestuaris.

Gràfic 1.

Tipus d'elements rebuts per municipi (%) i el seu grau de necessitat i valoració (valors de 0 a 10) per part dels monitors i coordinadors de FutbolNet

Elements rebuts (%)		Necessitat	Valoració
Camp de futbol des del principi del programa	93,8	8,21	7,76
Suport del govern local (ajuntament, regidories...)	93,3	8,21	6,97
Despatx o sala per mantenir alguna reunió	87,5	7,79	6,74
Despatx o sala per deixar el material	81,3	8,67	7,28
Instal·lacions on realitzar activitats si fa mal temps	75	8,79	6,33
Vestuaris	75	5,54	6,05
Contacte amb les escoles dels participants	71,4	8,05	5,51
Contacte amb les famílies dels participants	61,5	8,36	6,51
Material per dur a terme les activitats (pilotes, petos...) des del principi del programa	37,5	9,33	7,72

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a Coordinadors i Monitors.

La percepció de necessitat pot provenir de la interpretació que alguns elements són més o menys vitals pel bon funcionament del programa, però també per la manca o disposició que en puguin haver tingut durant la darrera edició de FutbolNet. Els dos elements més necessaris segons els equips educatius són, per una banda, unes instal·lacions on realitzar activitats en cas que faci mal temps (una pista a l'aire lliure i una altra de coberta) i, per l'altra, el material per dur a terme les activitats (pilotes, petos, etc.) des del principi del programa. En el primer cas, el 75% de territoris van poder accedir a alguna sala coberta on fer activitats en cas de mal temps (no sempre van ser pistes *indoor*) i, en el segon, únicament el 37,5% dels municipis van comptar amb tot el material a l'inici del programa. Tot i això, un cop rebut el material, aquest

obté una de les millors valoracions per part dels monitors i coordinadors (7,72), i qualifiquen la necessitat d'obtenir-lo en un 9,33.

En darrer terme, cal destacar els dos elements centrats en la relació amb les escoles i amb els familiars dels participants. El 71,4% dels municipis enquestats han mantingut aquest contacte directe amb alguna figura dels instituts o escoles (tutors, professors, integradors, etc) i la percepció de la necessitat d'establir aquesta relació ha estat elevada, ja que ha rebut una nota mitjana per sobre del 8. Però la qualitat d'aquesta comunicació no ha estat del tot satisfactòria segons gran part dels educadors i coordinadors. Aquesta pot ser una de les àrees en què més es pot millorar, car és l'element que té la pitjor valoració, una qualificació de 5,51. Pel que fa al contacte amb les famílies, sembla que també hi ha un marge de millora considerable —valoració de 6,51— pels que n'han disposat, però també mancaria una ampliació del nombre de municipis que mantenen aquest tipus de relacions —el 38,5% dels municipis declaren que no mantenen comunicació amb els familiars dels participants i quantifiquen la necessitat de tenir-ne entorn del 8,4 sobre 10—. Per tant, la relació amb la comunitat educativa dels territoris d'intervenció (escoles, famílies, etc.) s'identifica com un element fonamental sobre el qual el programa ha de pivotar.

Un altre factor que incideix en la implantació del programa FutbolNet arreu dels municipis és la vinculació de les entitats executores i coordinadores del programa. Les principals institucions que s'han encarregat de coordinar i supervisar els municipis que implantaven el programa eren la Fundació Ser.Gi (municipis de la província de Girona) i Eduvic (municipis de la resta de províncies). Tot i això, hi ha alguns casos puntuals que l'entitat executora ha estat alguna entitat vinculada al municipi però, igualment, la supervisió de l'aplicació l'efectuaven aquestes dues entitats. Com es pot observar en la taula 1, els monitors i coordinadors han qualificat de molt necessària —per sobre dels 9 punts— la planificació d'aquestes entitats a l'inici del programa, i també han valorat molt positivament la seva actuació (8,18). La valoració baixa mínimament pel que fa al seguiment i planificació durant el programa, si bé també baixa la percepció de la seva necessitat. Això és perquè, en part, alguns municipis ja repetien l'experiència i no necessitaven un seguiment tant acurat, i perquè, a mesura que funciona el programa, els equips educatius van guanyant experiència. En general, el suport d'aquestes entitats es valora amb una qualificació més que elevada —una mitjana de 8 punts—.

Paral·lelament al suport que rebien de les entitats coordinadores o executores, aquest any s'ha inclòs la figura de l'assessor/a metodològic/a amb l'objectiu principal de proporcionar eines per desenvolupar les activitats i resoldre possibles dubtes o problemes. Els equips educatius han entès aquesta figura com neces-

Taula 1.

Grau de necessitat i valoració (valors de 0 a 10) per part dels monitors i coordinadors de FutbolNet dels següents elements

	Necessitat	Valoració
Equipaments del Barça (mitgetes, samarretes...)	6,51	7,53
Planificació amb Eduvic o Ser.Gi a l'inici del programa	9,05	8,18
Planificació amb Eduvic o Ser.Gi durant el programa	8,51	8,03
Formació rebuda per desenvolupar el programa FutbolNet	8,77	8,05
Manual d'activitats	7,58	6,10
Suport dels assessors metodològics	7,58	6,78
Suport de les entitats (Eduvic/Ser.Gi)	8,36	8,00

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de Coordinadors i Monitors.

sària, en part, perquè el manual no era suficient per fer funcionar les activitats —el manual ha obtingut una valoració de 6,1— i perquè alguns no tenien prou experiència per adequar les activitats amb valors als participants. Tot i això, han qualificat el suport rebut per sota del 7 de mitjana —en part perquè van començar a meitat del programa—. Això no treu importància al fet de tenir els assessors metodològics i el manual, ja que els dos reben una puntuació considerable en la percepció de necessitat —els dos reben una mitjana de 7,58—. Per una banda, s'hauria de replantejar el manual en la direcció que alguns equips educatius argumenten, és a dir, com a banc d'activitats per poder escollir aquelles que millor s'adapten als diferents escenaris —procediment que la Fundació FC Barcelona ja està implementant enguany de cara a la temporada 2013-2014—. Per l'altra,

s'hauria d'optimitzar el paper dels assessors metodològics fixant les seves aportacions juntament amb els equips educatius de cada territori.

En darrer terme, la valoració dels equipaments del FC Barcelona que es proporcionaven per repartir entre els participants s'ha situat en una percepció de necessitat del 6,51 —la més baixa de tots els elements analitzats— i, en canvi, en una valoració del 7,53. Aquestes dades contrasten amb altres més freqüents en què els equips educatius valoraven molt positivament tenir aquestes peces de roba com a incentiu per a aquells participants que mantenien un bon comportament o assistien assíduament a les sessions del programa.

ASSOLIMENT DELS OBJECTIUS DEL PROGRAMA

Els **objectius** que es plantegen en el programa FutbolNet són adaptats en certa manera pels equips educatius de cada municipi. El objectius que es plantegen en el manual de FutbolNet tenen un caràcter prominentment abstracte i que requereix certa interpretació per posar-los en pràctica —per exemple: «fomentar la cohesió i la integració social»—. Segons el manual del programa, el primer objectiu —per ordre i no per importància— és el d'«ampliar l'oferta d'espais extraescolars per a nens i joves a Catalunya»¹¹. Aquest objectiu, en la pràctica, és interpretat com donar oferta extraescolar a perfils concrets de joves a Catalunya que, en general, no es poden permetre alguna d'aquestes activitats. Per a alguns coordinadors que tenen uns participants més desemparats, el sol fet que aquests nens i joves estiguin fent una activitat formativa i no estiguin al carrer ja és un objectiu assolit. És per això que en l'*Enquesta a Coordinadors i Monitors* se'ls ha preguntat per una sèrie de cinc objectius que han sorgit en major mesura en les entrevistes prèvies, fetes als / a les coordinadors/es, i que són els que han destacat. Aquests objectius no són gaire diferents als plantejats en el manual de FutbolNet, però varien en el sentit d'on posen el focus les persones que els porten a terme.

Com es pot observar en la taula 2, l'objectiu que perceben com més important els diferents equips educatius és el de crear entorns de debat i reflexió entre els participants sobre valors —el 64,1% l'identifiquen com l'objectiu principal—. En segon

.....
11. Veure fitxa tècnica FutbolNet.

terme, seria el d'establir una xarxa d'amistats entorn l'esport, seguit perquè els nois i noies no estiguin al carrer sense supervisió durant unes tardes a la setmana.

Taula 2.

Principals objectius del programa FutbolNet per als / a les monitors/es i coordinadors/es segons importància

	Objectius		
	Primer	Segon	Tercer
Crear entorns de debat i reflexió entre els participants sobre valors	64,1	12,8	15,4
Xarxa d'amistats entorn de l'esport	15,4	30,8	25,6
Nois i noies no estiguin al carrer sense supervisió durant unes tardes a la setmana	10,3	25,6	5,1
Activitats esportives per a famílies que no s'ho poden permetre	7,7	20,5	23,1
Nois i noies juguin conjuntament	2,6	10,3	30,8
Total	100%	100%	100%

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a Coordinadors i Monitors.

En el manual de FutbolNet, a part dels objectius generals del programa, també es presenten els objectius pedagògics de cada mòdul. Cada secció dels sis mòduls basats en un valor (compromís, respecte, tolerància, treball en equip, responsabilitat i esforç) té una petita llista dels objectius que ha de perseguir en cada sessió —veure fitxa tècnica—. Tant els valors com els objectius es presenten de forma separada, tot i que en la pràctica molts d'ells són transversals, és a dir, es treballen pràcticament a diari.

A continuació, es presenta el grau d'assoliment que han tingut els participants d'una sèrie d'aquests objectius pedagògics, que es plantegen des del manual de FutbolNet, segons el que perceben els equips educatius (taula 3). Alguns són objectius que s'han formulat de diferent manera que en el manual per no plantejar preguntes de tall abstracte. D'altra banda, no es presenten per mòduls de valors perquè, com ja s'ha comentat, la majoria d'aquests no es treballen només els dies que es desenvolupen les sessions en què estan directament vinculats, sinó també de forma transversal.

Taula 3.

Grau d'assoliment d'objectius segons els/les monitors/es i coordinadors/es (valors de 0 a 10)

	Mitjana	Mínim	Màxim
Reducció substancial de les actituds agressives en aquells que les tenien a l'inici	8,3	6,0	10
Aprendre a respectar els/les companys/es i monitors/es	8,2	5,0	10
Millora substancial de la capacitat d'opinar, dialogar i arribar a acords d'una majoria	8,2	5,0	10
Transmetre valors positius pel dia a dia dels joves	8,1	5,0	10
Reconeixement de la utilitat de les normes per part d'una majoria	8,1	5,0	10
Reducció substancial dels insults en aquells que els freqüentaven a l'inici	8,0	5,0	10
Adquisició per part d'una majoria de participants de conductes i actituds en l'esport que proposa FutbolNet	7,9	5,0	10
Reflexions grupals participatives sobre les temàtiques	7,7	1,0	10
Transmissió de tots els valors plantejats en el programa	7,6	0,0	10
Tractament igualitari amb les persones de l'altre sexe	7,6	0,0	10
Adquisició per part d'una majoria de participants de conductes i actituds fora de l'esport que proposa FutbolNet	7,2	4,0	10
Treball de la consciència ambiental	6,7	3,0	10

Nota: Les valoracions de 0 es corresponen a municipis en els quals s'ha desenvolupat el format del programa FutbolNet de forma més diferenciada o bé a municipis en els que la inscripció de noies no s'ha materialitzat.

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta a Coordinadors i Monitors.

Com es pot observar, el grau d'assoliment en general ha estat molt elevat, tot i que no ha tingut la mateixa incidència en tots els municipis. L'objectiu pedagògic més assolit pels participants ha estat el canvi d'actitud d'aquells que eren més agressius. **Es demostra, doncs, que el treball personalitzat que permet el programa FutbolNet aconsegueix uns resultats molt positius en aquells casos amb actituds més pro-**

blemàtiques. No només és l'objectiu amb una qualificació més elevada de mitjana (8,3), sinó que en el municipi en què es percep que s'ha assolit en menor mesura aquesta fita, la qualificació arriba als 6 punts.

La majoria d'aquests objectius estan al voltant d'una valoració mitjana d'uns 8 punts, amb una valoració mínima de 5 i una màxima de 10. En aquesta situació trobem objectius com el respecte pels companys i monitors (8,2), la millora en la participació i el diàleg (8,2), transmetre valors positius que vagin més enllà del programa (8,1), comprensió de la utilitat d'establir normes (8,1), reducció del llenguatge verbal menyspreador (8,0), i adquisició, per part d'una majoria, d'actituds favorables a l'esport (7,9).

La resta d'objectius plantejats a l'enquesta tenen resultats favorables de mitjana, però amb matisos. En el cas de les reflexions grupals participatives sobre els valors (mitjana 7,7), en alguns territoris pràcticament no s'ha assolit (el valor mínim és 1). Això concorda amb el fet que alguns municipis han reduït la freqüència —o deixat de fer— de la part de reflexió sobre els valors per centrar-se més en la part esportiva. Tot i això, el grau d'assoliment és força elevat. Reben valoracions semblants els objectius d'igualtat de gènere (en alguns municipis no s'hi van inscriure noies) i la transmissió de valors que planteja el programa. En darrer terme, els objectius menys assolits pels participants, segons els equips educatius, són els de treball de la consciència ambiental (6,7), que pràcticament no s'ha treballat, i que els valors que es plantegen des del programa passin a la vida diària dels nois i noies (7,2; una dada, però, gens menyspreadable). Aquest objectiu té força rellevància perquè el plantejament del programa és que els participants integrin certs valors que vagin més enllà de l'esport. L'opinió dels coordinadors i de les coordinadores és que, per poder arribar més enllà, en primer lloc caldria que en alguns municipis el programa és repetís una sèrie d'edicions, ja que aquest s'hauria de considerar més aviat com un objectiu a mig-llarg termini.

CONSIDERACIONS DELS EQUIPS EDUCATIUS

A continuació, es presenta el recull de les **propostes de millora** més significatives que els equips educatius han plantejat en les memòries finals que entreguen a

la Fundació FC Barcelona i les que descriuen en l'*Enquesta a Coordinadors i Monitors*. Algunes de les propostes que es presenten ja van ser considerades amb anterioritat (a l'avaluació FutbolNet de la passada edició) i algunes d'elles s'han estat treballant en l'actual edició, així com també per a portar-les a terme de cara al curs 2013-2014:

- **Duració del projecte** igual al calendari escolar o al d'una extraescolar més (d'octubre a maig o juny).
- **Continuïtat en més d'un any en alguns territoris**. D'aquesta manera es pot incidir més en aquells objectius que exigeixen un **plantejament més de mig o llarg termini**, s'augmenta l'impacte en els participants i es millora la vinculació de les famílies. No obstant, aquesta recomanació pot quedar lluny de l'abast de la Fundació FC Barcelona donat que el propi territori n'ha de manifestar la seva conformitat.
- Disposar de **més temps per planificar** amb més efectivitat el projecte. És a dir, **major temps** per poder dur a terme la **difusió** i la **presentació** del programa als diferents serveis i centres escolars, així com per **preparar les sessions** i millorar la qualitat del servei dels equips educatius.
- **Disposar del material** a l'inici del programa optimitzant-ne la logística.
- **Ampliar la participació als festivals locals intermedis o centrals** a tots els infants i joves que desitgin participar-hi (enguany només ho ha fet una selecció).
- Fer **trobades FutbolNet** entre municipis.
- Realitzar també **tallers de criança positiva** durant els mesos d'octubre, novembre i/o desembre (la majoria de tallers s'han fet després del mes de desembre).
- **Incentivar més les famílies** per tal que participin en el programa.
- **Aconseguir majors relacions de complicitat** amb les **escoles** i més implicació dels **ajuntaments**.
- **Continuar adaptant** del programa amb el **banc d'activitats** que han utilitzat els diferents equips educatius i que els assessors metodològics han identificat com més funcionals. Es proposa una **reunificació de temàtiques** concretes per treballar, i també **identificar els valors més importants** per treballar-los més.
- **Reformular una de les regles del joc de la metodologia dels tres temps**: la norma que diu que les noies han de participar en la jugada per tal que es puntuïn els gols dels equips, per disminuir així la pressió grupal sobre aquestes.
- Introduir en el programa la metodologia FutbolNet a **diferents esports**.

- Modificar la part de les sessions vinculades a «**trencar el gel**» per fer-la **més activa**, ja que durant molts mesos del programa fa fred i les activitats actuals no requereixen gaire moviment físic.
- **Introduir formació** específica per als *teamers*, tot millorant la descripció del seu perfil.
- Millorar la definició del **rol del / de la coordinador/a local** durant les sessions.
- **Major comunicació** entre els educadors, coordinadors locals i responsables del programa (coordinadors i entitats executores).
- **Unificar els criteris de la utilització dels equipaments del FC Barcelona** (ús general o dirigit a incentius educatius).
- Disposar d'**instal·lacions adients** *indoor* i *outdoor* com a elements indispensables per implementar el programa.

SÍNTESI

La implementació del programa FutbolNet depèn fonamentalment del treball dels equips educatius. Aquests han estat molt ben valorats en general, tant pels participants com per les seves famílies. El seu treball va més enllà de proporcionar unes activitats d'esport i lleure, sinó que creen vincles que reforcen en gran mesura l'educació en valors, la participació i la reflexió. La seva expertesa ha estat fonamental per portar a terme aquesta edició de FutbolNet, que no deixa de ser un programa relativament jove (és el segon any que es fa, i el primer en tants municipis) i, com a tal, té alguns punts de millora.

On sembla que hi ha més **marge de millora** és en el començament del programa, ja que és el moment d'aconseguir les instal·lacions i espais per portar-lo a terme i on s'ha de repartir el material. Pràcticament la totalitat de municipis han disposat de les instal·lacions necessàries per portar a terme les sessions, però no les suficients, ja que estava contemplat que tinguessin dues pistes (una d'elles coberta). Pel que fa al material, s'ha produït cert decalatge entre el repartiment i la posada en funcionament del programa, però, tot i les possibles mancances que s'han produït en l'àmbit logístic en alguns casos, la gran majoria d'equips educatius ha valorat molt positivament la gestió de les entitats coordinadores (Eduvic i Fundació Ser.Gi), tant en la planificació com en la supervisió, així com el suport de la Fundació FC Barcelona.

La comunicació entre aquestes parts ha estat essencial per a la millora contínua i la resolució de conflictes o dubtes.

L'altre element en què hi ha hagut més quòrum respecte a la seva millora és el manual amb les activitats i el temps d'inici i de durada del programa. La gran majoria d'equips —però no tots— han traslladat la idea que el manual es pot millorar per complir l'objectiu que pretén, que és el de donar eines i exemples pràctics per portar a terme les activitats segons els mòduls dels valors. En aquesta edició, doncs, l'expertesa dels equips educatius i l'ajuda dels assessors metodològics ha estat fonamental per produir activitats no plantejades en el manual que s'adaptessin als mòduls i als perfils de participants. Aquest element de millora ja es recollia en l'avaluació de l'anterior edició, cosa que ha derivat en un recull d'experiències i activitats durant aquest any que millorarà en gran mesura el manual per a la següent. Pel que fa al temps del programa, ja s'ha comentat la necessitat que s'equipari al d'una activitat extraescolar i que es comenci a planificar la seva implementació amb més antelació.

La marca Barça és un dels pilars clau que mantenen el programa i el fan atractiu. Que es proporcioni equipament del FC Barcelona als nois i noies és un reclam que ha funcionat, i en molts municipis serveix d'incentiu per no deixar el programa fins al final i així obtenir la recompensa, o perquè els participants mantinguin una actitud adequada durant les sessions. Tot i això, alguns equips educatius es plantegen poder unificar criteris vinculats a aquests usos, i aposten per una universalització d'aquest tipus d'elements (equipaments garantits, assistència a tots els festivals, etc.) i contrarestar la política d'incentius envers els participants amb més treball i dedicació pedagògica dels equips educatius.

Aquests canvis es plantegen per maximitzar els objectius del programa. Segons els coordinadors i monitors, els dos principals objectius generals serien: crear entorns de debat i reflexió entre els participants sobre valors, i que els participants desenvolupin el sentiment de pertinença i facin grup entorn de l'esport. Això és especialment important en perfils més vulnerables que poden tenir pocs referents positius i, en alguns casos, poc seguiment o suport familiar. La xarxa que es crea amb la resta de companys i amb els educadors multiplica exponencialment els efectes de l'educació en valors en el grup i individualment (en el terreny emocional, comunicatiu, etc.). Per augmentar l'efecte dels referents positius i del grup d'iguals és aconsellable certa

diversitat, i que la majoria de participants no tinguin les mateixes característiques socials, d'exclusió o de conflictivitat.

El grau d'assoliment dels diferents objectius pedagògics d'aquesta edició ha estat força elevat, si bé no tots tenen la mateixa rellevància. En general, els coordinadors estan satisfets dels objectius aconseguits, tot i això puntualitzen que hi ha marge de millora en alguns objectius que necessiten més temps per ser assolits. És per això que veuen de gran utilitat que es repetís el programa en alguns municipis per poder transmetre alguns valors que necessiten més temps per a la seva adquisició i per consolidar els que ja s'han anat adquirint. En aquest aspecte, no tots els perfils de participants necessiten el mateix temps per adquirir certs valors, actituds i pautes de comportament, i per això alguns municipis amb una sola edició de FutbolNet no obtenen els mateixos resultats que d'altres. Per mantenir i intensificar aquesta evolució seria aconsellable donar continuïtat al programa, sempre que es pogués comptar amb la participació del mateix grup de joves. A més, hi hauria més oportunitats d'establir vincles amb les famílies.

Tot i això, com s'ha vist amb anterioritat, el grau d'assoliment dels objectius que planteja el programa, segons els equips educatius, és molt alt, la qual cosa demostra que la metodologia FutbolNet funciona i proporciona una oportunitat molt positiva per a la inclusió de nois i noies tant socialment com en el grup d'iguals, amb el consegüent reforç positiu individual. Segons els educadors, s'ha vist evolució i canvis d'actitud en positiu tant grupals com individuals. En el següent capítol s'exemplifiquen alguns d'aquests casos en què el programa FutbolNet ha tingut un impacte més positiu.

3 Resultats i impacte

El programa FutbolNet té com a objectiu principal tenir incidència en els participants en relació amb els valors que promou. La valoració dels resultats i l'impacte que el programa pugui tenir en els nois i noies dependrà, en gran mesura, de les fites plantejades pel programa. Avaluar l'evolució dels participants en termes d'adquisició de valors és de complicada mesura si no es fa un seguiment continu o si no es compara amb un grup control. Però hi ha altres eines metodològiques¹² que ens permeten aproximar-nos a l'impacte que pot tenir el programa en els participants. Gràcies als grups de discussió amb els familiars dels participants i a les entrevistes amb els / les coordinadors/es s'ha pogut copsar una sèrie de narratives sobre els casos en què el programa FutbolNet ha tingut més incidència. Prenen especial rellevància els relats sobre els participants que tenen més necessitat de millora per les seves situacions de vulnerabilitat o conflictivitat.

En el capítol anterior s'ha pogut fer una primera aproximació dels objectius assolits per part dels participants segons la percepció dels equips educatius. Per complementar aquesta informació sobre els resultats del programa, és necessari extreure d'alguna forma **els valors i actituds que tenen els nois i noies al final del programa**. En aquest sentit, es va aplicar en les darreres setmanes del programa una enquesta a un total de 494 nois i noies (*Enquesta als Participants*), per obtenir informació sobre els resultats del seu pas per FutbolNet i extreure'n algunes valoracions.

.....
12. Consultar a l'annex la metodologia d'anàlisi emprada.

Aquest capítol es compon de diferents apartats en què, per una banda, es mostraran els **principals resultats** derivats de l'*Enquesta als Participants*, posant de relleu les actituds i valoracions, i per l'altra, un **recull d'experiències** que exemplifiquen el grau d'impacte que té o pot arribar a tenir FutbolNet en els seus participants.

INCORPORACIÓ DELS VALORS DE FUTBOLNET EN ELS PARTICIPANTS

La intenció del programa és proporcionar satisfacció amb la pràctica esportiva mentre es transmeten una sèrie de valors, actituds i comportaments. El gaudiment de les activitats i de la metodologia FutbolNet no pot anar en divergència amb l'educació en valors. La conjugació és el que dóna sentit al programa.

Per una banda, el programa FutbolNet ha tingut una valoració molt positiva per part dels equips educatius i dels seus participants. Segons l'*Enquesta als Participants*, les sessions han estat puntuades amb una mitjana de 8,5. Encara augmenta més la puntuació en el cas de les lliguetes o lligues i en els festivals —tant locals com centrals—, que reben una qualificació mitjana de 8,6 i 9,1, respectivament. Aquestes valoracions tan positives dels diferents elements amb què està compost el programa deriven en una satisfacció general de l'experiència i en ganes de tornar a repetir una edició més. Així, pràcticament la totalitat dels enquestats (94,8%) declaren que els agradaria repetir en una possible propera edició.

Tot i que les valoracions en general són molt bones, no tots els participants han valorat de la mateixa manera les diferents parts del programa. Com es pot observar en la taula 4, a les noies els agraden més les **activitats** i els jocs previs al futbol que als nois amb una diferència d'uns dotze punts percentuals. També són elles les que consideren que han après moltes coses noves (61,8%), en comparació amb els nois (49,7%). Tot i això, que el 52,2% dels participants destaquí que ha après moltes coses noves és un percentatge molt destacable —només un 3% declara que ha après poques coses durant el programa—.

Són els més petits els que consideren que han après més coses i als que els agraden més les activitats prèvies al futbol, amb una gran diferència amb les cohorts de més edat (taula 5). Pel que fa a les **normes**, altre cop són les noies les que veuen més

Taula 4.
Valoració d'activitats i normes per part dels participants de FutbolNet per sexe

En quina mesura...	(%)		
	Total	Nois	Noies
Activitats			
Agraden molt les activitats i els jocs previs al partit	54,2	51,6	63,3
Consideren que han après moltes coses noves	52,2	49,7	61,8
Normes			
Creuen que és molt útil crear i pactar normes	55,5	52,6	65,5
Costa molt respectar les normes pactades o decisions del monitor o teamer	18,4	20,3	11,8

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta als Participants.

utilitat a crear i pactar normes. No obstant això, torna a ser un èxit del programa que el 55,5% dels participants cregui al final que és molt útil crear i pactar normes, i que només el 4,4% pensí que és poc útil. Amb la mateixa lògica de diferència segons el gènere dels participants, es pot observar que al 20,3% del nois els costa respectar o seguir les normes, mentre que en les noies aquest percentatge no arriba al 12%.

Taula 5.
Valoració d'activitats i normes per part dels participants de FutbolNet per grups d'edat

En quina mesura...	Grups d'edat (%)			
	7-10	11-12	13-14	15-17
Activitats				
Agraden molt les activitats i els jocs previs al partit	73,9	60,6	44,7	39,6
Consideren que han après moltes coses noves	74,7	57,9	49,7	28,1
Normes				
Creuen que és molt útil crear i pactar normes	71,7	59,6	52,2	38,9
Costa molt respectar les normes pactades o decisions del monitor o teamer	28,6	19,6	16	11,6

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta als Participants.

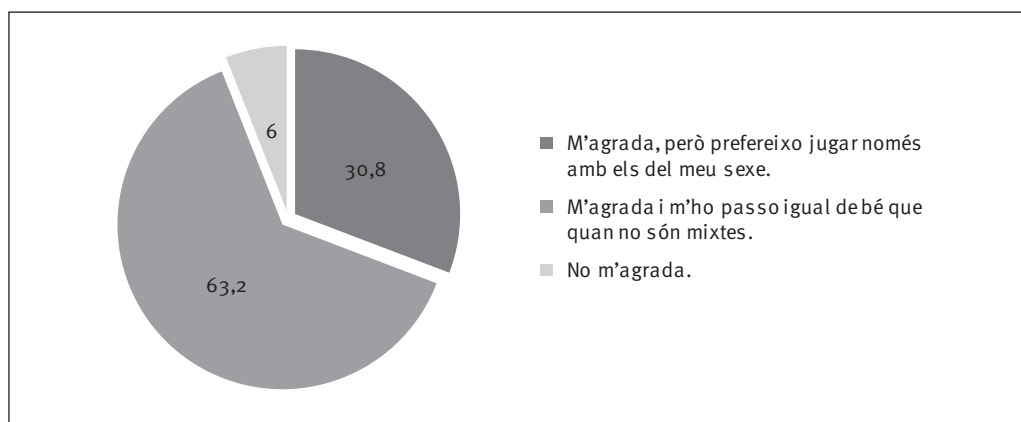
En aquests sentit, és als més petits a qui els costa més seguir les normes (com més edat, menys dificultats), però també els que les troben més útils.

Un dels objectius generals del programa FutbolNet és el de promoure la igualtat de gènere. És per això que s'ha intentat amb certa insistència que hi hagués la màxima aflluència de noies en el programa. Per a molts participants aquesta ha estat la primera vegada que han jugat a futbol en **equips mixtes** (nois i noies junts). El 42% dels participants no havien jugat prèviament amb joves del sexe contrari. Aquest percentatge és més significatiu en els nois (43,8%), i especialment en els i les immigrants (46,9% i 47,6%, respectivament). Amb aquestes dades es pot considerar que part de l'objectiu de promoure la igualtat de gènere ja s'assoleix amb la nova experiència que suposa per a molts i moltes. Especialment en els participants nascuts a Catalunya de pares immigrants que provenen de cultures amb rols de gènere molt marcats, aquesta ha estat una oportunitat de trencar amb els esquemes preconcebuts.

Però, què els sembla als participants jugar a futbol amb equips mixtes? A la gran majoria de participants no els importa jugar amb equips mixtes al final del programa. Com es pot observar en el gràfic 2, només al 6% dels infants i joves no els agrada jugar a futbol amb l'altre sexe. Prop de dues terceres parts declara que s'ho passa igual de bé que quan no són mixtes, i el 30,8% s'ho passa bé però prefereix els del

Gràfic 2.

Valoració dels participants de jugar amb equips mixtes

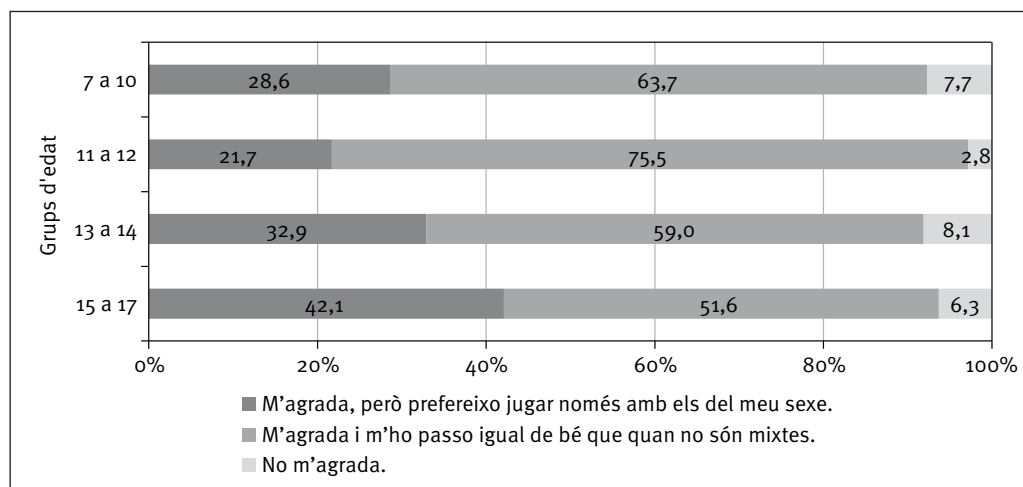
Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta als Participants.

seu mateix sexe. Seria interessant formular la mateixa pregunta a l'inici del programa. Segurament, obtindríem uns resultats força diferents als aconseguits al final del programa, i que encara mostrarien amb més evidència l'impacte que aquest té en relació amb la igualtat de gènere.

Com succeïa amb les valoracions i l'acceptació de normes, també trobem diferències segons sexe i edat. En el gràfic 3 es pot observar que són els més petits (de set a dotze anys) els que declaren que s'ho passen igual de bé amb equips mixtes i amb els que no ho són. D'altra banda, no s'observen diferències gaire significatives pel que fa als que no els agrada, menys en el grup d'onze a dotze anys, en el qual només responen a l'enquesta el 2,8%.

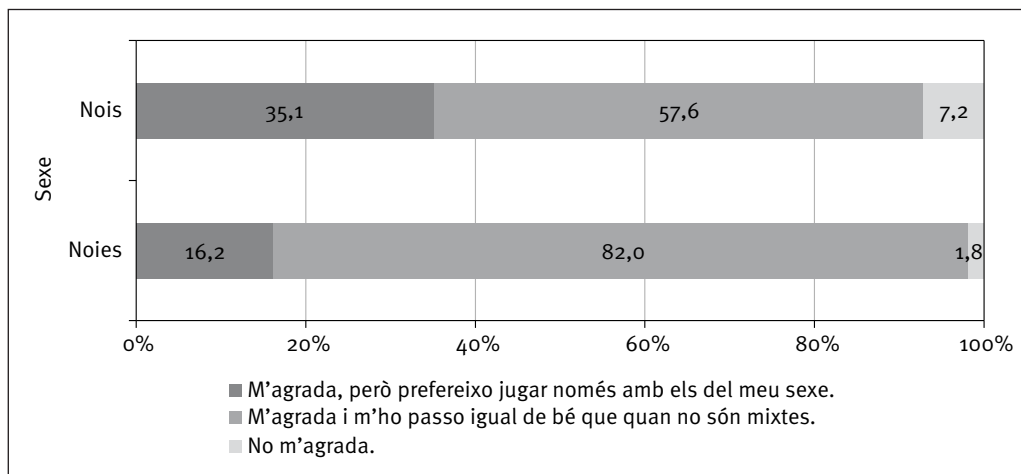
Gràfic 3.

Valoració dels participants de jugar amb equips mixtes segons grups d'edat

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta als Participants.

Així mateix, les noies són les que clarament accepten més positivament jugar amb joves de l'altre sexe (gràfic 4). El 82% de les noies declaren que els agrada igual jugar amb nois que amb noies, i només al 1,8% no els agrada. En canvi, el 57,6% dels nois gaudeixen del joc independentment del sexe dels seus companys, i al 7,2% no els agrada jugar a futbol amb nenes.

Gràfic 4.**Valoració dels participants de jugar amb equips mixtes segons sexe**

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta als Participants.

Tot i les diferències de gènere que trobem en aquestes anàlisis, no deixen de ser uns resultats que trenquen amb els estereotips que a les noies no els pot agradar el futbol i que als nois no els agrada jugar amb les noies.

A continuació, es presenten els resultats en relació amb els valors que promou el programa FutbolNet. En la taula 6 es presenta un llistat de conceptes relacionats amb els valors que es treballen a diari en les sessions de FutbolNet, que, pel seu caràcter transversal, s'han distribuït en una sèrie d'indicadors per poder aproximar-se a l'essència de cadascun i avaluar-los. Els conceptes que es plantegen són: competitivitat, actitud (engloba el respecte i el compromís), gènere, treball en equip, tolerància i esforç. Així doncs, es plantegen una sèrie de sentències per a cada mòdul i els participants s'han de posicionar segons les seves creences. Els resultats que es mostren pertanyen al final del programa i evidencien el grau d'assoliment dels valors per part dels participants, cosa que complementa els resultats evidenciats en l'anterior capítol. Seria interessant, en futures edicions, poder realitzar aquest tipus d'avaluació al principi i al final del programa per observar amb més robustesa l'evolució dels participants pel que fa als valors —ja que el que es proporciona ara és una fotografia al final d'aquest—.

Taula 6.

Grau d'acord i desacord dels participants de FutbolNet amb les següents sentències pel que fa als valors que persegueix el programa

	Poc o gens d'acord	Ni d'acord ni en desacord	Bastant o molt d'acord
Competitivitat			
Quan escullo els/les companys/es d'equip intento que siguin els/les millors jugant a futbol	31,7	17,5	50,9
El més important en el futbol és guanyar el partit	61,8	16,1	22,1
Actitud (respecte, compromís)			
Trobo important donar la mà al contrari en cada partit	13,6	13,3	73,1
Sempre em diverteixo als entrenaments, sessions i festivals	8,2	12,4	79,4
Participo en les activitats dient el que penso	13,3	18,9	67,8
Gènere			
Si els nois i les noies som iguals, els gols han de comptar el mateix	21,7	16,9	61,5
Els gols de les noies han de ser obligatoris perquè comptin els gols de l'equip	23,3	13,7	63,0
Treball en equip			
Des que estic a FutbolNet treballo més en equip en general	9,5	16,8	73,8
Quan jugo a futbol em preocupa més el resultat que les persones	57,6	18,1	24,4
Tolerància			
És normal enfadar-se quan un no guanya	62,4	17,3	20,3
M'enfado quan l'entrenador pren decisions incorrectes	51,4	18,7	30,0
Esforç			
Quan un partit està difícil de remuntar no té sentit esforçar-se	60,4	11,9	27,8
Quan hi ha activitats que no m'agraden no m'esforço	57,4	16,6	26,0

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Enquesta als Participants.

En la metodologia FutbolNet s'incentiva la creació d'una sèrie de normes que fan que variï, en certa forma, la concepció de competitivitat esportiva que tenen els nois i les noies. Si observem les dues categories que avaluen el grau de **competitivitat**

dels participants al final del programa, es pot concloure que més de la meitat tenen assolit un nivell de competitivitat baix i prioritzen el seu gaudiment i el dels seus companys. Pel 61,8% dels participants, guanyar el partit no és la prioritat en el futbol. En la mateixa línia observem que el 31,7% prioritzen altres criteris al nivell futbolístic dels companys a l'hora d'escollir equip. Això contrasta en gran mesura amb el mecanisme generalitzat en l'esport —i en especial al futbol— d'intentar fer el millor equip per guanyar. A FutbolNet queda evidenciat que aquest no acaba sent l'objectiu prioritari per a molts. Segons les anàlisis, no s'observen diferències significatives entre nois i noies en els criteris de selecció de companys, però sí en la importància de guanyar el partit, ja que el 71% de les noies no ho veu com una prioritat (en els nois el 58,9%). Segons l'edat, són els més grans els que segueixen tenint més inculcada la competitivitat en l'esport (el 67,8% del joves de més de catorze anys escullen els companys segons la seva qualitat futbolística).

En el segon bloc, el que engloba actituds de **respecte i compromís**, observem que més de dues terceres parts tenen orientacions positives en relació amb aquests valors. Com a indicador relacionat amb el respecte observem que el 73,1% troba important donar la mà al contrari a cada partit. Com a indicadors de compromís s'han seleccionat dos indicadors diferents. El primer és el de freqüència en què els participants gaudeixen amb les diferents parts del programa, que indica l'actitud positiva per passar-s'ho bé. El 79,4% dels nois i noies afirmen tenir aquesta actitud. Els que tenen una actitud més positiva són els més petits (88,8% en els menors d'onze anys) i les noies (84,5%). L'altra variable de compromís és l'actitud participativa durant les sessions. El 67,8% dels infants i joves participen en les activitats amb un alt nivell de sinceritat. En aquest indicador no trobem diferències significatives segons sexe, però sí segons edat, sent els més petits els que participen amb més sinceritat (75% els menors de tretze anys).

Una de les normes que més controvèrsia ha creat, tant en els participants com en els equips educatius, és la del «gol de les noies» —les noies havien de marcar algun gol perquè valguessin els gols de l'equip—. Sobre aquest tema, el 63% dels participants estaven d'acord amb aquesta norma i prop d'un 23% en contra. No trobem diferències entre nois i noies, cosa que fa pensar que tampoc les noies veuen aquesta norma amb entusiasme —de fet, hi ha un 2% més de noies que estan en desacord que de nois—, però sí que les veiem en relació amb l'edat, sent els més petits els

que hi estan més d'acord. Per copsar l'essència de la **igualtat de gènere** en el futbol es preguntava si estaven d'acord en el fet que valguessin el mateix els gols de les noies i els dels nois. Això significaria plantejar-se les coses fora de les normes que estableix FutbolNet i anar al fons del propòsit, que és la igualtat de gènere. El 61,5% estan d'acord que valguin el mateix (tampoc hi ha diferències significatives entre nois i noies). En aquest sentit, hi ha diferències molt significatives segons l'edat dels participants, ja que, mentre el 72,7% dels menors d'onze anys creuen que els gols han de comptar el mateix, entre els que tenen de 15 a 17 anys només hi estan d'acord el 56,8%.

D'altra banda, el 73,8% dels participants declaren que des que estan a FutbolNet treballen més en **equip**. Aquesta dada va en concordança amb les afirmacions dels coordinadors, ja que pràcticament la totalitat han assenyalat una evolució molt positiva i evident pel que fa a la formació i col·laboració grupal. L'altre element que s'ha destacat és el de consideració dels companys durant la pràctica esportiva. Un percentatge considerable de participants (57,6%) no anteposa el resultat a les persones. Aquest aspecte també té fortes connotacions respecte a la competitivitat, però com ja s'ha comentat prèviament, la majoria d'objectius pedagògics no es poden classificar en un sol valor, ja que tenen una naturalesa transversal. Sobre aquest mòdul trobem diferències significatives segons l'edat en el cas de treballar més en equip, en què trobem el 84,5% dels menors d'onze anys enfront del 67,4% dels de 15 a 17 anys.

Pel que fa a les **reaccions** que tenen en cas de derrota o d'estar en desacord amb els monitors, trobem que el 20,3% s'enfaden quan no guanyen (també relacionat amb la competitivitat) i un 30% quan estan en desacord amb alguna decisió de l'entrenador-monitor. Aquests percentatges són sensiblement superiors en els cas dels nois i dels que tenen més edat —sobretot en enfadar-se quan no guanyen el partit—.

En darrer terme, trobem que prop del 60% dels nois i noies han adquirit més consciència de l'**esforç**. Aquest és l'únic mòdul en què trobem que els percentatges són més favorables als nois i noies de més edat. Pel que fa al gènere, trobem que les noies tenen significativament més interioritzat el valor de l'esforç que els nois en tots dos indicadors.

En resum, **observem una interiorització elevada dels valors que promou el programa FutbolNet**. Destaquen els de **respecte, compromís i el treball en equip** per sobre dels altres. On trobem més diferències segons el tipus de participants és en l'edat —segons procedència no n'hi ha, i segons gènere en casos puntuals—. Els participants més joves mostren una integració dels valors més freqüent que en els adolescents. Només en el cas de l'esforç es produeix a la inversa. En aquest sentit, la incorporació de cohorts més joves, que a priori tenien l'objectiu d'incrementar la participació en els llocs on aquesta era més reduïda, ha tingut uns resultats molt positius en la transmissió de valors. El nois i noies més joves són més permeables a l'adquisició d'altres valors, mentre que els adolescents ja comencen a estructurar-se com a individus autònoms i poden desenvolupar mecanismes que minimitzin els resultats d'aquest tipus de pràctica educativa. En pròximes edicions s'hauria de seguir apostant per la incorporació de cohorts més joves, en les quals tot indica que els resultats de l'educació en valors és més freqüent.

IMPACTE DEL PROGRAMA FUTBOLNET. EXPERIÈNCIES

Una de les formes de conèixer els diferents tipus d'impacte que té el programa FutbolNet en els seus participants és conèixer l'evolució que han fet al llarg del projecte. Com no es disposa d'una informació exhaustiva de com eren els participants abans del projecte i de com són ara, s'han utilitzat les entrevistes als / a les coordinadors/es i grups de discussió de les famílies per preguntar sobre l'evolució dels casos. Així, s'ha proporcionat una sèrie de relats sobre l'evolució dels participants en diferents aspectes en què ha destacat la influència del programa com a principal catalitzador.

A continuació, es presenten una sèrie d'aspectes en què el programa ha tingut una clara influència en alguns participants, acompanyats dels relats¹³ més representatius que han sorgit de les entrevistes i grups de discussió.

.....

13. Per mantenir l'anonimat dels casos s'han modificat el noms dels nois i noies que han sorgit en les entrevistes, i també s'han inclòs les referències als coordinadors com a pertanyents a la província i no al municipi.

Evolució grupal

Una de les formes en què s'ha vist de forma més directa l'impacte del programa és en relació amb la consolidació dels grups d'infants i joves i la seva evolució. Aquest ha estat l'aspecte més freqüent que s'ha donat en els diferents municipis, independentment de l'aplicació del programa. De la mateixa manera que s'han anat reduint els comportaments rebels, les queixes, les actituds problemàtiques, les formes de competitivitat nocives, l'agressivitat, etc., anaven emergent i consolidant-se actituds positives, com la companyonia, la col·laboració, la participació i el sentiment de pertinença a un grup. Aquesta evolució grupal té una incidència directa a nivell individual, sobretot en aquells que comencessin el programa amb certes deficiències emocionals. Com es veurà en diferents exemples d'aquest capítol, el treball en equip ha contribuït que alguns casos de dèficit emocional o de sociabilitat evolucionin notablement.

Impacte en l'entorn dels participants

En uns pocs casos, sobretot en aquells en què el programa porta més temps (en especial els que feien Xics¹⁴, que porten més anys treballant amb les famílies), s'ha arribat a produir un impacte significatiu en l'entorn proper dels participants. Algunes famílies del barri on es posa en pràctica el programa han vist en els equips educatius uns referents a qui adreçar-se per aclarir algun dubte o demanar consells.

«La gent del barri ens agafa com a referent per solucionar conflictes amb els nanos. Alguns pares vénen a demanar-nos ajuda o consell [...]. Ens agafen com a referent positiu del barri.»
(Coordinadora Barcelona)

Aquests exemples subratllen fins a quin punt pot arribar la influència del programa i el benefici per a un territori. El treball continuat dels educadors amb els nois i noies

.....
14. Xics era un programa anterior al programa FutbolNet, també impulsat per la Fundació FC Barcelona, que es portava a terme a Santa Coloma de Gramenet i al Carmel i en el qual participaven nois i noies menors de 12 anys.

i amb les famílies (potenciades amb les sessions de criança positiva) és clau per donar aquesta relació amb l'entorn.

Canvi d'actituds vers l'escola/institut

Alguns/es coordinadors/es han utilitzat el coneixement de la situació dels nois i noies en els centres educatius, mitjançant algun tipus de relació constant amb algun representant de les escoles o instituts (tutors, integradors socials, directors, professors, etc.), per a la seva millora. Els canvis que es produeixen en els nois i noies solen tenir incidència en el marc del programa. De portes enfora no sempre posen en pràctica els diferents comportaments o actituds que han après en les diferents sessions, ja que molts cops segueixen adoptant els rols establerts en les diferents esferes (a la llar, a l'escola, amb els amics, etc.).

«Que canviïn l'actitud a l'escola és molt difícil. No podem estar amb la metodologia del mestre. Nosaltres a la mínima parlem amb els nanos. I de seguida parlen de coses de casa, institut, etc. Canvien les conductes, sobretot les conductes aquí, a l'escola les van canviar molt a poc a poc. Però les canvien. Veiem mestres que ens diuen que els troben més tranquils, que els troben millor..., però va com més lent. Aquí el procés és més ràpid i allà és més lent.»
(Coordinadora Barcelona)

Si bé el programa FutbolNet no planteja un reforç escolar, sí que pot ajudar en les actituds vers l'escola i els estudis. Per una banda, la manca d'estabilitat emocional o l'existència de conflictes o dificultats familiars poden desembocar en un empitjorament del rendiment acadèmic o d'assistència. La metodologia del programa i, en especial, el treball dels educadors proporcionen la integració necessària per desenvolupar l'estabilitat emocional bàsica per tenir una predisposició més positiva cap als estudis. Sobretot, destaquen els que han passat a tenir una actitud més calmada. D'altra banda, la manca de compromís i esforç cap als estudis ha estat capgirada, en certa mesura, per les estratègies d'alguns/es coordinadors/es. Els premis, com la dessuadora, l'equipament del Barça, les excursions o el simple fet de poder continuar assistint a les sessions del programa, han estat moneda de canvi perquè canviessin d'actitud vers l'escola.

«Tenim un xaval [...] que no assistia a l'institut i aquí li vam dir les coses tan clares com “si no assisteixes a l'institut aquí no podràs venir”. I li agradava tant i se sentia tan arrelat a FutbolNet que ell va demanar a la família que per favor l'apuntés a l'institut. [...] Ara va a l'institut. Saben que per estar aquí, a FutbolNet, han de tenir unes conseqüències positives, si no aquí no poden venir. I com els agrada, doncs s'espavilen..., el que és de portes cap enfora s'espavilen. També xavals que han estat expulsats (de l'institut) i mentre els ha durat l'expulsió no han pogut venir aquí, i quan han tornat el seu canvi ha sigut notable. [...] El nombre d'expulsions ha baixat. No dic jo que sigui per causa de FutbolNet. Però potser té alguna cosa a veure.»

(Coordinadora Tarragona)

Col·laboració amb entitats socials

El treball en xarxa ha estat una peça clau per consolidar l'impacte del programa en els nois i noies. En els casos de més vulnerabilitat, el treball conjunt amb les entitats socials ha servit per gestionar, des de diferents punts i amb diferents eines, els possibles conflictes o mancances d'aquests nois i noies.

«Nosaltres vam tenir al festival local un problema de dos xavals que van estar robant al vestuari dels nois. I tot just... bé... un dels dos no ha tornat a aparèixer per aquí, [...] i es veu que ha marxat fora i no sabem res. I l'altre xaval, és clar, és un xaval que ara mateix està al centre d'acollida i últimament tenim moltes reunions amb el centre d'acollida, per això del treball en xarxa, per poder recuperar a aquest xaval, i, de fet, el tornem a tenir aquí. El tornem a tenir aquí i estem contents perquè està responent molt bé al treball.»

(Coordinadora Tarragona)

En alguns casos en què la relació amb les entitats socials ha estat bona, han valorat molt positivament l'impacte del programa en els nois i noies que segueixen.

«A la tècnica de serveis socials només l'hi arriben coses positives. Que són uns afortunats, etc., i ens diu on podem apuntar que això continuï perquè de serveis socials nosaltres podem oferir el que tenim, el casal obert..., tot el que

tenim, però això és una eina que, a més a més, no ens ha portat maldecaps, no ens ha costat res. Al contrari, és una oferta que podíem donar des de serveis socials que, a més a més, ens revertia a nosaltres com a molt positiu. Ens va dir: “On haig de firmar perquè continui?”».

(Coordinadora Barcelona)

Treball amb les famílies

Com ja s’ha comentat al llarg de l’informe, a part de l’escola i les entitats socials, l’element de col·laboració que s’ha impulsat en major mesura ha estat la implicació de les famílies. En els municipis on aquesta participació s’ha donat d’una manera més o menys fluida és on s’han trobat més evidències de l’impacte positiu que té el programa amb els seus fills i per a elles mateixes. En molt casos, el perfil de famílies més vulnerables presenten una estructura monoparental, o bé són famílies amb pocs recursos, etc. Són escenaris amb moltes dificultats i on sovint l’educació dels fills i el seguiment d’aquests es fa difícil. El contacte amb els educadors els proporciona eines per poder millorar les relacions entre els/les pares/mares i fills.

«Lo que a mí más me llega es la complicidad que tienen con los niños, que en seguida te llaman para decirte que ha pasado esto o lo otro y llaman para trabajarlo. A veces se ven cosas aquí que no se ven en casa, a mí me ha pasado, porque a lo mejor son más introvertidos. Y han visto cosas que me han ayudado para luego poder hablar con los hijos.»

(Mare del Rodrigo i el Fernando).

«Yo estoy muy contenta también, están muy pendientes de mi hija Sonia. Las señoritas, todas. Me han ayudado bastante. Yo ya te digo que con mi hija tengo una dificultad, no sé todavía lo que es, tiene bastante genio, y se enfada bastante. Pero hablando con ella me han ayudado bastante. Hablan con ella..., estoy contenta de que estén pendientes de ella, están muy pendientes de mi hija.»

(Mare de la Sonia).

En altres casos ha servit per poder plantejar conjuntament estratègies perquè millorés el comportament o les actituds dels nois i noies. Un exemple és el cas del Roberto, que ha millorat en la seva disposició cap als estudis gràcies a la planificació conjunta

entre la seva mare i la coordinadora de FutbolNet, que li ha donat eines per establir un seguiment i un control.

«Mi hijo va a sexto curso y al principio iba muy mal en los estudios..., entonces hablé con la coordinadora de FutbolNet y me dijo que haríamos como un horario y me pareció fenomenal y a él también. Fue lo mejor. Está acabando el curso y lo está haciendo muy bien. Y entonces le va bien. Está sacando el curso. Y también tenía genio, que quería tener la última palabra. Y la coordinadora lo lleva bien, le va aconsejando y le va bien. Veo el cambio, muchísimo. Y en seis meses que lleva aquí me agrada, estoy contenta, y él viene con muchas ganas.»
(Mare del Roberto).

El cas de la mare del Francisco Javier, família monoparental i amb dificultats econòmiques i de conciliació laboral, mostra la importància que té el programa amb les persones que tenen el seu perfil. El programa serveix per donar un reforç en l'educació en valors o en el seguiment als fills ja que a les llars, a vegades per falta de temps o aptituds, costa més, gràcies al coneixement que poden tenir els educadors de la situació familiar. En aquest cas, la mare del Francisco Javier demana també la possibilitat de recuperar les sessions d'acompanyament que es donaven en Xics¹⁵, i que es podrien adaptar a les futures sessions de criança positiva.

«Porque uno o una sola siempre cuesta más, porque tienes que hacer dos papeles en uno. Y en el FutbolNet lo saben, entonces saben los pormenores de cada familia y también están pendientes de eso mismo..., de si viene el niño alegre o no..., o si le sacan..., si a lo mejor ha discutido con alguien de la familia o le ha pasado algo, incluso en el colegio. Por eso también era muy bueno las sesiones que se hacían a las familias para ese seguimiento, precisamente para esa confrontación familia y niño, y el acompañamiento para tratarlo. Porque ella lo ha dicho, yo también estoy sola con mi hijo, ella también..., entonces eso para los niños, pues también es un conflicto que llevarán a donde vayan. Y si nos ayudan a tratarlo pues es mucho mejor porque luego se plasma en lo que hacen y cómo se comportan.»
(Mare del Francisco Javier).

.....
15. Programa referenciat en la nota anterior.

En altres casos, la col·laboració amb les famílies ha permès realitzar el canvi d'actituds envers l'escola que anteriorment es posava de relleu. En el següent exemple es pot observar com, mitjançant la intermediació del coordinador, es va poder fixar un càstig allisonador a un noi que havia estat expulsat durant uns dies de l'escola, amb el valor afegit d'un canvi d'actitud.

«Amb una família ens ha passat..., el nen, que amb pares separats va passar un merder molt gran a l'escola i l'expulsen tres dies i el pare diu: "Se li ha acabat, no ve a FutbolNet com a càstig perquè li agrada. Traiem això". I dic: "No. El càstig li farem aquí perquè li agrada i davant de tots haurà d'assumir aquest càstig". Li vaig dir al pare: "Porta-me'l encara que sigui aquest dia". Li diu a la mare que l'hi deixi portar; el porta i, davant de tothom, que tenim un sistema de premis, de punts, se li van restar molts punts per alguna cosa que havia fet a l'escola i que no havia fet aquí. Tot això pels altres va ser molt allisonador i pel nen molt bé, la mare encantada, la reacció del nen a casa va ser: "Ull!, que tot el que ara facis a l'escola va allà també, eh". El nen es va donar compte, ha canviat d'actitud. I després els pares amb el dia que van fer de trobada de pares on es va fer una lligueta que els va fer participar, els dos pares separats jugant junts. Ho valorem molt positiu això.»

(Coordinador Barcelona)

Relació equips educatius-participants

Com hem vist al llarg de l'informe en diferents ocasions, la implicació dels educadors és l'eix principal en què descansa el projecte FutbolNet. Són, segurament, els principals catalitzadors que permeten que hi hagi grans canvis en l'actitud dels nois i noies del programa. Els casos en què es produeix un impacte positiu acostuma a ser en els nois i noies que tenen un comportament especialment nociu, tant per la dinàmica grupal com per ells mateixos. El treball amb l'equip educatiu mitjançant el diàleg i els incentius permet dirigir aquestes actituds cap a unes altres més productives.

«Yo he visto a mi hijo que te pide perdón por todo, el cambio de ofrecerse a hacer cosas, el cambio a razonar, cosa que antes no razonaba... Yo creo que es gracias al carácter que tienen las monitoras, todas ellas.»

(Mare del Manuel)

És el cas de dos germans en què la manca d'eines per reduir la seva agressivitat tenia conseqüències en la relació amb la seva mare (que està separada). Per mitjà del programa i del treball amb la coordinadora van millorar l'autocontrol i, així, la relació familiar.

«És una mare separada, i ella et comenta que gràcies que els nanos van estar aquí dintre ha aconseguit que canviessin i que estiguessin millor. Perquè el que més els costava era l'autocontrol a casa, però a nivell dels tres en la manera de relacionar-se i, és clar, podia haver anat a pitjor. I, en canvi, amb nosaltres van treballar molt l'autocontrol i el nen gran un dia va venir i..., em va fer molta gràcia perquè em va dir: "Tu m'has ensenyat a pensar". I jo li deia que no, que a lo millor li hem ensenyat a pensar d'una manera diferent.»
(Coordinadora Barcelona)

Molts dels nois i noies que tenen risc d'exclusió pateixen comportaments agressius derivats de la seva situació. En aquest cas, el treball dels educadors, i pel perfil que tenen, ja que no són considerats professors ni agents socials, té una incidència molt directa en els nois i noies perquè realitzin un canvi significatiu en positiu.

«No sabía controlarse y tenía muchos impulsos tirando hacia la agresividad y agredía a los compañeros. Pues también su referente (monitor) ha tenido muchas tutorías para trabajar esto, trabajos de contención y trabajos de respetar a sus compañeros. Darle diferentes técnicas para que él pudiera controlarse y al final pues..., en vez de resolver los conflictos, en vez de resolverlos a través de un puñetazo, lo hace a través de la palabra. [...] Con las tutorías descubrimos también otro niño que no podía controlar su rabia y acababa maltratando a su novia. Y este caso ha tenido mucha chicha. Tuvimos de hecho muchas intervenciones y luego con servicios sociales y todo. Y al final está toda la familia en terapia familiar. Al final, a través de FutbolNet, que ni Servicios Sociales lo sabía, es que el padre era maltratador de su madre y el niño estaba copiando conductas.»
(Coordinadora Barcelona)

«L'Enric té grans problemes amb la gestió de l'agressivitat. Les primeres setmanes el teníem que agafar per retenir-lo perquè tenia un nivell d'agressivitat

molt gran. I ara no, ara per exemple se la gestiona ell. Se li va dir “un temps fora, te’n vas dos minuts i tornes, o cantes una cançó per dintre, o...”. I això ho aplica. [...] Avui he parlat amb la mare i ens va donar les gràcies, perquè el seu nano ara a casa ja no crida, ja no pega i ja no trenca. Sinó al contrari. Pots parlar correctament amb ell. Veure això i que t’ho agraeixen és un gran què.»
(Coordinador Barcelona)

El treball dels educadors és complementat, molt sovint, pel treball en xarxa que realitzen amb els diferents agents que segueixen la trajectòria dels nois i noies. En el cas del Sony, un noi nascut a Ghana amb una situació familiar complicada, aquest tenia un dèficit d’atenció i li costava estar centrat tant a l’escola com a les sessions de FutbolNet. Mitjançant el treball conjunt del coordinador, la treballadora social i la seva tutora es va aconseguir elaborar una estratègia de contínua atenció cap a les seves mancances perquè anés canviant d’actitud.

«És com si no escoltés mai. Tant la tutora de l’escola com l’assistenta m’ho deien: “És que no s’assabenta de res”, i és un noi que està 100% atent i bàsicament és que no sempre està atent sinó que està de ‘fatxada’ a la classe. Llavors, és agafar-lo i dir-li què està passant. I això ho hem fet els tres. No és que només ho hem fet a FutbolNet, sinó també l’assistenta social i la tutora. I és clar, el nano ha canviat d’actitud.»
(Coordinador Barcelona)

El seguiment que fan els educadors i les relacions de confiança que estableixen amb els nens i nenes els proporciona una situació immillorable per conèixer les seves preocupacions o problemàtiques. Un exemple és el d’una noia que venia derivada d’un EAIA (Equip d’Atenció a la Infància i l’Adolescència) i tenia una situació familiar complicada. Durant el programa, l’equip educatiu va detectar que canviava l’actitud i cada cop la veien més prima. Parlant amb la noia i insistint en el tema van detectar que tenia bulímia i van començar el procediment perquè millorés.

«Una niña que tenemos aquí de repente adelgazó mucho y la veíamos con otro tipo de actitud. Al principio no nos sorprendió lo de adelgazar porque pensábamos que estaba haciendo dieta y cuando vinieron sus tíos a la primera fiesta nos dijeron que estaba haciendo dieta y no sé qué..., pero veíamos cosas

raras en su actitud y a través de las tutorías que yo estuve haciendo con ella, pues al final la niña expresó que tenía bulimia. Entonces a raíz de ahí hemos hecho una tutoría y me he puesto en contacto con el referente del EAIA y han buscado un recurso de donde están tratando trastornos alimenticios..., y la niña está mucho mejor y continua en FutbolNet.»

(Coordinadora Barcelona)

Influència del programa en les actituds dels participants

Per a molts nois i noies, el programa els ha permès aprendre formes de relacionar-se amb el grup d'iguals d'una manera oberta i propera. El desenvolupament de la metodologia del programa FutbolNet permet crear espais de reflexió i debat que faciliten la comprensió de certs valors o actituds beneficioses. En casos puntuals en què els participants tenien una manca de cert sentiment de companyonia cap als seus iguals, es va poder capgirar la situació i que desenvolupessin actituds totalment contràries d'aquelles amb què començaven el programa.

«Un nano que es barallava va robar, es barallava amb tothom i el grup el va desplaçar. Va venir, va demanar perdó, no només a nosaltres, sinó a tot el grup, i des d'aquell moment qualsevol nano que fa algo que no és correcte, ell va i el renya. Això fa goig.»

(Coordinador Girona)

En altres casos són actituds, com el respecte, el compromís, el seguiment de les normes o saber perdre, que han anat adquirint de forma progressiva durant el programa. Reduir la competitivitat malsana s'ha donat en la majoria de casos, inclús en aquells que en un principi pitjor ho portaven.

«El Alberto se enfadaba mucho, que él siempre tenía que ganar en todo, y aquí eso le ha cambiado mucho. Porque aquí ha aprendido que cuando toca, toca. Cuando, por ejemplo, fuimos al partido, ellos perdieron y antes hubiera dicho “jo..., ya hemos perdido”, y ahora no. Le toca pues, sabe que las reglas del juego son así. [...] Entre hermanos ahora ya no es como antes, porque antes

siempre quería uno siempre ganar..., y ahora sí saben jugar así con las reglas que les han enseñado.»

(Mare de l'Alberto i el Miguel)

Un altre valor en què s'han vist canvis importants, sobretot en els nois, ha estat el de la igualtat de gènere. Com hem vist anteriorment, per a una majoria de nois i noies era la primera experiència de jugar a futbol en equips mixtes (i segurament per a alguns el primer cop en qualsevol esport).

«Al principio me decía: “¿Por qué juegan las niñas?”. En el juego se les da más prioridad. Y ahora ha cambiado completamente de mentalidad. Dice que todos somos iguales, que también lleva coleta y no pasa nada. Y ahora él sabe respetar eso.»

(Mare de l'Alberto i el Miguel)

«Mi Juan, como lo ha visto en FutbolNet, en el colegio han hecho un grupo de futbol en la hora del patio que juegan mitad niños y mitad niñas, que antes nadie quería jugar con las niñas. Y ahora saben que las niñas pueden hacer lo mismo que los niños.»

(Mare del Juan)

Influència del programa en la integració dels participants

En darrer terme, cal fer menció del caràcter integrador que persegueix el programa FutbolNet. Un dels principals objectius és fomentar la cohesió i la integració social, sobretot en col·lectius d'infants i joves que tenen cert grau de vulnerabilitat o risc d'exclusió social, i en molts casos s'aconsegueix. Sobretot, destaquen aquells que tenen més mancances i que, gràcies al programa i al treball dels educadors, experimenten un canvi actitudinal molt positiu pel seu desenvolupament emocional i de sociabilitat en edats tan importants com són la infantesa i l'adolescència.

«El Mustafa té un problema, bàsicament té un problema d'integració, que no és que no l'acceptin els altres, sinó és com s'integra ell. S'introduïa al grup en pla fatxada, creant una mica de mal rotllo que al final el que acabava rebent

és ell, o fent bromes, fent-se el graciós, rient-se d'alguns i al final se'n riuen d'ell. Aleshores li vam dir que això no funciona. Es va parlar amb benestar social i amb la tutora del cole. Aleshores vam parlar amb ell que cada cop que passi això se l'avisa. [...] Ho està mig aconseguint. Estem parlant que l'evolució no és d'un dia per l'altre i molt menys així perquè té grans problemes familiars. [...] El nano està canviant d'actitud i està treballant molt millor a l'escola perquè està fent més deures, i s'implica molt més a la classe quan abans molestava moltíssim perquè parlava molt. Aquí, per exemple, la relació amb els companys està sent millor. Els companys l'accepten més fàcilment i ell no és tan intrusiu per entrar dintre de la comunitat del grup. La tutora ens està dient que està molt millor així.»

(Coordinador Barcelona)

«¿Mi hija? Más sociable. Porque era muy de ella. Entonces, aquí le enseñaron a ser más amiga, compartir más, ser más abierta, contar un poco sus cosas porque antes era muy de ella y no contaba nada, y en eso la han ayudado muchísimo.»

(Mare de la Sílvia)

El procés d'integració en alguns casos va més enllà del programa FutbolNet. La participació i el treball en grup mitjançant el diàleg i la reflexió permeten que alguns comportaments més tancats o introvertits puguin passar a ser més oberts i participatius. Els beneficis d'aquestes evolucions no es limiten al temps que estan en el programa, sinó que van més enllà. El cas de la Yasmina és especialment representatiu de la incidència del programa en aquests tipus de casos.

«La Yasmina és una nena marroquina amb tot el que comporta culturalment parlant. [...]. Doncs la Yasmina aquí s'ha obert moltíssim. Ha passat d'una nena que no tenia amics, no tenia relació ni a l'institut ni enlloc, que era súper tancada. [...] Per exemple, pel festival local la mare no la volia deixar venir i llavors la vam trucar explicant-li que estàvem encantats amb ella. Donant-li aquestes empenyetes la Yasmina ha canviat moltíssim i ara està integradíssima al grup, té col·legues, amics, tant a l'escola com aquí, a l'escola s'ha obert una mica més. I això bàsicament ha funcionat, i la tutora ho diu, que ha sigut FutbolNet, que no és una altra cosa que no siguem nosaltres.[...] Aquí escol-

tem les persones, escoltem les idees que tenen. Tothom és valorat, tothom se li dóna, se li aporta alguna cosa com que es valora moltíssim. Llavors ha fet una gran canvi.»

(Coordinador Barcelona)

Un altre exemple molt representatiu és el d'uns germans, l'Álvaro i l'Àfrica, dels quals en tenen la custòdia la seva tieta i el seu marit. Per a la tieta va ser difícil fer-se'n càrrec perquè els nens ja tenien certa edat i ella no tenia experiència d'educar uns fills prèviament. En el cas de l'Àfrica, que va desenvolupar un comportament molt tancat durant els primers anys, FutbolNet va representar el catalitzador que va provocar que comencés a obrir-se i a explicar més coses, tant dins del programa com a fora.

«Era muy cerrada, no le gustaba nada contar sus cosas, muy raras veces se te abría, te contaba sus cosas. Y aquí pues..., aquí sí lo ha hecho, la han ayudado a contar las cosas, a decir qué le parece y qué no le parece y, aunque tenemos problemas en casa porque ella quiere ir un poquito por libre... Por otro lado la voy sobrellevando y ella se está dando cuenta. Y sí, aquí la han ayudado mucho. Igual al niño, porque a él le encanta el deporte y en donde haya fútbol él está allí.»

(Tieta de l'Álvaro i l'Àfrica)

SÍNTESI

Com s'ha pogut evidenciar en aquest capítol, el nombre d'inscrits en el programa no ha estat del tot negatiu, si bé en la majoria de municipis a l'inici del programa no era suficient i es va anar ampliant a mesura que passaven les setmanes. En canvi, l'assistència ha estat aproximadament d'una mitjana del 77%. Es podrien fer certes consideracions a l'hora de reforçar aquests resultats. De cara als inscrits, queda evidenciat que una planificació i difusió dels equips educatius amb més temps donaria millors resultats i potser així es podria disposar de més nois i noies que es poguessin comprometre a assistir assíduament a les sessions. Però tampoc sembla gaire convenient buscar només infants i joves que ens assegurin des del principi que podran venir tots els dies, ja que aquest plantejament contradiu en certa manera l'objectiu del programa de potenciar el compromís dels participants, és a dir, que

en principi ja porten un dèficit en segons quins valors i estan en unes situacions que fan difícil la seva assistència continuada. No obstant això, és un element que no s'ha de deixar de tenir en compte en futures edicions.

Els menors de dotze anys són els que tenen una predisposició més positiva cap als diferents apartats del programa i els que interioritzen en major mesura els diferents valors que promou FutbolNet. Per tant, són els més petits els que consideren que han après més coses i a qui agraden més les activitats prèvies al futbol, amb una forta diferència amb les cohorts de més edat. De fet, els nois i noies més joves són més permeables a l'adquisició d'altres valors, mentre que els adolescents ja comencen a estructurar-se com a individus autònoms i poden desenvolupar mecanismes que minimitzin els resultats d'aquest tipus de pràctica educativa. D'altra banda, en termes d'igualtat de gènere, el programa és un èxit ja només pel fet que més d'un 40% dels participants no havia jugat mai en equips mixtes, i que a una àmplia majoria no els acaba important —també són els petits els que millor acceptació tenen—.

Els valors amb millors resultats són els del respecte, el compromís i el treball en equip. Els participants més joves mostren una integració dels valors més freqüent que els adolescents —només en el cas de l'esforç es produeix l'efecte invers—. En pròximes edicions s'hauria de seguir apostant per la incorporació de cohorts més joves, en les quals tot indica que els resultats de l'educació en valors és major. Així mateix, en futures edicions seria aconsellable poder fer una comparativa dels valors que desprenen els infants i joves a l'inici amb els resultats al final del programa, d'aquesta manera es podria comprovar d'una manera més sistemàtica l'evolució que han tingut.

L'evolució grupal ha estat en general molt bona i ha proporcionat canvis en actituds i comportaments en molts participants. En casos més concrets, els beneficis han aconseguit traspasar la barrera del programa i arribar a influir en l'esfera educativa, en alguns, i en la relació familiar, en d'altres. Aquests beneficis pels participants s'han donat en gran mesura pel treball i la implicació dels equips educatius, en els quals recauen en gran mesura els resultats del programa. Però, com ja s'ha comentat en capítols anteriors, també depenen de les condicions en què treballen i dels perfils dels participants. On s'han pogut evidenciar més impactes i amb certa diversitat ha estat en aquells municipis que han tingut les millors condicions de partida, amb certa

diversitat de perfils de participants, i que han pogut treballar amb les famílies, algun referent d'instituts o escoles dels nois i noies, i amb els agents socials implicats.

Com més d'un/a coordinador/a ha declarat, FutbolNet és una metodologia que funciona, que pot aportar moltíssim a infants i joves que es troben en una situació vulnerable i als quals puguin mancar referents positius. Però la seva potencialitat depèn de la implicació dels educadors, del treball en xarxa que es pugui fer i del temps que es té per portar-ho a terme. En alguns municipis no s'han trobat tantes evidències de canvi, en part per l'aplicació de la metodologia i per com l'equip educatiu interpreta el programa i els seus objectius, i en altres perquè necessiten més temps per arribar on arriben altres, pel tipus de perfils que tenen de participants i de famílies. En aquest sentit, s'hauria de considerar repetir el programa en alguns municipis per consolidar i incrementar els efectes beneficiosos del programa FutbolNet. Repetir en un mateix municipi on el programa està funcionant té resultats exponencials de cara als beneficis pels nois i noies. Els diferents equips educatius, amb experiència en programes educatius, veuen la dificultat d'arribar a un nivell màxim dels objectius plantejats en els mesos que planteja el projecte. El seguiment i la comunicació que es donen durant el programa són molt beneficiosos per nois i noies que ho necessiten. Per fer això s'ha de valorar quins són els municipis que realment estan incidint en una població amb necessitats i què està funcionant de forma adient. D'altra banda, seria millor repetir en aquells municipis on des dels ajuntaments es donen les condicions necessàries per portar a terme el programa.

④ Consideracions finals

Al llarg d'aquest informe d'avaluació del programa FutbolNet hem pogut veure la diversitat d'implantacions que s'han donat en els diferents municipis que l'han aplicat. Es pot considerar un programa relativament jove, ja que és la segona edició que s'ha efectuat i s'han ampliat en gran mesura els territoris receptors. Tot i aquesta condició, **el funcionament del programa ha estat en termes generals més que satisfactori.**

Les característiques de cada municipi fan que el programa FutbolNet no hagi estat igual en cada lloc. Diferents elements, com els perfils dels nois i noies participants, la comunicació amb entitats i famílies, les instal·lacions, la composició dels equips educatius, els temps d'implementació, etc., han donat una mostra de la complexitat i diversitat de factors que s'han de tenir en compte pel bon funcionament del programa. En aquest aspecte, s'han determinat alguns d'aquests **factors imprescindibles** i s'han proporcionat algunes **orientacions i recomanacions per maximitzar els resultats.**

També s'ha constatat que aquesta diversitat de característiques ha modificat en certa manera el sostre d'objectius al qual poden arribar els diferents grups. A priori, els equips amb més constriccions tenen més difícil arribar als mateixos objectius a què poden arribar altres amb millors condicions. Però, com s'ha pogut observar, en segons quines experiències, **la preparació, la implicació i el treball dels equips educatius** poden trencar alguns d'aquests escenaris més complicats amb què s'han trobat. Per tant, en bona mesura, l'èxit de FutbolNet pivota en la tasca realitzada pels equips educatius i en el treball en xarxa endegat amb famílies, escoles i agents socials.

Els objectius que es plantegen en el programa FutbolNet s'han complert en gran mesura i amb un alt percentatge en la majoria de territoris. Si bé és cert que alguns no han pogut arribar on d'altres pels condicionants anteriorment esmentats, això no vol dir que amb més temps no s'arribessin a produir resultats equivalents. El que ha quedat més evidenciat és que **si es donen els elements més propicis per al funcionament del programa, els resultats i l'impacte en els participants estan assegurats.**

En aquesta línia, i per maximitzar l'eficàcia i l'eficiència del programa, és aconsellable que FutbolNet estableixi els **mínims operatius indispensables** per implementar-se en els territoris i que no iniciï accions fins que aquests no estiguin totalment garantits.

En general, **el nivell de satisfacció tant dels educadors com dels participants ha estat molt elevat.** Pràcticament la totalitat dels participants voldrien repetir l'experiència de tornar-se a produir. **Mitjançant el programa, els nois i noies amb situacions diverses, però amb cert grau de vulnerabilitat, han pogut crear grups, amics, dinàmiques que han transformat en certa mesura les seves actituds i comportaments, i que no només tenen encaix en el món de l'esport, sinó també en la seva vida diària (les relacions, actituds, comportaments, resolucions de conflictes, etc.).** Les dades han demostrat que això no passa per igual en els diferents territoris ni en tots els participants d'un mateix municipi. Però **els resultats d'aquesta edició han estat prou significatius per valorar la seva implantació de manera molt positiva i tenir en consideració el potencial de futur del programa.**

Així mateix, les dades evidencien que **FutbolNet té una especial incidència en la interiorització dels valors de respecte, compromís i treball en equip per part dels infants i joves participants,** i que es molt destacable la tasca realitzada per promoure la igualtat de gènere.

En conclusió, FutbolNet és una metodologia que funciona i que pot arribar a desplegar un alt grau de potencial educatiu i esdevenir un molt bon **catalitzador per desenvolupar diferents impactes en els participants,** especialment en les seves actituds i integració, així com en el seu entorn social més proper.

5 Bibliografia

AMAT, M. i BATALLA, A. (2000). «Deporte y educación en valores». *Aula de Innovación Educativa*, núm. 91, p. 10-13.

CRUZ, J. (2003). «El valor de l'esport en el procés de socialització dels joves». *Escola Catalana*, núm. 398, p. 16-18.

CRUZ, J. (2004). «¿Es educativo el deporte para jóvenes en edad escolar?». A: J. CAMPOS i V. CARRATALÀ (coord.). *Las Ciencias de la Actividad Física y el Deporte en el marco de la Convergencia Europea*, p. 69-90. València: Universitat de València.

GUTIÉRREZ, M. (1994). «Desarrollo y transmisión de valores sociales y personales en educación física y deportes». Premi d'Investigació en Ciències Socials i Humanitats. VI Premios Unisport Andalucía de Investigación Deportiva. Málaga: Unisport.

GUTIÉRREZ, M. (1995). *Valores sociales y deporte. La actividad física y el deporte como transmisores de valores sociales y personales*. Madrid: Gymnos.

GUTIÉRREZ, M. (2003). *Manual sobre valores en la educación física y el deporte*. Barcelona: Paidós.

GUTIÉRREZ, M. (2004). «El valor del deporte en la educación integral del ser humano». *Revista de Educación*, núm. 335, p. 105-126. En línia: <http://www.mecd.gob.es/>

revista-de-educacion/numeros-revista-educacion/numeros-anteriores/2004/re335/re335_09.html

KLEIBER, D. A. i ROBERTS, G. C. (1981). «The effects of sport experience in the development of social character: A preliminary investigation». *Journal of Sport and Exercise Psychology*, núm. 3, p. 114-122.

MARÍ-KLOSE, P., MARÍ-KLOSE, M., VAQUERA, E., i ARGESSEANU, S., (2010). *Infància i futur. Noves realitats, nous reptes*. Barcelona: Fundació “la Caixa”.

RUIZ, G. i CABRERA, D. (2004). «Los valores en el deporte». *Revista de Educación*, núm. 335, p. 9-19. En línia: http://www.mecd.gob.es/revista-de-educacion/numeros-revista-educacion/numeros-anteriores/2004/re335/re335_02.html

SAGE, G. (1998). «Character Development. Does Sport Affect Character Development in Athletes?». *Journal of Physical Education, Recreation and Dance*, volum 69, núm. 1, p. 15-18.

Índex de mapes, taules i gràfics

Índex de mapes

Mapa 1. Expansió del programa FutbolNet a Catalunya, de la 1 ^a edició 2011-2012 a la 2a edició 2012-2013	70
---	----

Índex de gràfics

Gràfic 1. Tipus d'elements rebuts per municipi (%) i el seu grau de necessitat i valoració (valors de 0 a 10) per part dels monitors i coordinadors de FutbolNet	81
Gràfic 2. Valoració dels participants de jugar amb equips mixtes	98
Gràfic 3. Valoració dels participants de jugar amb equips mixtes segons grupsd'edat	99
Gràfic 4. Valoració dels participants de jugar amb equips mixtes segons sexe	100

Índex de taules

Taula 1. Grau de necessitat i valoració (valors de 0 a 10) per part dels monitors i coordinadors de FutbolNet dels següents elements	83
Taula 2. Principals objectius del programa FutbolNet per als / a les monitors/es i coordinadors/es segons importància	85

Taula 3. Grau d'assoliment d'objectius segons els/les monitors/es i coordinadors/es (valors de 0 a 10)	86
Taula 4. Valoració d'activitats i normes per part dels participants de FutbolNet per sexe	97
Taula 5. Valoració d'activitats i normes per part dels participants de FutbolNet per grups d'edat	97
Taula 6. Grau d'acord i desacord dels participants de FutbolNet amb les següents sentències pel que fa als valors que persegueix el programa	101
Taula 7. Característiques de la mostra de l'Enquesta als Participants	135

Annex. Metodologia i anàlisi de l'avaluació

OBJECTIUS

La present avaluació neix amb l'objectiu *d'avaluar els resultats i l'impacte del programa FutbolNet en els seus participants*. Per assolir aquest objectiu, fonamentalment, s'analitzen les dades corresponents als qüestionaris dels infants, dels grups de discussió dels familiars i de les entrevistes amb els coordinadors dels territoris d'implementació.

Els altres objectius de l'avaluació basculen entorn de la metodologia aplicada, el disseny i la implementació del programa. Mitjançant les dades secundàries, l'observació participant i l'anàlisi de les entrevistes i de les dades derivades dels diferents qüestionaris, es pretén analitzar els següents ítems:

- Gestió i implementació del programa en els diferents municipis.
- Valoracions i percepcions dels educadors i coordinadors segons els diferents elements del programa.
- Detecció dels punts forts i punts febles del programa, i realització de propostes de millora.

INSTRUMENTS

Tal com s'ha comentat prèviament, l'avaluació s'ha portat a terme mitjançant la triangulació de diferents tècniques metodològiques, tant de naturalesa quantitativa com qualitativa. A continuació, es descriuen les tècniques utilitzades en l'avaluació del programa FutbolNet.

Enquesta als participants

Una de les parts essencials per a l'avaluació d'un programa de les característiques de FutbolNet és obtenir informació sobre els seus protagonistes. Saber com valoren el programa, què pensen i quins valors tenen respecte als que promou FutbolNet, esdevé molt rellevant per a l'avaluació d'aquest. Més que preguntar sobre valors, el que s'ha fet és preguntar sobre actituds que tenen els participants respecte a diferents temes relacionats amb els valors. Mitjançant la distribució de l'*Enquesta als Participants* del programa (infants i joves) s'ha obtingut informació de les seves valoracions i opinions respecte a la gestió, funcionament o satisfacció envers el programa, indicadors d'assoliment sobre valors que promou FutbolNet, i altres dades sobre el seu pas en aquesta edició.

En aquest aspecte, el qüestionari es va donar en mà al principi de la sessió a cada municipi. En la majoria dels municipis es va completar aproximadament en vint minuts i amb la supervisió del tècnic avaluador i l'ajuda dels educadors.

La mostra

En aquesta edició del programa FutbolNet s'ha contemplat un univers de divuit municipis que desenvolupen el programa amb calendaris d'execució similars (s'exclou el cas de Girona, com ja s'ha comentat prèviament). D'aquests, cinc són a la província de Barcelona, tres a la de Girona, cinc a la de Tarragona i cinc a la de Lleida. Les dues entitats que els coordinen són la Fundació Ser.Gi (que coordina quatre municipis) i Eduvic (que coordina els catorze restants). Partint de les dades obtingudes de les avaluacions internes del mes de desembre del 2012,

el nombre d'inscrits entre nois i noies és aproximadament d'uns 850 (80% nois i 20% noies, aproximadament). Es va realitzar una selecció de municipis segons diferents criteris: distribució geogràfica (províncies), tipus de municipi (nombre de població), entitats executores, tant per cent de nois i noies, i existència o no de *teamers*. Dels catorze municipis on s'ha distribuït el qüestionari, entre els mesos de febrer i abril del 2013, s'ha aconseguit una mostra total de 494 enquestats¹⁶.

Taula 7.
Característiques de la mostra de l'Enquesta als Participants

	Sexe		Edat											Total
	Nois	Noies	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Banyoles	40	5	0	0	0	0	0	6	13	9	9	8	0	45
Balaguer	30	7	0	0	0	6	8	10	10	4	1	0	0	39
Figueres	27	7	0	0	0	0	0	3	9	6	8	6	2	34
Santa Coloma	22	9	0	3	3	2	3	3	6	7	2	3	0	32
Palafrugell	25	15	1	8	7	6	12	6	0	0	0	0	0	40
Igualada	19	10	0	0	0	0	5	5	7	4	7	1	0	29
Vic	20	9	0	3	4	3	1	2	4	3	5	3	1	29
Vendrell	20	18	0	0	0	16	13	9	0	1	0	0	0	39
Barcelona	27	18	2	1	7	4	4	10	11	4	3	2	0	48
Cambrils	39	4	0	0	0	5	5	8	9	10	3	3	1	44
Amposta	25	6	0	0	0	0	1	7	7	7	7	2	0	31
Valls	26	2	0	0	0	0	0	6	7	5	7	0	3	28
Tàrraga	25	0	0	0	0	0	0	4	8	3	5	2	1	23
Mollerussa	31	2	0	1	2	8	8	5	3	5	0	1	0	33
Total	376	112	3	16	23	50	60	84	94	68	57	31	8	494

Font: Elaboració pròpia.

La mostra està representada per un 23% de dones i un 45,7% d'immigrants de primera generació (nascuts a l'estranger). En la participació de FutbolNet hi ha un

16. Les xifres d'enquestats per municipi respon a l'assistència de participants el dia de la distribució dels qüestionaris. El nombre de participants que hi eren en el moment de l'enquesta i no la van completar és pràcticament nul·la.

component molt marcat de multiculturalitat, cosa que provoca que, en alguns municipis, la concentració acabi sent pràcticament del 100% de nens i nenes d'altres cultures, ja siguin de primera o segona generació (nascuts a Catalunya). En total, hi ha aproximadament nois i noies de trenta orígens diferents que participen a FutbolNet, amb una clara concentració dels nascuts al Marroc, que constituïrien, aproximadament, el 25% de la mostra.

Entrevistes als / a les coordinadors/es

Aprofitant la selecció de municipis per la distribució de qüestionaris als participants, s'han efectuat un total de catorze entrevistes als / a les coordinadors/es locals, una a cada municipi, majoritàriament realitzades una hora abans de cada sessió. Les entrevistes han suposat una eina de gran rellevància per a aquesta avaluació, ja que han proporcionat informació sobre la gestió, la implementació, les valoracions, l'evolució dels infants i l'impacte i resultats del programa.

Qüestionari a l'equip educatiu

Per complementar les entrevistes dels coordinadors, es va voler obtenir informació de la resta de membres educatius del programa respecte a diferents qüestions. Així, un cop finalitzada l'edició actual, en la majoria de municipis es va enviar al conjunt d'educadors i coordinadors una enquesta en línia. En aquest cas es va enviar a tots els municipis (als divuit). S'han obtingut un total de trenta-nou qüestionaris emplenats, amb una representació de setze municipis¹⁷. Això significa el 54% de la mostra que es podia arribar a assolir respecte al nombre d'educadors i coordinadors total, però també el 89% dels municipis als quals es podia enviar qüestionaris. Les dades resultants tenen un valor molt significatiu ja que han servit per analitzar les

.....

17. Hi ha territoris en què s'ha respost un únic qüestionari per municipi i en d'altres que s'ha respost fins a un màxim de quatre per municipi (significa que han respost els/les tres educadors/es i el/la coordinador/a local).

diferents necessitats, valoracions, perspectives i propostes del programa segons les persones que el posen en pràctica.

Grups de discussió de les famílies

S'han realitzat dues sessions de grups de discussió amb familiars dels participants del programa FutbolNet aprofitant les activitats que es feien puntualment amb les famílies en alguns municipis. Concretament, s'han realitzat a Cambrils i al Carmel. L'interès de fer-les en aquests municipis provenia de la possibilitat de captar els discursos de familiars que porten els seus fills en el primer any d'execució de FutbolNet, que és el cas de Cambrils, i en la segona edició del programa, que és el cas del Carmel. Cada grup de discussió va estar format per entre sis i vuit familiars, dels quals una gran majoria eren mares. Les duracions dels grups de discussió han estat de trenta i trenta-cinc minuts.

Observació participant

Aquesta eina metodològica ha tingut l'objectiu de complementar la resta d'instruments d'avaluació. S'ha elaborat una fitxa per a cada un dels municipis visitats. Per elaborar aquesta tècnica s'observava el funcionament i el desenvolupament de les sessions de FutbolNet a cada municipi i, juntament amb el diàleg amb els diferents membres de l'equip educatiu, s'anava recopilant la informació necessària. D'aquesta manera, s'han pogut contrastar les diferències i similituds entre els diferents escenaris.

INFORMES BREUS

- 1 Les desigualtats educatives a Catalunya: PISA 2003**
Ferran Ferrer (dir.), Gerard Ferrer i José Luis Castel
- 2 El paper crucial del professorat. Atraure, preparar i mantenir professors de qualitat**
OCDE. Polítiques d'Educació i de Formació
- 3 El procés de normalització d'estrangers 2005. Balanç i perspectives**
Maria Helena Bedoya Muriel i Eduard Solé Alamarja
- 4 Itineraris de formació i inserció laboral dels joves a Catalunya**
Rafael Merino i Maribel Garcia
- 5 Els imams de Catalunya: rols, expectatives i propostes de formació**
Jordi Moreras
- 6 Sisena hora: una oportunitat o una dificultat per avançar?**
Joaquín Garín, Isabel Sánchez i Jesús Viñas
- 7 Joves i política**
Núria Valls i Andrea Borison
- 8 Els sistemes educatius als països d'origen de l'alumnat immigrant. Una aproximació**
Miquel Àngel Alegre, Ricard Benito i Sheila González
- 9 Els plans educatius d'entorn: debats, balanç i reptes**
Miquel Àngel Alegre i Jordi Collet
- 10 Formació i professionalització del professorat de secundària a Catalunya**
Gemma Tribó
- 11 La desafecció política a Catalunya. Una mirada qualitativa**
Ismael Blanco i Pau Mas
- 12 Històries d'immigració: la comprensió dels patrons de rendiment escolar dels joves immigrants nousvinguts**
Carola Suárez-Orozco i Marcelo Suárez-Orozco
- 13 L'educació catalana a la premsa**
Jaume Carbonell i Sebarroja i Antoni Tort i Bardolet
- 14 Simbologies en l'espai públic. Els debats sobre l'ús del *hijab* a Europa**
Jordi Moreras
- 15 Actituds, comportament polític i xarxes organitzatives dels immigrants a la ciutat de Barcelona**
Laura Morales i Eva Anduiza (directores), Laia Jorba, Josep San Martín i Amparo González
- 16 Les responsabilitats legals en les activitats educatives realitzades més enllà del temps lectiu**
Neus Soriano, Ramon Plandiura i Eva Izquierdo
- 17 El salari de reserva de les dones desocupades a Catalunya**
Dídac Queralt Jiménez
- 18 Models educatius familiars a Catalunya**
Javier Elzo Imaz (coordinador), María Teresa Laespada Martínez i Ana Martínez Pampliega
- 19 L'escola del segle XXI. Una mirada des de la societat civil**
Mireia Cívís i Zaragoza, Jordi Riera i Romaní, Annabel Fontanet i Caparrós i Elena S. Ojando i Pons
- 20 Les persones en situació de sense llar de Barcelona: perfils, estat de salut i atenció sanitària**
Joan Uribe i Sara Alonso
- 21 Crònica de la Llei d'Educació de Catalunya**
Ramon Farré Roure
- 22 De l'acollida a la ciutadania: la formació de la població adulta immigrada**
Xavier Aranda, Miquel Casanovas, Alfons Formariz (coordinador) i Pep Vidal

- 23 **El reagrupament familiar a Catalunya, una aproximació qualitativa**
Rosalina Alcalde, Andreu Domingo, Diana López, Jordi Bayona i Amparo González
- 24 **Trajectòries sociolaborals de la població immigrada. Factors explicatius**
Saraí Samper, Raquel Moreno (D-CAS, Col·lectiu d'Analistes Socials)
- 25 **L'opinió dels catalans sobre la immigració**
Mónica Méndez Lago
- 26 **Continuar o abandonar. L'alumnat estranger a l'educació secundària**
Carles Serra i Josep Miquel Paludàrias
- 27 **Impacte de la crisi econòmica en la immigració internacional a Catalunya l'any 2008**
Andreu Domingo i Albert Sabater
- 28 **De l'aula d'acollida a l'aula ordinària. Orientacions per a la transició**
Ricard Benito Pérez i Sheila González Motos
- 29 **Educació i ascens social a Catalunya**
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo
- 30 **Mercat de treball i polítiques actives d'ocupació**
Maria Caprile Elola-Olaso i Jordi Potrony Hernando
- 31 **Els patis de les escoles: espais d'oportunitats educatives**
IPA Espanya, Associació Internacional pel Dret dels Infants a Jugar
Imma Marín (directora), Cris Molins, Maite Martínez, Esther Hierro i Xavier Aragay
- 32 **Canvis a curt termini en la identificació nacional a Catalunya**
María José Hierro Hernández
- 33 **Les llengües a Catalunya, 2001-2005**
Albert Fabà i Mireia Llaberia
- 34 **Conciliar per educar**
Esther Sánchez Torres. Amb les aportacions de Cristina Brullet, Dolors Comas d'Argemir, Miquel Martínez i Sara Pons
- 35 **Famílies, escola i èxit. Millorar els vincles per millorar els resultats**
Jordi Collet i Antoni Tort (coordinadors)
- 36 **Nous comportaments residencials a les llars catalanes**
Cristina López Villanueva
- 37 **Competències lectores i èxit escolar**
Aurora Rincón Bonet
- 38 **Les escoles *magnet*. Una aposta per l'excel·lència i l'equitat**
Aina Tarabini (coordinadora)
- 39 **Educació avui. Indicadors i propostes de l'Anuari 201**
Bernat Albaigés i Miquel Martínez
- 40 **A les tres a casa? L'impacte social i educatiu de la jornada escolar contínua**
Elena Sintés Pascual
- 41 **Crisi, desigualtats i benestar vulnerable. Anàlisi longitudinal del PaD (2003-2009)**
Xavier Martínez Celorrio i Antoni Marín Saldo
- 42 **Educació, competències i mercat de treball. Els reptes de Catalunya a partir de l'estratègia de l'OCDE**
Queralt Capsada (coordinadora), Kathrin Hoeckel i Luis Ortiz
- 43 **Esport i valors. Avaluació del programa FutbolNet a Catalunya, 2012-2013**
Albert Julià Cano i Maria Prat Grau

Els infants que practiquen esport enforteixen els seus valors? Aprenen a pensar en el grup, a esforçar-se, a compartir dins i fora del terreny de joc? Traslladen els valors positius de l'esport fora de l'àmbit esportiu?

Aquest informe reflexiona sobre l'educació en valors a través de l'esport a partir de l'avaluació del programa FutbolNet de la Fundació FC Barcelona, implementat a Catalunya el curs 2012-2013. L'anàlisi evidencia l'impacte en els seus participants i, alhora, aporta suggeriments per a una millora educativa del programa en futures edicions.

Esport i valors

**Avaluació del programa FutbolNet de
la Fundació FC Barcelona a Catalunya,
2012-2013**

Albert Julià Cano
Maria Prat Grau